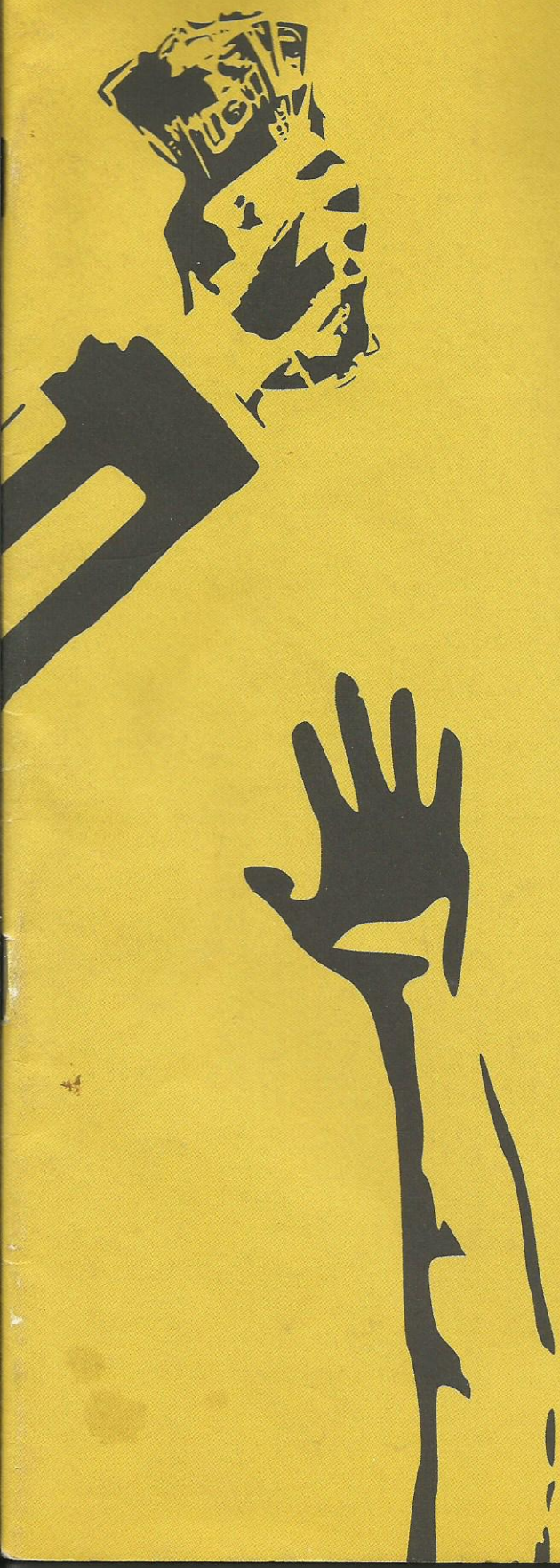

SOSIALISTISK *fremtid*

#2 / 2009 - LØSSALG KR. 30,-

Nedtur

Finanskrise?

Overproduksjonskrise?

Systemkrise?

Syklisk krise?

Tiden er inne

Det har fra utbruddet av den første verdenskrig i 1914 vært to hovedstrømninger i arbeiderbevegelsen: Sosialdemokratiet og kommunismen. Kommunistenes vei til et nytt samfunn grunnlagt på fred og folkestyre førte ikke fram. Mange trodde at dette var sosialdemokratiets endelige seier, en samling av arbeiderbevegelsen på sosialdemokratiets grunn.

I Norge, hvor SV brøt med sin fortid - NATO-motstanden, ble det også samling og regjering. Bare noen marginale rester av kommunister, trotskister, og anarkister står utenfor. Først og fremst i strid med hverandre, utgjør de det trøstesløse minnet av det som en gang var en mektig bevegelse. Men samlingen er ikke på fredens og sosialismens grunn. Den er på krigen, krigsforbrytelsene og kapitalismens grunn. Virkeligheten taler sitt tydelige språk. Overføring av folkets eiendom til private spekulanter - privatisering og omfordeling av rikdom til fordel for dem som har mest fra før, deltakelse i krigsforbrytelser i Afghanistan, Irak, eks-Jugoslavia, alt under ledelse av, og tilslutning fra, det tidligere sosialdemokratiet.

Veien er gått til endes. Sosialdemokratiet er ikke sosialdemokrati mer, og vil følgelig ikke lede den mer enn noensinne nødvendige kampen for fred og et nytt samfunn. De små seriøse grupper og sekter av kommunister og andre sosialister vil gjerne, men kan åpenbart ikke. Kapitalismen rystes i sine grunnvoller og det er stor folkelig forbitelse over kapitalistisk utbytting, det er uro og angst for krig.

Den nye situasjonen blir ikke reflektert i de store partiene og i landets politiske ledelse. De fundamentale motsetninger i politikken skjærer tvers gjennom de eksisterende partiene og organisasjonene. De politiske strukturer er ikke lenger i samsvar med de nye betingelsene og mulighetene for en frigjørende politikk. Den gryende motstand er hjemløs.

Dette kan ikke fortsette lenger.

Tiden er inne. Til å sette i gang en åpen og fri diskusjon om hva som må være minimumsgrunnlaget for en ny politikk og om hvilke nye former for politisk organisering dette krever.

Regi Theodor Enerstvedt

Global føydalisme	4
En ny tid i Bolivia	7
Tjenestedirektivet	9
Kina	14
Oljetoppen	18
Osvaldgruppa	20
Krisa i bilindustrien	22
Sykliske kriser i økonomien	26
Begrepet kritikk	32
Det nye arbeiderpartiet	34
En tillitsvalgts synspunkt	36
Greenspans svindel	37
Aslaks anbefalinger	38

SOSIALISTISK

fremtid

Utgis av Bevegelsen for sosialisme,
Marxistisk forum og Forlaget Marxist A/S

Redaktør:
Marcos Amano

Signerte artikler står for forfatters regning og representerer ikke nødvendigvis utgiverorganisasjonenes synspunkter.

Sosialistisk fremtid,
Boks 131, N-5804 Bergen
sosialistiskfremtid@bevegelsen.no

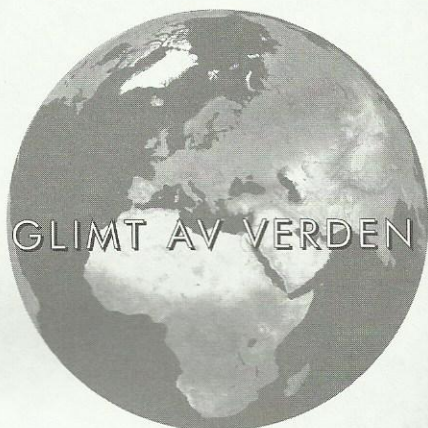
Redaksjon:
Marcos Amano, Jan Selmer Methi og
Aslak Storaker.

Layout:
Marcos Amano og Even Underlid

Redaksjonen avsluttet: 01.04.2009

Opplag: 1000 Trykk: Designtrykkeriet

ISSN 1503-6537

GLIMT AV VERDEN

Ny militærallianse

Russland, Hviterussland, Armenia, Kasakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan og Usbekistan har oppretta ny militærallianse under navnet Organisasjonen for Felles Sikkerhet (OFS). OFS har eksistert i flere år, men først nå er det vedtatt å opprette en egen felles militær enhet på 15 000 soldater som skal forsvare enkeltlandene mot angrep. Militæralliansen har ambisjoner om å ikke stå tilbake for NATO hverken militært eller teknologisk. - Militæralliansen skal være en stålneve som skal kunne settes inn mot enhver trussel som måtte rettes mot oss eller våre alliansepartnere, sier Russlands NATO-utsending Dimitrij Rogozin. Samtidig med dannelsen av militæralliansen har Kirgistan regjering signalisert at ikke lenger ønsker at USA skal ha flybaser i Kirgistan.

NRK

Europa: Krise utløser protester

Kanskje får Ignacio Ramonet, redaktør i Le Monde Diplomatiques rett, i det han ved inngangen til 2009 hevder at dette kan bli "opprørs år". Kapitalismens foreløpig siste sykliske krise har i alle fall ført til brede protestaksjoner i en rekke europeiske land.

I Island ble regjeringen tvunget til å gå av som følge av langvarige folkelige protester. I Latvia, Litauen og Bulgaria har demonstranter angrepet offentlige bygninger og krevd deres regjeringers avgang. I førstnevnte land lyktes demonstrantene. Hellas, Frankrike og Irland er andre land hvor protestene ikke synes å gi seg.

SF

El Salvador velger sosialistisk president

Mauricio Funes, 49 år gammel journalist, blir ny president i El Salvador.

"Når har muligheten kommet for de utstøtte, nå er muligheten her for de marginaliserte, nå er muligheten her for de virkelige demokratene".

- Mauricio Funes, nyvalgt president i El Salvador, som kandidat for den tidligere geriljagruppen FMLN.

Bilde: Dave Watson (t.h.), norsk valgobservatør, hilser på Funes.

Funes representerer den tidligere geriljagruppen FMLN, som i en årrekke slåss mot USA-finansierte regimer og deres dødsskvadroner. Det mørkeblå partiet ARENA har styrt landet siden 1989 og har gjort seg bemerket med skitne knep for å hindre FMLN i å vinne i valg.

FMLN kunngjorde like etter valgseieren at man den nye regjeringen vil gjenopprette diplomatiske forbindelser med Cuba.

El Salvador blir en del av venstrevinden i Sentral-Amerika, som også Nicaragua, Guatemala og Honduras er en del av, mens Panama og Costa Rica har mer sentrumsorienterte regjeringer.

Sensurert i Italia, vist på Cuba

Filmen Brokeback Mountain, om to homofile cowboys, har blitt en internasjonal suksess og har kunnet innkassere flere Oscar- og Golden Globe-priser. Da filmen ble vist på den italienske statskanalen RAI 2 hadde man først valgt å klippe bort scenene med homorotisk innhold. Den italiensk-cubanske journalisten Ida Garberi bemerker den tydelige kontrasten til cubansk tv, hvor man viste den Oscar-belønnede filmen i sin helhet på den internasjonale dagen mot homofobi.

Det cubanske instituttet for seksualopplysning, CENESEX, har de siste årene gått i spissen for transseksuelles og homofiles rettigheter på Cuba. Et forslag om å endre familielovgivningen vil, dersom det går gjennom i nasjonalforsamlingen, gjøre Cuba til et av de mest liberale landene i Latin-Amerika på dette området.

Rebellion.org

Frihandel skader miljøet

Den kapitalistiske frihandelen med varer over landegrensene virker som en irrasjonell måte å organisere handel og produksjon i følge tall fra tysk forskning. I 2005 eksporterte Tyskland melkeprodukter for 4 milliarder euro og importerte for 5 milliarder euro, eksporterte sukkervarer for 1,3 milliarder euro og importerte sukkervarer for 1,2 milliarder euro, eksporterte dyrefôr for 1,6 milliarder euro og importerte dyrefôr for 1,6 milliarder euro. For det meste av handelen forelå det ikke store forskjeller i kvalitet. Det opplyses også at nesten halvparten av verdenshandelen foregår innenfor et og samme selskap, for å utnytte skattenivå, lønninger og miljøstandarder. Hvis en skulle tatt de eksternaliserte miljøkostnadene med i fraktregnskapene ville frakt av varer blitt mer enn dobbelt så dyrt som i dag.

Friheten / Junge Welt

Konturene av en global føydalisme

Av ASLAK STORAKER

Kollapsen i finansmarkedet og voksende problemer med å brødfø verdens befolkning har ført til at kapitalen i stadig økende grad investerer i verdens matjord. Det ser ut til at verden står overfor ei dramatisk kapitalisering og kommersialisering av matproduksjonen. Brakk eller lite produktiv jord i fattige land leies eller selges til utlendinger som kan tilføre kapital, teknologi og kunnskap som kan gi en mere effektiv drift.

Verden står overfor ei dramatisk kapitalisering og kommersialisering av matproduksjonen

Produksjonen øker, infrastrukturen bygges ut og de lokale myndighetene tjener gode penger som kan brukes til utviklingstiltak, men småbrukere, nomader og urfolk skvises ut, profitten trekkes ut av vertslandet, og matsikkerheten og den lokale økologien settes i fare.

Fattigbøndene har paradoksalt nok fått det vanskeligere mange steder på grunn av økninga i råvareprisene; såfrø, kunstgjød-sel og bensin har blitt mye dyrere, mens mellommennene stikker av med brorparten av prisøkninga på matvarene de produserer. Mange er bekymra for hvordan det skal gå med de fattige småbøndene når de store selskapene går så hardt inn i landbruket. "Det som skjer er skummelt, de som har minst innflytelse på utviklingen - nemlig småbønder på landsbygda - blir de store taperne," uttalte leder for Utviklingsfondet, Arvid Solheim, til Bistandsaktuelt.

I tillegg til profittthungrige selskaper er det også mange stater som har store interesser i det globale kappløpet etter matjord. Mange rike land, som er avhengig av matimport for å fø befolkninga si, blei redde

da prisene på en rekke basismatvarer mer enn dobla seg i løpet av fjoråret - nå har de sunket noe igjen - og en rekke land innførte restriksjoner på matvareeksporten for å beskytte egen befolkning. Saudi-Arabias hveteproduksjon vil ta brått slutt i 2016. Da vil de ha brukt opp alt grunnvannet det er mulig for de å sette av til nødvendig vaning av matjorda, og bli helt avhengige av å importere korn til å mette 35 millioner mennesker. Mange andre

kapitalholdige land vil også ligge tynt an dersom matimporten måtte reduseres. Disse landene oppmuntrer derfor selskapene sine til å investere i matjord i utlandet og rette produksjonen mot sitt eget marked.

Nykolonialisme

I Russland har halvparten av jorda ligget brakk siden Sovjetunionen blei oppløst og kollektivbrukene kollapsa. Utlendingenes måte å drive landbruket på gir ofte høyere avkastning enn landets gjennomsnittsavlinger, de bruker mindre arbeidskraft og mer moderne maskiner. Maten selges i hovedsak til russerne sjøl, som per i dag importerer rundt halvparten av matforbruket sitt. Det skapes arbeidsplasser og øker landets sjølforsyning, men profitten tas ut av landet. Kommunistene i Dumaen kjempa hardt mot loven fra 2003 som tillot privat eie av jord, og i framtida vil en nok antagelig kunne bli

I Russland har halvparten av jorda ligget brakk siden Sovjetunionen blei oppløst og kollektivbrukene kollapsa.

vitne til konflikter mellom utenlandske eiere og russiske bønder og myndigheter. Men siden russerne sjøl tilsynelatende ikke er i stand til å holde landbruksjorda i hevd lenger, må det sees som positivt at noen andre tross alt setter i gang drift.

I Afrika selger gjeldstynga offentlige myndigheter landjord til firmaer som produserer mat, men også ofte dyrker biodrivstoff eller planter karbonbindende skog - som selges som klimavoter til rike land som da slipper å kutte i sine egne utslipp. Problemet er at jorda, som offisielt ligger ubrukt, i virkeligheten svært ofte drives lavintensivt som fellesallmenninger av bønder og nomader med sedvanerett, men uten formelt eierskap til jorda. De tvinges dermed vekk fra jorda de har vært avhengige av for å overleve. I andre land eksproprieres jorda fra eierne, som får en liten erstatningssum og blir tvunget til å arbeide for de nye jordeierne. I Laos har store utenlandske plantaser blitt brent opp av sinte bønder som vil ha jorda si tilbake.

Jacques Diouf, lederen i FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO), har advart mot at økninga i kontroversielle jordavtaler kan føre til en form for

nykolonialisme, der utviklingsland produserer mat for de rike på bekostning av egen fattig og sultende befolkning. Christina Engfeldt, Nordenansvarig hos FAO utdyper saken til Sveriges Radio. "Vi ser mycket allvarligt på det. Vi ser det som en form av nykolonialism. Det är ett sätt att lägga beslag på andras resurser utan att ta ansvar för vad som händer för det landets

I tillegg til profitthungrige selskaper er det også mange stater som har store interesser i det globale kappløpet etter matjord.

befolkning i en nära framtid."

Et stort omfang

Rundt 1500 millioner hektar land er definert som åkerland i verden. Til tross for nydyrking reduseres dette tallet årlig på grunn av klimaendringer, erosjon og utbygging. Brasil, Argentina, Colombia, Angola, Kongo, Sudan, Ukraina, Russland og Kasakhstan har størst potensiale for nydyrking, i følge Bergens Tidende. EU har nå frigitt de 3,8 millionene hektar land som ligger brakk i unionen. I Norge er det 850 000 hektar fulldyrka matjord. Norges største gård, Jarlsberg Hovedgård, har 3.000 mål dyrka mark. (1 mål = 1000 m², 1 hektar (ha) = 10 mål) Ifølge den frivillige organisasjonen "Grain" blei over 100 avtaler hvor selskaper og regjeringer leier eller kjøper jord i utviklingsland undertegnet eller var under forhandling i 2008. Leieavtaler strekker seg gjerne over 50 eller 100 år.

Her er noen av de største avtalene, de fleste av de inngått i løpet av de siste par årene. Mange er derfor ikke satt i verk enda, og en må bare vente og se om lokale protester vil velte noen av forslagene.

Arabiske land: Saudi-Arabia har planer om å dyrke ris til det saudiarabiske markedet på 500 000 hektar på Filipinene. Libya har byttet tilgangen på 250 000 ha jord i Ukraina mot olje- og gassforsyninger. Kambodsja går med planer om å leie ut millioner av hektar til bl.a. Kuwait og Qatar. Dette samtidig som en halv million kambodsjanere er avhengig av matvarehjelp fra Verdens matvareprogram. Golfstatene leier allerede hundretusenvis av hektar i Indonesia, Pakistan, Sudan og Egypt.

Kina: Kinesiske selskaper planlegger å dyrke ris, korn og sorghum til det kinesiske markedet på 1,24 millioner hektar leid jord på Filipinene. Bøndene på Filipinene har protestert kraftig mot å bli redusert til leilendinger under den kinesiske staten. "Vi nekter å bli slaver under kinesiske herrefolk," sier en lokal bondeleder. Kina er også inne og leier 80 000 ha i Russland., samt 50 000 ha i Australia.

Japan: Japan eier 200 000 hektar i USA og det japanske selskapet Mitsui har kjøpt 100.000 ha i Brasil for å dyrke soya.

Sør-Korea: Det sørkoreanske selskapet Daewoo Logistics har inngått en 99-årig leieavtale med Madagaskar, der det skal produseres korn og palmeolje på 1,3 millioner hektar med jord. Produksjonen skal sendes direkte til Sør-Korea. Selskapet frister med jobb til 70 000 mennesker, og investeringer på 42 milliarder dollar. Miljøvernere er bekymra for skadene en slik stor, ensretta produksjon kan medføre for nomadefolk og øyas unike plante- og dyreliv.

USA: Det us-amerikanske selskapet Jarch Capital har inngått en avtale om å leie 400 000 hektar jord langs Nilen fra general Paulino Matip Nhial, viseforsvarssjefen i Sudans frigjøringshær (SPLA) og en beryktet krigsherre. "Dette er Afrika, man er nødt til å satse på de som har våpen," sier Philippe Heilberg fra Jarch Capital til Financial Times. Heilberg planlegger å dyrke både mat og biodrivstoff. I Russland har det us-amerikanske selskapet Black Earth Farming har fått kontroll over 317 000 hektar svartjord, 80 000 ha er kjøpt, resten leies. De skal dyrke korn. "Verden har sett slutten på billig mat. Og bare begynnelsen på kappløpet om jorden," sier Gustav Wetterling fra Black Earth Farming til BT.

Også norsk kapital inne

Skandinavisk kapital er også med på kappløpet, sjøl om størrelsen her er noe mindre. Det ser ut som om investeringene hovedsaklig konsentreres østover mer enn sydover.

Danmark: Det danske firmaet FirstFarms A/S har kjøpt opp vel 9 000 hektar jord i Romania. Det danske selskapet Dangro Invest A/S har kjøpt opp 20 000 ha nord i Polen og 5 000 ha i Romania der de dyrker hvete og raps. Det danske selskapet Roden Invest A/S eier også 5 000 ha med jord i Romania. Selskapet kjøper opp jord som det så leier ut igjen til lokale bønder. "Det ser vi som en forholdsvis sikker investering," sier direktøren i selskapet, Frank Madsen. De regner med en årlig avkastning på 14 -15 %. Danske Trigon Agri kontrollerer 140 000 ha i Russland og Ukraina. Danske bønder har også kjøpt opp rundt 20 000 hektar landbruksjord i England de siste årene.

Norge: Kapitalisten Roar Paulsrud fra Østfold leier 150.000 mål med dyrka mark i Ukraina vest for Kiev. Ambisjonen er å sikre seg minst én million mål dyrkbar jord i løpet av de neste 5-6 årene. Han vil dyrke sukker, raps og mais til biobrensel og dyrke korn til ølproduksjon. Det norske selskapet Suportnet Agro leier én million mål i den russiske enklaven som ligger mellom Litauen og Polen. To norske storbønder fra Jæren, Trond K. Refve og Tor Inge Torsen går med planer om å leie jord fra Suportnet for å produsere henholdsvis 10 millioner liter melk og 30 000 slaktegris i året. Det er snakk om enorme dimensjoner, og en kan spørre seg hvordan dyrevelferden blir i så store prosjekter.

Det norske selskapet Biofuel Energy har kjøpt opp 260 000 mål kvegland i Brasil, der de skal dyrke biodrivstoff. Det norske selskapet Biofuel leier 230 000 mål på savannen i den nordlige delen av Ghana der de dyrker jatrophaplanser som skal brukes som biodrivstoff. De har fått hard kritikk for å ha

hogd ned nøttetrær i området som var en viktig del av livsgrunnlaget til lokalbefolkninga. Det norske selskapet Green Resources kontrollerer mer enn to hundre tusen mål med jord i Tanzania, Uganda og Mosambik, 110 000 mål er allerede planta til med skog. Planen til Green Resources er å tjene penger på å selge

karbonkreditter til forurensende industri i Norge. Også her har det vært jordkonflikter med landsbyer i nærheten.

Sverige: Det svenske firmaet SEKAB planlegger å dyrke sukkerrør som skal brukes som biodrivstoff på 400 000 hektar jord i Tanzania. Jorda skal leies for 99 år av sentrale myndigheter, for 3-4 kroner pr ha og år. Som et prøveprosjekt har selskapet starta med å leie et område på 22 000 ha, områder som inntil nå har blitt brukt av lokalbefolkninga som beiteområder og til å dyrke ris, kassava og sesam. SEKAB har som mål å tjene en milliard dollar i året når hele produksjonen er i full gang. Det svenske selskapet Agro-Invest har kontroll over 300 000 hektar jordbruksland i Russlands svartjordsbelte. Et annet svensk selskap Alpcot Agro kontrollerer 219 000 ha i Russland, hvorav 84 000 eies.

Grunn til bekymring

All matjorda som ødelegges av erosjon, uvetting utpining, utbygging og klimaendringer gjør at jord, også økonomisk, er blitt en uhyre verdifull ressurs som kan bety liv eller død for millioner av mennesker verden over.

Det er grunn til å frykte at de private investeringene i landbruket bare kommer til å gjøre situasjonen verre på sikt. Utlendingene driver ofte jorda intensivt, med overforbruk av vann og giftige sprøytemidler, med de negative følgene dette får for den økologiske balansen i lokalområdene. De store monokulturelle åkrene truer det biologiske mangfoldet i nærrområdene. I mange tilfeller er noe av grunnen til at jorda ikke dyrkes intensivt, nettopp det at den ikke er egna for det, og lett vil kunne bli ødelagt av slik dyrkning. Utsiktene til kortsiktig profitt kan føre til at investorene driver jorda altfor intensivt, med erosjon, forurensing og utpining av jorda om resultat. For kapitalistene kan det være rasjonelt å drive jorda intensivt i en kortere periode, for så å flytte videre og kjøpe ny jord når det første jordstykket er over produksjonstoppen. Denne utviklinga kan ødelegge jordsmonnet på samme måten som den industrialiserte landbruket har gjort andre steder i verden. Dette i kontrast til økologisk bærekraftig småskala landbruk basert på manuell arbeidskraft og kjennskap til den lokale økologien.

Det er riktignok ikke noen automatikk i at transnasjonalt eierskap til jorda vil føre til utpining og overdreven industrialisering. Det kan for eksempel tenkes at selskapet

vil være interessert i merprisen som kan oppnås ved å dyrke økologisk eller tenker langsiktig nok til å ikke svekke framtidig produksjonsgrunnlag. Men det er grunnleggende galt at framtida på matjordkvaliteten i fattige land skal bestemmes av kommersielle interesser i rike land. Dessuten er mulighetene for land som Kina til å kjøpe seg ut av matproblemene sine neppe noe godt incentiv til å bremse den økonomiske veksten og ta bedre vare på sitt eget matjordgrunnlag og egne vannreserver. En kan også se kapitalismens totale irrasjonalitet i at noen selskaper tjener penger på å plante skog på landbruksjord, som de selger som klimakvoter, mens andre selskaper hogger ned skog i nabolandet for å dyrke biodrivstoff.

I beste fall kan dette nye kappløpet etter matjord føre til utvikling av jordbruket og infrastrukturen i fattige land. Flere bistandsaktører har framheva betydninga av å investere i underutvikla lands jordbruk og av å skape stabile markeder. Paul Mathieu fra FAO mener at en positiv løsning hadde vært at utlendingene inngår bindende avtaler med lokale bønder om at de vil kjøpe alt de kan produsere hvis de dyrker de plantene som investorene er interessert i. "Det vil kunne bli en vinn-vinn-situasjon", sier Mathieu til New Scientist. FAO er allerede i gang med å utarbeide forslag til retningslinjer, og oppfordrer de oljerike araberstatene i Midtøsten til å gå inn for slike løsninger. Men er det sannsynlig at kapitalen kommer til å ta moralske hensyn når den investerer i vår felles matjord?

I verste fall er det de første konturene av en global føydalisme vi nå er vitne til, der

bøndene i fattige land gjøres til husmenn og leilendinger for transnasjonale selskaper, og der eiendomsretten til jorda kan tvinge de fattige til å produsere mat til de rikes mager og biodrivstoff til de rikes biler, mens deres egne landsmenn sultar. Det er klart at dette vil føre til forsterka kamper mellom arbeid og kapital i landbruket over hele verden. En sosialistisk løsning vil være å la jorda forvaltes av de som driver den og få matproduksjonen og mathandelen inn i mer planmessige former, der målet må være å produsere mat til de som trenger det til priser og avtaler både forbrukere og produsenter kan leve med på en økologisk bærekraftig måte.

Kilder:

Bistandsaktuelt nr. 1 2009
<http://www.bistandsaktuelt.com/Default.asp?ID=5551&t=a>
The Guardian 22. november 2008
<http://www.guardian.co.uk/environment/2008/nov/22/food-biofuels-land-grab>
Bergens Tidende 8. januar 2009
<http://www.bt.no/utenriks/article686938.ece>
Kronikk av Tor A. Benjaminsen og Ian Bryceson fra Universitet på Ås i Dagbladet 28. januar 2009
<http://www.dagbladet.no/kultur/2009/01/28/563545.htm>
Jærbladet 21. januar 2009
http://www.jbl.no/modules/module_123/proxy.asp?C=67&l=30142&D=2&mid=164
E24 13. juli 2007
<http://e24.no/naeringsliv/article1885680.ece>
LandbrugsAvisen.dk 29.08.08
<http://www.landbrugsavisen.dk/Landbrugsavisen/2008/8/29/Jordkoeb+i+Rumaenien+giver+mindst+14+15+procent+i+afkast.htm>
GRAIN Annex <http://www.grain.org/m/?id=215>
De respektive selskapers hjemmesider

En kan også se kapitalismens irrasjonalitet i at noen selskaper tjener penger på å plante skog på landbruksjord, som de selger som klimakvoter, mens andre selskaper hogger ned skog i nabolandet for å dyrke biodrivstoff.

Ny grunnlov, nye utfordringer

Av CECILIE HIRSCH

Bolivia, landet som tidligere var hedret som best i klassen for implementering av IMF og Verdensbankens politikk, er i dag et av landene i Sør-Amerika som representerer et reelt alternativ. På tross av opposisjonens harde motstand og propagandakrig stemte 62 prosent av Bolivias befolkning for ny grunnlov 25.januar i år.

Med ny grunnlov skal Bolivia "begrave den koloniale, republikanske og nyliberale staten". Den nye konstitusjonen er basert på prinsipper om suverenitet, verdighet, komplementaritet, solidaritet, harmoni og en rettfærdig fordeling og redistribuering av sosiale goder. Den fremmer statens rolle i økonomien og skal gjøre ende på den private kapitalens dominans. Staten skal forvalte landets strategiske naturressurser, slik som olje, mineraler og gass, samt drive grunnleggende tjenester. Privat monopol på goder og tjenester forbyr, og staten skal utvikle en politikk som er basert på å redusere sosiale ulikheter med en favorisering av småskalabønder og mikroindustri.

Urfolks rettigheter

62 prosent av folket i Bolivia definerer seg som urfolk og det finnes 36 ulike urfolksgrupper i landet. Blant disse er Aymara og Quechua fra høylandet som utgjør henholdsvis 25 og 30 prosent av befolkningen, i tillegg til 34 grupper fra lavlandet, Amazonasområdet og Chaco-regionen. Den nye grunnloven definerer Bolivia som et flernasjonalt land og anerkjenner mangfold i kultur, organisering og produksjon. Den tidligere grunnloven var basert på vestlig kultur og reflekterte ikke Bolivias etniske og kulturelle mangfold. Den nye grunnloven anerkjenner de 36 urfolksgruppene og språkene i landet, og urfolks rett til å drive egne juridiske system, helse, utdanning og kommunikasjon. Deltakende

demokrati likestilles med representativt, og grunnloven anerkjenner lokalsamfunns demokratiske tradisjoner. For valg til kongressen skal det sikres deltakelse fra de 36 urfolksgruppene, og 50 prosent kvinneandel. Urfolks verdier er sentrale, slik som "å leve godt", en idé om å leve i harmoni med din nabo og naturen.

Mangeårig kamp

Bolivia er kjent for de sosiale bevegelsenes kamp, fra store mobiliseringer som under vannkrigen i 2000 og gasskrigen i 2003, for marsjer og protester. Grunnloven inkluderer flere av kravene fra de sosiale bevegelsene de siste årene: Forbud mot utenlandske militærbaser på boliviansk jord, anerkjennelsen av arbeid i hjemmet som en økonomisk aktivitet, anerkjennelse av de økonomiske, sosiale og kulturelle menneskerettighetene (ØSK-rettighetene), vann som menneskerettighet og avvisning av handelsavtaler som setter småskalaprodusenter i fare.

Grunnloven fremmer statens rolle i økonomien og skal gjøre ende på den private kapitalens dominans (...)
Staten skal utvikle en politikk som er basert på å redusere sosiale ulikheter med en favorisering av småskalabønder og mikroindustri.

Veien frem til en ny grunnlov har imidlertid vært lang. Allerede i 1990 marsjerte urfolksgrupper fra lavlandet for å kreve en ny grunnlov. År fulgte med protester og

medfølgende undertrykking, utallige debatter og utarbeidelse av forslag for å gi form til den nye grunnloven. Valget av president Morales i desember 2005 var i stor grad et resultat av hans engasjement for å sette i gang prosessen med en grunnlovgivende forsamling som skulle skape det juridiske rammeverket for et nytt Bolivia. I juni 2006 ble 255 representanter fra partier og borgergrupper valgt inn i den grunnlovgivende forsamling. I halvannet år jobbet forsamlingen i 21 kommisjoner på bakgrunn av forslag sendt inn av sosiale organisasjoner,

foreninger og myndigheter. Dette var første gang i den bolivianske historie at folket var med på å lage grunnloven. Grunnloven er den tyvende i rekken siden Bolivia ble uavhengig, men ingen tidligere grunnlover har vært utarbeidet med slik bred deltakelse.

Hard motstand

Morales seier i 2005 ga ny giv til de sosiale bevegelsene, samtidig som opposisjonen har styrket seg de siste tre årene. Opposisjonen har tatt i bruk stadig nye metoder for å svekke MAS-regjeringen (MAS = Movimiento al Socialismo, "Bevegelsen for sosialisme"). Opptakten til folkeavstemningen for den nye grunnloven var intet unntak, og opposisjonen sammen med kirken gikk hardt ut med propaganda mot den nye grunnloven. Man spredte feilaktig informasjon om hva grunnloven sa om abort og homofili, og klarte slik å gjøre mange usikre på hva som ville skje om de stemte for konstitusjonen.

Opposisjonen består hovedsakelig av store landeiere, den tradisjonelle politiske eliten og den økonomiske eliten i lavlandet. Med en manipulering av den regionale identitetsfølelsen, rasisme og spredning av frykt for "sentralisme" og "kommunisme" har de oppnådd støtte, først og fremst i lavlandet. Dette vil vanskeliggjøre implementeringen av den nye grunnloven.

Et av opposisjonens midler har vært å sette i gang opptøyer, hovedsakelig gjennom å betale voldelige ungdomsgrupper for å gjøre jobben for seg. Angrep har blitt utført mot representanter for den grunnlovgivende forsamling, statlige institusjoner, ledere fra sosiale bevegelser, organisasjoner som forbindes med regjeringens prosjekt eller mot urfolk generelt. Det hele toppet seg i en massakre av 30 bønder i fylket Pando i september 2008.

Opposisjonen har i tillegg prøvd seg på en økonomisk krig der selskaper har holdt tilbake både varer og investeringer, boikott

av forhandlinger med regjeringen og en massiv mediekrig. Med de fleste av de dominerende mediene på private hender og brukt i deres interesser sitter opposisjonen med et mektig våpen.

Vanskelig implementering

På tross av at MAS og deres regjering har oppnådd stor støtte i fire valg de siste tre årene har høyresidens knep vært tilstrekkelig for å hindre en implementering av regjeringens politikk i store deler av landet. De har gjort det umulig for enkelte av de statlige institusjonene, spesielt visedepartementet for jordsspørsmål, å utføre arbeidet sitt i enkelte regioner av landet. Lovforslag har samtidig blitt blokkert av den opposisjonsskontrollerte kongressen. Fra august 2008, da 67 % av befolkningen bekreftet sin støtte til Evo Morales i et tilbakekallingsvalg, trappet opposisjonen opp sin motstand mot regjeringen.

Etter uker med opptøyer i september 2008 inngikk regjeringen i forhandlinger, først med opposisjonsprefektene fra lavlandet, deretter med kongressen. Kongressforhandlingene resulterte i over 100 endringer i grunnlovsdokumentet før en godkjenning fra Senatet var reell. Dette inkluderte endringer som at en begrensning på jordeiendommer ikke har tilbakevirkende kraft, fjerning av forbud mot GMO-produkter, tillatelse for at blandede selskaper (offentlig-private) driver tjenesteyting, og en svekkelse av urfolks rettigheter til å blokkere utvinning av naturressurser i deres områder. Dette gjelder spesielt olje og gass som kan ha store ødeleggende konsekvenser for områdene.

Dette førte til reaksjoner på venstresiden, blant radikale og urfolk. Sosiale bevegelser, inkludert de som støtter MAS, uttrykte

bekymring over at regjeringens forhandlinger med opposisjonen gikk i mot forslagene som tidligere hadde blitt utarbeidet, og som ville innebære en helhetlig jordreform. Regjeringens forsøk på å unngå vold og forhandle frem kompromisser blir av deler av grunnplanet sett på som et svik fra løftene om å utføre radikale endringer.

Det nye utvannede grunnlovsforslaget fremstod fortsatt som en trussel for store deler av Bolivias elite, som fortsatte kampanjen mot grunnloven. Fire av de ni fylkene i Bolivia stemte nei til den nye grunnloven, og prefekten (innvalgt fylkesmann) fra lavlandsfylket Santa Cruz Ruben Costas har kalt resultatet et tilbakeslag for regjeringen. Han har videre advart om fortsatt motstand mot regjeringens politikk og en implementering av grunnloven. Branco Marinkovich, eier av store deler av matindustrien og motstander av Evo Morales, kalte resultatene for fusk med venezulansk innblanding og hevdet at landet trenger en to-stats-løsning.

Utfordringer

I denne konteksten skal regjeringen implementere grunnloven, utvikle lover, institusjoner og regelverk, og klare å skape et hegemoni for ideer, visjoner og felles prinsipper for å drive landet videre. Dette er en kamp som kommer til å finne sted i kongressen, i domstolene, på regionalt og nasjonalt nivå, i media og på gata. Kampen går ikke bare på å endre lover og institusjoner, men folks holdninger og innstillinger, noe som er en langvarig prosess.

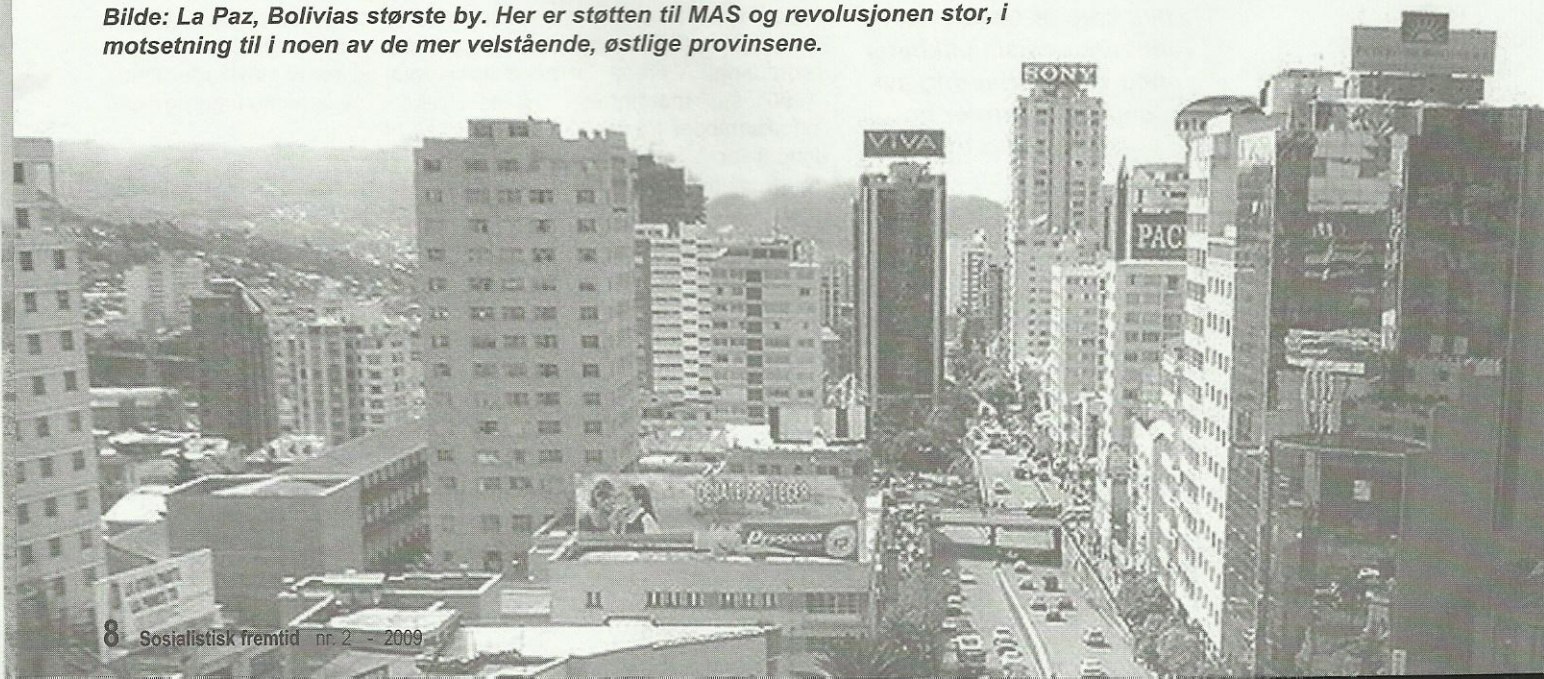
Det handler samtidig ikke bare om å endre lover og institusjoner, men folks holdninger og innstillinger, noe som er en langvarig prosess.

MAS-regjeringen står ovenfor flere utfordringer fremover. For et første trenger de en større støtte i lavlandsregionene, noe som byr på utfordringer da disse er under kontroll av opposisjonen. Opposisjonen har så langt ikke klart å skape noe nasjonalt alternativ, men arbeider ikke desto mindre intenst for å hindre implementering av grunnloven i regionene den kontrollerer. På tross av spredning av frykt og intoleranse for en annen samfunnsvisjon enn det eliten i fylkene har, er det fortsatt bortimot 30 prosent av innbyggerne i lavlandsregionene som støt-

ter den nasjonale endringsprosessen. Dette viser at støtten til høyresiden ikke er like solid som de hevder. MAS-regjeringen har størst støtte i høylandet og rurale områder, blant urfolk, arbeidere og småbønder. De har liten støtte i middelklassen.

Grunnloven representerer for mange et håp om en bedre fremtid og en fordypning av endringsprosessen i landet. Samtidig vil ikke en ny grunnlov og institusjonelle endringer alene bringe langvarig endring. Det må skapes muligheter for utarbeidelse av forslag og samarbeid mellom ulike aktører. Folket og de sosiale bevegelsene må ta i bruk den nye grunnloven for å fremme sine rettigheter. I Bolivia har man tatt et viktig skritt videre for å oppnå økonomisk og sosial rettferdighet, men kampen slutter ikke her.

Bilde: La Paz, Bolivias største by. Her er støtten til MAS og revolusjonen stor, i motsetning til i noen av de mer velstående, østlige provinsene.

Kampen om tjenstedirektivet i Norge

Av Dag

Første runde: Fra overrumpling til krav om konsekvensanalyse

Daværende næringsminister Dag Terje Andersen prøvde seg først med en overrumplingsstrategi bare dager etter at tjenstedirektivet ble vedtatt av EU i desember 2006. Direktivet ble sendt på høring rett før jul i 2006 med høringsfrist så kort som to måneder.

Høringsnotatet fra desember 2006 var fullstendig ubrukelig som utgangspunkt for en debatt om hva tjenstedirektivet kunne føre til i norsk arbeidsliv og for det offentlige tjenestetilbudet. Det eneste spørsmålet som høringsinstansene ble bedt om å besvare, var hvilke endringer i lover og forskrifter en mente at direktivet ville kreve.

Både tidsfristen og innholdet i høringsnotatet fikk LOs representantskap til å steile. Tilstrekkelig mange forbundsledere ville ikke ta standpunkt til direktivet før det var mulig å diskutere konsekvensene på et seriøst grunnlag..

Representantskapet krevde derfor at Regjeringen la fram "en grundig konsekvensanalyse av hvilke virkninger tjenstedirektivet vil få i Norge med henblikk på arbeidssrettslige spørsmål og aktuelle tiltak mot sosial dumping samt mulighetene for å løse samfunnsmessige oppgaver gjennom offentlig sektor"

Det første som deretter skjedde, var at ingen ting skjedde. Først i desember 2007, ti måneder etter møtet i LOs representantskap bestilte regjeringen seks utred-

ninger på svært avgrensede tema - og utredningene ble gitt 4-5-6 uker til å gjøre jobben. Mer useriøst kunne ikke et direktiv med gjennomgripende betydning for samfunnsutviklingen behandles..

Andre runde: Ingen fikk utrede om tjenstedirektivet vil føre til økt sosial dumping

I februar 2008 forelå de seks utredningene som Nærings- og handelsdepartementet bestilte. Det er synd å si at utredningene er til hjelp for å forstå hva tjenstedirektivet vil bety.

Ingen av utredningene hadde som tema om tjenstedirektivet ville føre til økt sosial dumping, det som Soria Moria-erklæringen markerte som hovedproblemet ved tjenstedirektivet. FAFO ble i stedet bedt å "vurdere hvilke konsekvenser tjenstedirektivet kan ha for regjeringens handlingsplan mot sosial dumping".

I februar 2008 forelå de seks utredningene som Nærings- og handelsdepartementet bestilte. Det er synd å si at utredningene er til liten hjelp for å forstå hva tjenstedirektivet vil bety.

Det eneste FAFO ble bedt om å utrede, var altså om regjeringens tiltakspakke mot sosial dumping (det som nå kalles "tiltakspakke I") var i strid med tjenstedirektivet - ikke om tjenstedirektivet ville føre til økt lønnsdumping. Svaret var naturligvis nei. Ikke noe tiltak i tiltakspakka var i strid med tjenstedirektivet. Det var sjølsagt det første ei regjering som bygde på EØS-avtalen, hadde forsikra seg om før den la fram tiltakspakka.

Dermed måtte utredningen bli en total avs-

poring i forhold til den uroen som uttrykkes i Soria Moria-erklæringen når regjeringen der forplikter seg til å "arbeide for at EU ikke gjennomfører et tjenstedirektiv som fører til sosial dumping".

Utredningen til FAFO er derfor verdiløs for den egentlige debatten: om tjenstedirektivet vil øke faren for sosial dumping i det norske arbeidslivet.

Men FAFO hadde langt på vei besvart dette i tidligere rapporter. FAO-rapporten "Grenseløst arbeidsliv" (november 2006) dokumenterte at økt konkurranse i arbeidslivet vil øke omfanget av sosial dumping. Tjenstedirektivet har som formål - og virkning - at konkurransen om å yte tjenester på tvers av nasjonale grenser skal øke.

Tjenstedirektivet vil føre til at det blir langt flere utenlandske tjenesteytere i alle EU- og EØS-land, også i Norge. Det er hele hensikten med direktivet, og akkurat på det punktet er det ingen uenighet om hva som vil skje. Utenlandske tjenesteytere vil særlig rykke inn i de delene av arbeidslivet der det ikke fins tariffavtaler.

Det var nettopp en hovedkonklusjon i FAFO-rapporten fra 2006 om "Grenseløst arbeidsliv": "Det er derfor en risiko for at det kan vokse fram lavlønnssegmenter i utsatte deler av arbeidslivet der lønnsdannelsen ikke er avtaleregulert. Det gjelder blant annet jordbruksarbeid, deler av hotell- og restaurantbransjen, reingjøringsbransjen og enkelte deler av byggenæringen." (s. 56) Det er ingen liten del av norsk arbeidsliv. I

Høringsnotatet feier bort frykten for lønnsdumping ved å vise til at utstasjonerte arbeidstakere er ikke utstasjonert av et selskap i utlandet. Men mange arbeidsinnvandrere er ikke utstasjonert av et selskap i utlandet.

Allmenngjøring hjelper dessuten ikke alle dem som jobber der det ikke fins noen tariffavtale. De verdiges ikke en setning i høyringsnotatet.

privat sektor dekker tariffavtaler bare 55 prosent av arbeidstakerne.

Tjenestedirektivet vil gjøre det enklere å yte tjenester i Norge fra selskap etablert i land med lavere lønnsnivå, svakere standarder i arbeidslivet, svakere fagbevegelse og svakere utbygd offentlig tilsyn med forhold i arbeidslivet. "Hva vil skje i de (voksende) delene av arbeidsmarkedet hvor organisasjons- og avtaledokumenteringen er lav og synkende"? - ble det spurt om i FAFO-rapporten fra 2006.

FAFO-rapporten om "Grenseløst arbeidsliv" fastslo at kortvarig tjenestemobilitet "har blitt den dominerende formen for arbeidsmobilitet" i sentrale deler av arbeidslivet. "Erfaring fra mange europeiske land viser at nettopp denne typen flyktig tjenestemobilitet er den vanskeligste å kontrollere, og dermed er den mobilitetsformen som er mest utsatt for lavlønnskonkurranse, omgåelse av lov og avtaleverk og unndragelse av skatt og avgifter." (s. 123)

Flyktig tjenestemobilitet er nettopp det som tjenestedirektivet skal være pådriver for. Det får åpenbart så dramatiske konsekvenser at FAFO ikke ble bedt om å utrede om hvorvidt tjenestedirektivet kan øke faren for sosial dumping - bare om regjeringens tiltakspakke mot sosial dumping er i strid med tjenestedirektivet.

Tredje runde: Nytt villedende høyringsnotat

Nærings- og handelsdepartementet sendte sommeren 2008 ut et nytt høyringsnotat med høyringsfrist 20. oktober. Notatet går utenom alt som burde vært diskutert ved dette direktivet.

Notatet, et dokument på langdryge 170 sider, forholder seg overhode ikke til den debatten om tjenestedirektivet som faktisk føres i fagbevegelsen. Høyringsnotatet gir ingen "grundig konsekvensanalyse" av noe som helst.

- Det viker unna diskusjonen om hva direktivet kan bety for faglige rettigheter.

- Det går ikke inn på om direktivet kan øke faren for sosial dumping.

- Det sier ikke et ord om hva direktivet kan bety for "mulighetene for å løse samfunnsmessige oppgaver gjennom offentlig sektor".

Høyringsnotatet viser at forbundslederne i LO-sekretariatet ikke har fått noe av det de ba om i februar 2007. De seks utredningene som regjeringen bestilte i desember 2007, ble gitt så begrensede mandat at de knapt har vært diskutert noe sted etter at de forelå i februar i år.

Derimot foreligger det to godt dokumenterte utredninger fra de Facto som går grundig inn på om tjenestedirektivet øker faren for sosial dumping. (Roar Eilertsen og Stein Stugu: "EUs tjenestedirektiv : Hva blir prisen - hvem betaler", august 2006 og Roar Eilertsen og Stein Stugu: "Tjenestedirektivet og sosial dumping", april 2008)

De to utredningene er verken nevnt, kommentert eller imøtegått i regjeringens høyringsnotat - til tross for at de til dags dato er de eneste utredningene som har tatt for seg det LOs representantskap ville vite noe om: Blir det verre å motvirke sosial dumping hvis vi tar tjenestedirektivet inn i norsk lov?

Fagforbundet har stått bak en utredning om hva direktivet kan bety for de offentlige tjenestene i Norge. ("Tjenestedirektivet og de offentlige tjenestene", mai 2008) Den utredningen er heller ikke nevnt, kommentert eller imøtegått i høyringsnotatet - til tross for at konklusjonene er sterkt i strid med konklusjonene i de utredningene som regjeringen bestilte og som stort sett besto av juridisk nærlesning av teksten i direktivet uten sideblikk til den faktiske virkeligheten.

Høyringsnotatet feier bort frykten for lønnsdumping ved å vise til at utstasjonerte arbeidstakere har krav på "norsk lønn" hvis tariffavtalen er allmenngjort.

Men mange arbeidsinnvandrere er ikke utstasjonert av et selskap i utlandet. De skaffer seg arbeid individuelt. Fram til 1. mai neste år har vi en overgangsordning som sikrer dem tarifflønn der hvor tarifflønn fins. Høyringsnotatet sier ingen ting verken om at overgangsordningen forsvinner - eller om hva arbeidsinnvandrere kan bli tilbudt av lønn etter 1. mai 2009.

Allmenngjøring hjelper dessuten ikke alle dem som jobber der det ikke fins noen tariffavtale. I privat sektor dekker tariffavtaler bare 55 prosent av arbeidstakerne. De verdiges ikke en setning i høyringsnotatet. Heller ikke at avtaledokumenteringen er særlig lav i de delene av arbeidslivet der mange innvandrere jobber.

Høyringsnotatet nevner heller ikke at allmenngjøringsloven må svekkes etter den såkalte Rüffert-dommen i EF-domstolen. NHO-foreningen Norsk Industri har med henvisning til denne dommen klagt hele loven inn for overvåkningsorganet ESA.

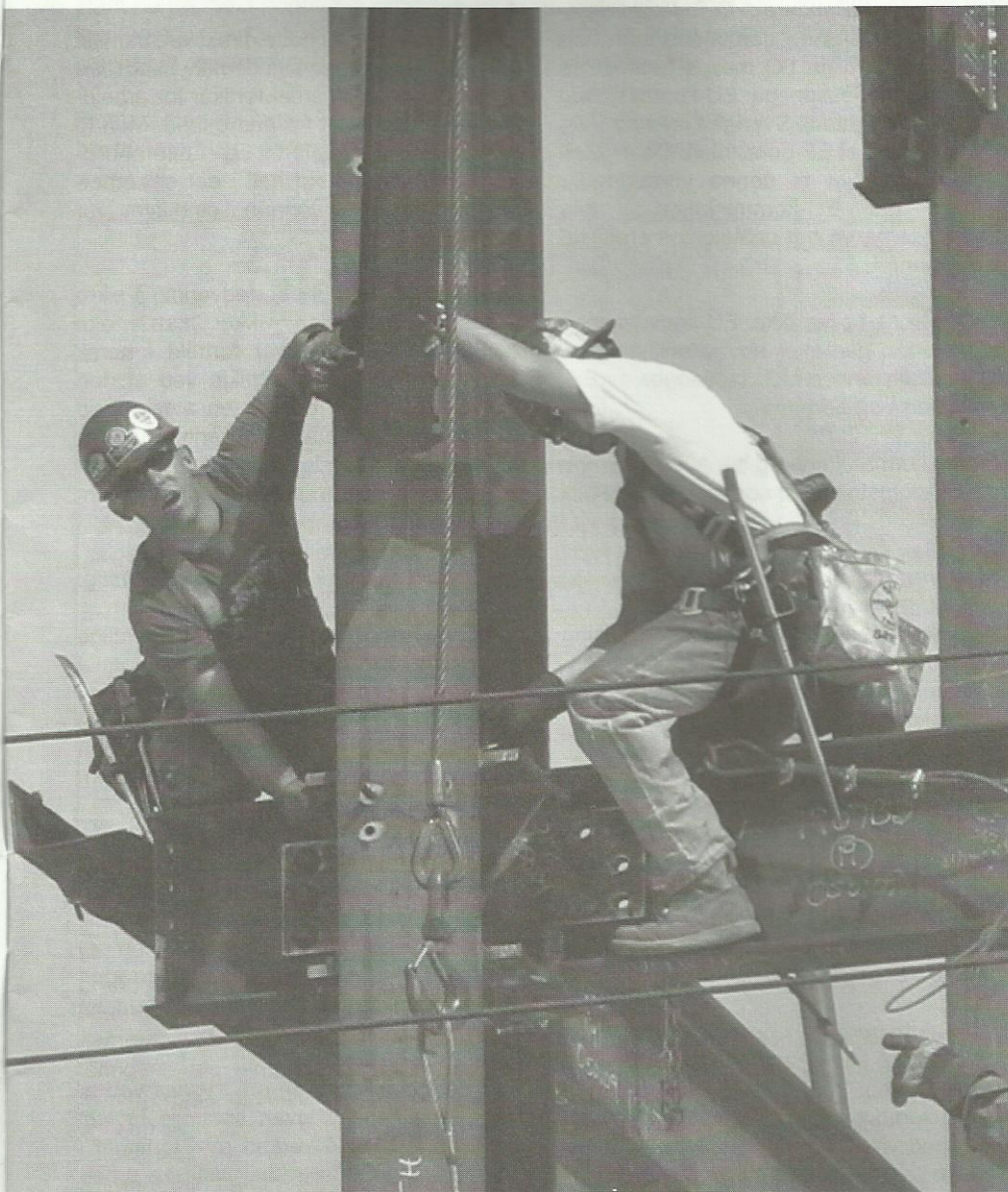
Den som leter etter hvordan høyringsnotatet tar for seg andre brennende tema i debatten om tjenestedirektivet, kan være helt trygg. Notatet er kjemisk fritt for slikt.

Årsaken er enkel. Da måtte Næringsdepartementet forholdt seg til den sosiale virkeligheten, for eksempel slik: "Det avdekkes stadig tilfeller av brudd på bestemmelser i allmenngjøringsforskriftene overfor utenlandsk arbeidskraft, blant annet doble sett kontrakter med ulike lønnsbestemmelser hvorav den som faktisk benyttes mellom partene er ulovlig. Ofte mangler kontrakter eller det foreligger falske kontrakter. (...) Det ser ikke ut til at situasjonen utvikler seg positivt, men heller går i uønsket retning."

Dette kunne en lese i høyringsnotatet da tiltakspakka mot sosial dumping ble sendt på høyring i desember 2006. Men da var det ikke tjenestedirektivet som skulle forsvares.

erte arbeidstakere har krav på "norsk lønn" hvis tariffavtalen er allmenngjort. selskap i utlandet. De skaffer seg arbeid individuelt (...)

ntariffavtale. I privat sektor dekker tariffavtaler bare 55 prosent av arbeidstakerne. sntning i høringsnotatet.

Byggebransjen er en av flere hvor tjenstedirektivet kan få negative konsekvenser for arbeiderrettigheter.

Fjerde runde: Stoltenberg garanterer, men verken regjeringen eller EU-kommisjonen kan gi de garantiene som LO har bedt om.

LO-ledelsen har bedt regjeringen om en serie garantier for at norsk arbeidsrett kan

bestå. I sitt høringsvar til regjeringen la LO-sekretariatet vekt på følgende fire punkter:

1. At tjenstedirektivet ikke er til hinder for tiltak som er igangsatt mot sosial dumping, samt at ytterligere tiltak som LO har krevd -

herunder solidaransvar- blir iverksatt og kan gjennomføres

2. At allmenngjøringsinstituttet kan videreføres og utvikles

3. At nasjonal styringsrett over viktige samfunnsområder kan beholdes og at grunnleggende samfunnsoppgaver fortsatt kan løses gjennom offentlig sektor - herunder helse, sosiale tjenester, skole, transport og produksjon av elektrisk kraft

4. At tjenstedirektivet ikke berører nasjonale arbeidsrettslige spørsmål eller er til hinder for den norske modellen for trepartssamarbeid.

"Så lenge det er usikkerhet rundt disse fire punktene, er det LOs syn at reservasjonssretten må benyttes", sa Ellen Stensrud på vegne av LO-sekretariatet.

I en pressemelding fra Arbeiderpartiet av 14. nov 08, dagen da statsminister Stoltenberg fastslo at de ti statsrådene til Arbeiderpartiet ville godkjenne tjenstedirektivet, sies det:

- "Direktivet sier i artikkel 1 at det ikke berører arbeidsretten og retten til å forhandle om, inngå og håndheve tariffavtaler.

- Direktivet vil ikke være til hinder for dagens allmenngjøringsordning eller endringer i denne

- Direktivet sier uttrykkelig at det ikke berører organisering og finansiering av offentlige tjenester.

- Direktivet sier uttrykkelig at det ikke berører arbeidsretten og retten til å forhandle om, inngå og håndheve tariffavtaler og retten til arbeidskamp."

Slike garantier har regjeringen ikke noe grunnlag for å gi.

I forbindelse med forhandlingene om svensk medlemskap i EU krevde hele fagbevegelsen at svenske tariffavtaler måtte kunne gjelde når utenlandske selskap utfører arbeid i Sverige - og at fagbevegelsen måtte kunne sette inn kamptiltak for å få til en tariffavtale med et slikt selskap.

Fra den svenske regjeringen og fra LO-

Løftene som Stoltenberg har gitt LO, er noe som EF-domstolen når som helst kan feie til side.

I ledelsen ble det høsten 1994 kjørt en knallhard kampanje om at alle faglige rettigheter ville være trygge hvis Sverige ble medlem av EU.

De ferske dommene til EF-domstolen viser hvor misvisende det var:

- Domstolen banker inn at nasjonal arbeidssrett er underlagt EU-retten.
- Hvis et firma fra et EU-land vinner et oppdrag i Sverige, kan ikke svensk fagbevegelse kreve at dette firmaet inngår tariffavtale med et svensk fagforbund.
- Svenske fagforeninger kan ikke gå til blokade og sympatistreik mot et slikt firma for å tvinge fram en tariffavtale, tiltak som etter svensk lov (*Lex Britannia*) har vært lovlig siden 1991.

Men garantiene om at alt dette var i orden, ble spredt med store bokstaver og høyt lydnivå hele høsten 1994 fra regjeringen til Ingvar Carlsson og fra den svenske LO-ledelsen.

Det eneste disse garantiene hvilte på, var et brev som arbeidsmarkedsminister Börje Hörnlund fikk fra Pdraig Flynn, den i EU-kommisjonen som hadde ansvaret for arbeidsliv og sosiale spørsmål. I dette brevet sto det at "Maastricht-avtalen ikke på noen måte krever at svensk praksis på arbeidsmarkedet endres". (Det var på grunnlag av Maastricht-traktaten at Sverige - og Norge - hadde søkt medlemskap i EU.)

Dette brevet hadde sjølsagt ikke noen juridisk status. De svenske forhandlerne forsøkte derfor å få en tilsvarende garanti inn i forhandlingsprotokollen mellom EU og Sverige. Det endte med en ensidig protokoll fra svensk side, en protokoll som EU-kommisjonen ikke skrev under på.

Men garantert ble det - fra den svenske regjeringen. (Se her også en fersk utredning fra de Facto: Stein Stugu og Roar Eilertsen: "Er garantier nok? En vurdering av Stortingsproposisjon nr. 34 (2008 - 2009) om tjenstedirektivet", januar 2009)

Det hjelper heller ikke om statsminister Stoltenberg skulle klare å få EU-kommisjonen til å bekrefte de garantiene som han forsøker å berolige LO med. I forbindelse med Vaxholm-saken ga EU-kommisjonen langt på vei støtte til Sverige i en vurdering som ble sendt til EF-domstolen. Domstolen tok ikke hensyn til denne vurderingen. Seinere har EU-kommisjonen i alle tilsvarende saker lagt domstolens premiss-er til grunn.

Det viser at heller ikke EU-kommisjonen kan gi noen garantier om rettstilstanden i EU. Rettstilstanden i EU fastlegges av EF-domstolen - og bare der.

Løftene som Stoltenberg har gitt LO, er noe som EF-domstolen når som helst kan feie til side

Femte runde: Hva nå?

De siste dommene til EF-domstolen (Viking Line-, Laval-, Rüffert- og Luxemburg-dommene) dramatiserer farene ved tjenstedirektivet.

I desember 2007 satte Viking Line-dommen forbud mot å ta i bruk faglige kampmidler for å hindre utflugging til et land med lavere lønnsnivå, mens Laval-dommen feide til side svenske lover som ga anledning til å bruke blokade for å få inngått tariffavtale med utenlandsetablerte selskap som har oppdrag i Sverige.

Rüffert-dommen fra april 2008 nekta en tysk delstat å kreve tarifflønn ved offentlige byggeoppdrag. I juni 2008 falt dommen over Luxemburg som satte stopper for en serie med vilkår som skulle sikre at utenlandske arbeidstakere utstasjonert i Luxemburg fikk rimelige lønns- og arbeidsvilkår.

Dommene skaper ny rettstilstand på arbeidslivets område både i EU og i EØS. Den nye rettstilstanden har provosert fagbevegelsen i store deler av Europa - og førte bl.a. til at lederen for svensk LO og for Euro-LO reagerte med å si at "dommene setter tjen-

stedirektivet i et nytt lys".

De som har forsvart dette direktivet, har vist til at EUs utstasjoneringsdirektiv skal sikre "norske" lønns- og arbeidsvilkår for arbeidstakere utstasjonert fra andre land. Men to av dommene (Rüffert- og Luxemburg-dommene) river store hull i det sikkerhetssnettet som utstasjoneringsdirektivet var ment å være.

Disse dommene gjør det nødvendig å sikre at EFTA-domstolen ikke kan felle tilsvarende dommer over forhold i norsk arbeidsliv. Det kan bare skje ved at den norske regjeringen oppnår en avtale med EU om at EØS-retten på varig grunnlag skal være annerledes enn EU-retten når det gjelder handelen med tjenester mellom Norge og EU.

Fire forhold er da av avgjørende betydning:

1. ILO-konvensjon nr. 94 om at offentlige oppdragsgivere kan stille krav om lønn i samsvar med norsk tariffavtale, må gjelde i Norge også om denne konvensjonen skulle settes til side i EU. Det må bekreftes enten ved en endring i EØS-avtalen eller gjennom en protokoll til EØS-avtalen.
2. Anti-kontraktørklausulen i anskaffelsesforskriften må sikres gjennom EØS-avtalen - for eksempel gjennom en egen protokoll. Det er nødvendig fordi denne klausulen er i strid med tjenstedirektivet - ifølge den FAFO-utredningen om sosial dumping som regjeringen bestilte i desember.
3. Allmenngjøringsloven må trygges ved at den forståelsen av loven som ble lagt til grunn da loven ble vedtatt av Stortinget i 1993, at den skal "sikre utenlandske arbeidstakere lønns- og arbeidsvilkår som er likeverdige med de vilkår norske arbeidstakere har", må skrives inn i EØS-avtalen, enten i avtaleteksten eller gjennom en protokoll til EØS-avtalen.
4. Implementeringen av utstasjoneringsdirektivet, dvs måten dette direktivet er tatt inn i norsk lov på, må om nødvendig endres

Provoserende presidentuttalelse i Peru

Det var under et møte med næringslivstopper at president Alan García lot uttalelsen falle: "Presidenten kan ikke velge sin etterfølger, men han kan forhindre at den neste presidenten blir noen han ikke vil ha".

Media i Peru tolker replikken som en henvisning til opposisjons-politiker Ollanta Humala, som på sin side uttaler at presidentens ord er "en trussel mot demokratiet og rettsstaten i Peru".

Humala, en alliert av Venezuelas president Hugo Chávez, er blant de tre mest populære kandidatene foran neste valg, som skal holdes i 2011. Han har vært utsatt for trussel om ti års fengsel og ble en stund nektet å forlate landets hovedstad Lima.

Humala sier at García "er en diktator dersom han tror han kan bestemme hvem som skal bli den neste presidenten i Peru".

Staten flyr i Andesfjellene

Et nytt statlig flyselskap fikk i mars autorisasjon til å sette i gang operasjoner i boliviansk luftrom. Flyselskapet har blitt omtalt som et prestisjeprosjekt for den sosialistiske regjeringen i landet, ledet av tidligere kokabonde Evo Morales.

Flyselskapet, med navnet Bolivia de Aviación, vil i første rekke benytte fly av typen Boeing 737-300 og vil i år kun fly en innen-riks rute. Tidligst til neste år kan det bli snakk om å opprette ruter ut av landet.

Autorisasjonen til selskapet blir gitt omtrent samtidig med nasjonaliseringen av flyselskapet Aeropostal i Venezuela. Også i Bolivias naboland i sør nasjonaliserer man flyselskap: Aerolíneas Argentina er i ferd med å gå fra private til offentlige hender.

SØKELYS

Skriftserie for
kultur og vitenskap

Venstresiden i Norge har tradisjonelt lidd under mangelfull teoretisk utredning og debatt. Gjennom en skriftserie har vi en ambisjon om å gi bidrag til å øke forståelsen av samfunnsmessige prosesser gjennom å publisere mangfoldige bidrag fra forfattere som tar sitt utgangspunkt i marxistisk teori.

FØRSTE HEFTE:

Svein Haugsgjerd

Psykoterapi og frigjøring

Har psykoanalysen fortsatt et samfunnskritisk potensial?

www.marxistforlag.no
post@marxistforlag.no

ANNONSE

Cubaforeningen selger cubarelaterte bøker DVD, CD og lignende som en del av virksomheten. Gjennom avtale med forlag kan vi selge til samme pris som i butikk og levert til din egen postkasse samtidig som du støtter foreningen. For eksempel kan du fra Øistein Olsen få både film og CD med bilder fra Cuba. Han var med på den siste brigaden og har masse derfra. Du betaler bare reelle kostnader pr. stk. pluss kr. 10.- som støtte til foreningen.

Fra undertegnede (d.v.s. foreningen) kan du få kjøpt:

- "Mitt liv" om Fidel Castro kr. 399.-
- Bacalao de Cuba " 223.-
- Cuba – En annen verden er mulig " 150.-
- Abonnement på Cubanytt 1 år " 150.-
- Ø. Olsens dobbel DVD (se over) " 60.-
- Øvrige DVD på spansk " 55.-

De på spansk er: Cuba contra bloqueo, Cinco heroes, Revolucion Cubana en imagenes, Desafio hagase la luz, og El merito es estar vivo.

Terje Enger, Algarheimsveien 89, 2052 Jessheim
teenger2@online.no T. 41604287 / 63970363

slik at den norske lovteksten ikke kan gi grunnlag for dommer i EFTA-domstolen av samme slag som Rüffert- og Luxemburg-dommene. Deretter må de endrede formuleringene tas inn i EØS-avtalen, enten i avtaleteksten eller i en protokoll til EØS-avtalen.

Bare på den måten kan de garantiene som LO ber regjeringen om å gi, bli reelle garantier.

Disse fire punktene er i samsvar med krav som nå fremmes fra Euro-LO og fra fagbevegelsen i mange EU-land om å forebygge framtidige dommer som kan ramme faglige rettigheter og undergrave nasjonale standarder for lønns- og arbeidsvilkår slik

som Viking Line-, Laval-, Rüffert- og Luxemburg-dommene har gjort.

- Det arbeides for at Lisboa-traktaten får et tillegg i form av en sosialprotokoll som skal fastslå at arbeidsretten ikke må underordnes de fire markedsfrihetene.

- Det er stilt krav om at utstasjoneringsdirektivet må endres slik at det blir mulig for medlemsstatene å sikre utstasjonerte arbeidsinnvandrere nasjonale lønns- og arbeidsvilkår.

- Det er stilt krav om at de medlemsland som ønsker det, får garantier for å kunne beholde den nasjonale arbeidslivsmodellen gjennom å forhandle fram unntak fra

Lisboa-traktaten.

Ikke noe av dette er det lett å drive i gjennom i et system der de grunnleggende traktatbestemmelsene bare kan endres hvis alle regjeringene er enige om det.

Det betyr at en norsk innsats for å hindre at dommene til EF-domstolen slår inn i Norge kan bli - og må bli - en del av den mobiliseringen som fagbevegelsen i hele Europa nå setter inn for å unngå slike dommer i framtida.

Ki

AV EGIL BERG

"Kina fortjener å bli tatt på alvor som partner, som konkurrent, som avskrek-kende eksempel, men også som modell." (Dr. Rolf Geffken i Neues Deutschland 7/8 juni f.å.)

Vi bør prøve å ikke glemme dette når vi beveger oss inn i problemene omkring utviklingen i Kina. Denne stormakten har et areal på 9,5 millioner km², 30 ganger større enn Norge, litt større enn USA, litt mindre enn Russland og Canada. Landet har ca. 1,3 milliarder innbyggere, hovedstaden Beijing 12,5 millioner. Nitti prosent av befolkningen er Han-kinesere, offisielt er det godkjent 56 nasjonaliteter. Klimatisk spenner det fra tropisk i sør til arktisk i nord, fra fuktig kystklima i øst til store ørkenområder i vest. Vi har å gjøre med en av de eldste og største kulturer i verden. Det antas at den kan spores 5.000 år tilbake. Røttene til det spesielle skriftspråket kan spores 3.000 år tilbake. Med blyant og papir kan enhver kineser gjøre seg forståelig hvis talespråket skulle komme til kort.

Før revolusjonen

Keiser Qien samlet riket i år 221 f.Kr. Han har også gitt det vestlige navn til riket, China eller Kina. Kineserne selv kaller seg Midtens rike (Zhonghua). Det var han som startet byggingen av den lange mur, langt mindre avansert enn den som nå vises frem ved Beijing, denne ble først reist på 1400-tallet. Etter ham fulgte en rekke dynastier, noen med en sterk sentral makt, noen svake. På det meste strakte riket seg helt til Baikal og Aralsjøene i vest og Amman i sør (det nåværende Viet-Nam, Thailand, Burma, Laos og Kambodja). Under Djengis Kahn på 1200-tallet kom landet under mongolsk herredømme frem til 1368, da det igjen kom et kinesisk dynasti til makten. Det siste dynastiet, Qing, kom fra Mansjuria,

na

hva nå?

den nordligste del av Kina. Dette dynastiets siste hundreår er Kinas store nedgangssperiode. Keiserriket hadde holdt riket lukket, men på 1800-tallet økte presset fra de europeiske stormakter, USA og Japan. Landet måtte åpne for utenlandsk handel og etterhvert til-
tvang disse statene seg særrettigheter som innskrenket Kinas suverenitet, og i en krig med Japan måtte det i 1895 avstå Taiwan. Frem til 1800 var Kina verdens største økonomiske enhet, i 1820 stod Kina for 33% av verdens BNP, i 1900 var denne sunket til 9%. Landet hadde stått helt utenfor den industrielle revolusjon som hadde rast gjennom Europa og USA.

Keiseren ble styrtet i 1911 og den borgerlige republikaner Sun Yatsen proklamerte republikk 1. januar 1912. Indre motsetninger gjorde Republikken mer eller mindre maktesløs, og i perioden 1916 til 1927 ble landet regjert av lokale krigsherrer med private armeer. I 1927 hadde republikanerne under ledelse av Chiang Kai-shek fått noenlunde kontroll. Dette var skjedd i et visst samarbeid med Sovjet-Samveldet (Nordahl Grieg skriver om dette i sin "Kinesisk dagbok") og det kinesiske kommunistparti, som var blitt dannet i 1921. Chiang brøt samarbeidet med KKP i 1926, dette etablerte seg i et område i Midt-Kina, det ble omringet av Chiangs hær, men en styrke på 80 000 mann med ledelsen i partiet i spissen brøt seg igjennom og startet den berømte lange marsjen. I 1935 etablerte de seg langt inne i nordvest, opp mot

grensen til Sovjet-Samveldet. Av de 80 000 var det bare 8 000 som nådde frem.

Japan hadde okkupert det nordlige Kina i 1931. I 1937 angrep det det sentrale Kina med byene Beijing, Nanjing og Shanghai.

Chiang som hadde etablert seg i sørvestkina var mest opptatt av å bekjempe kommunistene, men ble i 1937 av sine egne offiserer tvunget til å inngå en allianse med kommunistene om felles kamp mot Japan. Etter Sovjet-Samveldets krigserklæring mot Japan i juli 1946 fordrev sovjettroppene Japan raskt ut av Nordkina, alt krigsmateriellet som japanerne etterlot seg ble overlatt til Maos tropper.

Fra nord rullet Maos styrker sydover og fordrev Chiangs tropper. Chiangs nederlag var definitivt høsten 1949 og han flyktet til Taiwan.

Revolusjonen og problemene

1. oktober 1949 proklameres Folkerepublikken Kina. I løpet av de første fem-seks år nasjonaliseres all jord, de store jordeiere fordrives og jorda fordeles på bygsling til de fattige bønder. Næringslivet ellers blir også nasjonalisert. Sakte, men sikkert gjenreises landet etter kriger og okkupasjon. Mao syntes det gikk for sakte, han ville at Kina skulle bli sterkt og sosialistisk raskt. Han lanserte i 1958 "det store spranget". Bøndene ble organisert i store folkekommuner og landet skulle industrialiseres, det trengtes stål. Det ble samlet inn store mengder skrapjern som ble smeltet i små smelteovner, metallet var desverre ubrukelig. I denne perioden ble jordbruket misligholdt og i årene 1958 til 1960 opplevde Kina en sultkatastrofe av enorme dimen-

sjoner, det antas at ca. 30 millioner mennesker omkom av sult, men det finnes også andre anslag, både lavere og høyere. Maos ledelse var sterkt svekket, folk som president Liu og partisekretær Deng, som begge hadde kritisert "spranget", styrket midlertidig sin posisjon. Mao tok en fryktelig hevn. I 1966 lanserte han kampen mot det gamle, Kulturrevolusjonen. Studenter og annen ungdom ble organisert i "Røde Brigader" som terroriserte store deler av samfunnet. President Liu ble utnevnt til "kapitalist nr. 1" og partisekretær Deng til "kapitalist nr. 2". Deng ble tvunget på kne foran en stor forsamling og søkt å påtvinges en "tilståelse", det lyktes dårlig. Han ble ikke torturert, men sendt på arbeid på en traktorfabrikk. President Liu derimot ble utsatt for umenneskelig tortur, og etter et par år døde han av tuberkulose i en kald og fuktig celle. Ved Maos død i 1976 var Kina i elendig forfatning. "Firerbanden" som hadde ledet kulturrevolusjonen de siste årene ble fordrevet og Deng kom tilbake til en reell maktposisjon. I 1978 lanserer han en ny politikk for Kinas vei til en sosialisme med kinesisk særpreg.

I flere trinn gjennomføres det som får navnet "sosialistisk markedssøkonomi". Begrepet "sosialistisk markedssøkonomi" er ingen kinesisk oppfinnelse. Allerede tidlig på 1900-tallet ble ideer om dette formulert av italienske sosialøkonomer, Barone og Pareto. En fullt utviklet modell kom i 1936/37 fra den polske professor i økonomi Oscar Lange. Han bodde på den tid og frem til 1945 i USA, men reiste da tilbake til Polen. Hvilken rolle han spilte i forbindelse med den økonomiske politikken i Polen etter krigen vet jeg ikke. Og endelig kom reformene i Tsjekkoslovakia i 1967/68. Den ideologiske leder for disse var Ota Sik, sosialøkonom og visestatsminister i Dubceks regjering. Sammen med sine

medarbeidere på det økonomiske institutt i Praha utarbeidet han et detaljert program for desentralisert markedsøkonomi, et program som ble godkjent av kommunistpartiet våren 1968. Deler av det var allerede under realisering da Sovjetsamveldet, DDR, Polen, Bulgaria og Ungarn i august o k k u p e r t e Tsjekkoslovakia og satte en stopper for enhver reformbevegelse både økonomisk og politisk. Sik emigrerte til Sveits og fikk etter hvert et professorat i St.Gallen. I 1981 fikk han innbyrdelse av Akademiet for Samfunnsvitenskaper i Kina og holdt en måneds tid forelesninger om de reformer som skulle vært gjennomført i Tsjekkoslovakia.

Det opprettes en rekke økonomiske soner på østkysten hvor utenlandsk kapital inviteres til å etablere seg, hva de også gjør i stort omfang. Også internt slippes private inn i flere bransjer. Privilegiene i de økonomiske soner er avvirket etter at det er åpnet for etableringer i større områder på østkysten og i Yangtsedalen. Økonomisk har politikken vært en stor suksess. Fra 80-tallet og opp til idag har det vært en årlig vekst i nasjonalproduktet på ca. 10%, ikke så imponerende i de første år, men desto mer når det enda fortsetter på det nivå Kina nå har nådd. Ufattelige 200 millioner mennesker er bragt ut av fattigdom. Men det er selvsagt også negative sider ved den nye markedsøkonomien. Mye av helse og velferd som var knyttet til arbeidsstedet og nabolagskomiteene er blitt revet i stykker. Familiene har igjen måttet tre støtte til. Miljøet ødelegges av den raske utbyggingen. Tjue av de mest forurensede byer i verden er kinesiske. Rent vann er mange steder en knapphetsfaktor, det finnes byer i Kina hvor privathusholdninger må avstå fra vann en dag i uka for å sikre nok vann til produksjonen. Mesteparten av utbyggingen har skjedd i Østkina, det økonomiske misforholdet mellom dette området og det indre og vestlige Kina har økt. Det har også blitt en økt økonomisk polarisering mellom et økende antall rike og resten av befolkningen. Problemene står således i kø. Disse ble behandlet på partiets 17. kongress i oktober 2007. Denne stod i optimismens tegn.

Forskjellen på levekårene i byene og på landet må reduseres. Miljøproblemene vil kreve enorme ressurser. For disse og mange andre problemer finnes det planer om tiltak eller er igangsatt tiltak for å finne løsninger.

Langtidsplanen for perioden 2000 til 2020 går etter planen. Og planen er innen 2020 å oppnå det partiet kaller "beskjeden velstand" og fra dette nivå nærme seg et sosialistisk Kina med sine særtrekk i løpet av dette århundre. Målet defineres som et harmonisk samfund i en harmonisk verden.

"Beskjeden velstand" uttrykkes i økonomiske termer som et nasjonalprodukt på USD 4000 pr. innbygger, i 2000 var dette tallet 862. Land som i 2005 lå på omtrent nivået for "beskjeden velstand" var Argentina (4470), Brasil (3550), Bulgaria (3450) og Romania (3980). I en en uttalelse fra

Verdensbanken fra 1993 sies det at hvis Kina, Japan og USA utvikler seg videre med den takt i økningen av landenes BNP de hadde i ti-årsperioden 1980 til 1990 vil Kina i 2035 ha passert både Japan og USA og blitt den største økonomiske enhet i verden, men pr. innbygger bare ligge på det halve av USA. Utviklingen siden 1993 har ikke svekket denne prognose.

Prognosen illustrerer tydelig styrken i Kinas vekst i dag, men sier lite om situasjonen i 2035, ingen økonomi vil utvikle seg som en fast stigende kurve i flere tiår. Men allerede i dag er verdensøkonomiens tyngdepunkt i ferd med å flytte til Asia.

Dagens problemer

Et mål for utviklingen av levestandarden i Kina er den andel av inntekten som er nødvendig for mat, for bybefolkningen har denne falt fra 57,5 % i 1978 til 37,1 % i 2003 (for landbefolkningen er tallene 67,7 og 45,6), i Norge er den i dag 11 %. Å nå målet "Beskjeden velstand" i 2020 vil kreve store anstrengelser. Hvor virkningsfulle styringsverktøy har partiet i en økonomi hvor riktig nok den del av næringslivet som eies av staten eller er under statens kontroll skal være den bærende kraft, jorden er statens, infrastrukturen likeså, men hvor en meget betydelig del av næringsvirksomheten er på private hender, hvorav en stor del er utenlandske? Mange av disse er kinesiske investorer i Hongkong, Taiwan og

Singapore, men også mange multinasjonale konserner har etablert seg. Partiet mener å ha kontroll med "økonomiens kommandohøyder", som i Kina i dag defineres slik: Kontroll med bruken av jord og ernæringen, kraftverk, jernbaner, vanningsanlegg, demninger, høyvannsbeskyttelse, grunnstoffindustrier, veibygging, forsvarsindustri, sunnhetsvesen, sosialforsikring, familieplanlegging, skolevesen (folkeskole + annet og tredje trinn), forsvaret, kontroll av utenrikshandelen og finansvesenet. De universelle ordninger for sikring av helse og velferd må gjenopprettes. I stedet for ville streiker må det skapes orden i arbeidslivet basert på arbeidsmiljølover som fungerer i praksis og en fri fagbevegelse med rett til å inngå kollektive avtaler for sine medlemmer.

Befolkningen antas i løpet av århundret å stabilisere seg på ca. 1,9 milliarder, ca. 600 millioner mer enn i dag, 600 nye millioner skal skaffes mat!

På grunn av etbarnspolitikken får Kina en ekstrem skjev aldersfordeling med enda færre arbeider

pr. pensjonist enn det vi vil oppleve i Norge og som beskrives som alvorlig nok.

Befolkningen antas i løpet av århundret å stabilisere seg på ca. 1,9 milliarder, ca. 600 millioner mer enn i dag, 600 nye millioner skal skaffes mat! Fafo deltok sammen med en kinesisk institusjon i 2004/2005 i en undersøkelse av den økonomiske og sosiale utvikling i Kinas vestlige provinser, et område med ca. 368 mill. innbyggere. I avsnittet om jordbruket fremgår det at gjennomsnittsstørrelsen på brukene er 3,9 mål (I hele Kina dreier det seg om 5,3 mål). Jorda eies av Staten men festes til bondene på åremål. I forbindelse med at mange bønder søker seg til byene forsøker man å få til brukssammenslåinger, men det må mer omfattende reformer til innen jordbruket hvis man skal løse matproblemene med 1,9 milliarder innbyggere, for import baserer man seg ikke på. Det må ikke bli for stort misforhold mellom fraflyttingen fra bygda og opprettelsen av nye arbeidsplasser i byene.

中國製造
MADE IN CHINA

Forskjellen på levekårene i byene og på landet må reduseres. Miljøproblemene vil kreve enorme ressurser. For disse og mange andre problemer finnes det planer om tiltak eller er igangsatt tiltak for å finne løsninger. Men det viktigste spørsmålet er selvsagt politisk. Kan partiet beholde styringen av utviklingen mot en "sosialisme med kinesisk særpreg" og kan denne forbindes med "demokrati med kinesisk særpreg". For å oppnå dette må partiet styrke sin legitimitet og da må det rydde i eget reir, få bukt med nepotismen og korrupsjonen. I tillegg til alle de problemer som er nevnt har man nå fått følgene av den globale økonomiske krise - og i tillegg en ny naturkatastrofe - tørken i nordøstkina.

Den økonomiske krisen og Kina

Allerede i november i fjor presenterte regjeringen en krisepakke på 4000 milliarder kroner. Betegnelsen krisepakke er litt på siden. I realiteten dreier det seg om iverksettelsen av tiltak som ble vedtatt på folkekongressen høsten 2007 som ledd i virkeliggjøringen av langtidsplanen om å skape et samfunn med beskjedent velstand innen 2020: konsentrasjon av infrastruktur- og industriutbygging til de vestlige deler av Kina, økning av bøndernes levestandard, gjenskape et helse- og velferdsnett, prøve å skape nok nye arbeidsplasser til å fange opp flukten fra landsbygda. Krisepakka er mer å betrakte som en forsering av eksisterende planer, og dette er selvsagt enklere enn å måtte improvisere løsninger.

Pakken på 4000 milliarder er blitt omtalt som gigantisk, men sett i forhold til at det norske oljefondet er på 2000 milliarder og at den norske myggens krisepakke når opp i mer enn 10 % av den kinesiske, er nok gigantisk en overdrivelse. Men hele den kapitalistiske verden roper nå på hjelp fra Kina, og vi kan få den situasjon at et kommunistisk parti må legge opp en politikk for å sikre sitt folk en levelig eksistens og samtidig påta seg rollen som verdenskapitalismens reddende engel.

alba nytt

Uavhengig informasjon
om Latin-Amerika og Karibia
albanytt.blogspot.com

Viktige sosiale fremskritt under sandinistregjering

Etter to og et halvt år i regjering har Daniel Ortega og det venstreorienterte FSLN oppnådd solide resultater med hensyn til fattigdomsbekjempelse.

Ved å gjøre helsestell gratis har det samlede antall legekonsultasjoner i landet økt med 50% og antallet kirurgiske inngrep har økt med 37%. Med cubansk hjelp har 25.000 fått gratis synsoperasjoner. Barnedødeligheten har blitt redusert med omlag 10%.

Som helsestellet har utdanning også blitt gratis, og gjennom en cubansk ledet alfabetiseringskampanje har andelen av befolkningen som ikke kan lese og skrive gått ned fra 26% til i 2006 til 13% i 2008. Målet er å komme under 4%, som i følge UNESCOs kriterier vil gjøre landet «teknisk fritt for analfabetisme», innen juli 2009.

Et program med navnet «Null sult», som gir husdyr og utstyr til å dyrke jorden til fattige familier, og et program som gir støtte til personer som vil bygge sin egen bolig, har blitt godt mottatt av befolkningen.

Med hjelp fra Venezuela har Nicaragua dessuten nær fått slutt på energikrisen som for noen år siden preget situasjonen, med strømbrudd på inntil 12 timer hver dag.

SF

Venezuela lanserer "verdens billigste mobiltelefon"

Venezuelanske myndigheter starter salget av en egen mobiltelefon i mai i år til under 80 norske kroner. Telefonen har innebygd radio, MP3-spiller og fotoapparat, og det skal produseres fire millioner eksemplarer hvert år.

Mobiltelefonen blir produsert av firmaet Vetelca, som er 85% eid av den venezuelanske stat. Resten av aksjene er eid av det kinesiske firmaet ZTE.

Produktet er del av en kampanje for å industrialisere Venezuela og å få flere ben å stå på enn oljeeksport. Som del av denne har man opprettet til sammen 200 «sosialistiske foretak», organisert som statlige, delstatlige eller kooperative virksomheter.

IOL Technology

Jamaica forbyr voldsfremmende musikk

Forbudet, som ble utstedt av «kommisjonen for audiovisuelt innhold» forbyr musikkvideoer hvor man praktiserer «la puñalada», en populær dans som etterlikner seksuell omgang. I tillegg forbyr de nye reglene tv- og radiooverføring av musikk med tekster som oppfordrer til skuddvåpen, drap, voldtekt og vandalisme. I følge bladet Contact Music blir også diskoteker pålagt å respektere bestemmelsene.

Jamaica har opplevd en voldsbølge de siste årene, med 1.620 drap i 2009, et høyt tall i et land med bare 2.7 millioner innbyggere. Vil forbudet mot voldelig musikk innebære en ny vår for Bob Marleys freds-fremmende reggae-låter?

SF

Oljetoppen er passert

AV JAN HERDAL

I 2003 kostet oljen ca. 30 dollar fatet. Med et forbruk på ca. 80 mill. fat/døgn, ble prislappen på verdens oljeforbruk det året ca. 900 mrd. dollar, eller vel 6 billioner NOK etter datidas kurs. I 2008 økte oljeforbruket til ca. 85 mill fat/døgn. Oljeprisen har svingt vilt, men anslår vi en snittpris på ca. 90 dollar er vi vel ikke langt fra sannheten. Det tilsvarende årskostnad på ca. 2,8 billioner dollar, vel 17 billioner norske kroner etter dagens kurs, eller 20 ganger utgiftsida på årets norske statsbudsjett.

Når historikerne tar fatt på denne perioden, vil de trolig skrive at verden aldri hadde råd til dette oljeprisrallyet. Pengene ble ikke skaffet til veie med økt verdiskapning, men ved hjelp av stadig voksende gjeldsberg gjennom et globalt kreditt/finanssystem som nå synes å ha knekket nakken på prosjektet. Vi har nådd fram til krisefasen. Katastrofen kan ikke utsettes lenger. De finansielle trollmennene har sluppet opp for triks. Derfor synker oljeforbruket, og med det prisen. Hvis konjunkturen skulle vise de minste tegn til å snu vil det med dagens oljesituasjon øyeblikkelig medføre et nytt hopp i oljeprisen, og en ny runde på karusellen. Verden mangler naturressursene til ny vekst.

Oljetoppen bestemmes ikke av en teknisk, teoretisk mulig produksjonsgrense, men av hvor mye penger verden har råd til å betale for oljen. I og med at OPEC nå går i gang med å redusere tilbudet etter etterspørselen, kan vi anta at 87,5 mill. fat/døgn ble den maksimale mengde olje verden noensinne kom til å produsere. I en kort periode kunne store oljeeksportører som Norge profitere på prisseksplasjonen, men nå får også vi svi sammen med de som egentlig aldri hadde råd til å betale den oppblåste prisen. Katastrofen har ingen vinnere.

Bilindustrien rammes først

I et par år har oljekrisa.no påvist at bilsektoren er ille ute som følge av økende oljeknapphet, og at de tidligere svenske, nå amerikanske, merkevarer Saab og Volvo er blant de som vil gå først, både på grunn av biltype og lavt produksjonsvolum. I hele denne perioden har den kapitalistiske medi-

eindustrien systematisk og lojalt overholdt forbudet mot tenkning og journalistikk også på dette området. I den grad den i det hele tatt har registrert problemer, har de raskt vært avfeid som forbigående, før man har gått videre med å skrive spalte opp og spalte ned om nye, fancy, stadig større og dyrere modeller. Det var der pengene lå, nemlig, også for mediene. Til gjengjeld sørger den samme medieindustrien nå for å få med seg det minste grynt i Saabs dødsralling. Heller ikke det krever egen tenkning eller framsyn. Mediene er fanatisk opptatt av snøen som falt i fjor. Det de kaller nyheter, er gammel graut. Det er prosesser i slutfasen. En nyhet skal være bra gammel for å være aktuell for Aftenposten.

I hele Europa solgte Saab 2 583 biler i januar, 55 pst. mindre enn samme måned i fjor. Det blir 30 000 biler på årsbasis. Saab kan "rekonstruere" så mye de vil. Det får ikke folk til å kjøpe bil av en konkurstruet produsent. Volvo er vel snart nede på Saabs produksjonsvolum for et par år siden, og tapte 4 milliarder kroner i 2008. De nye, mindre modellene er faktisk konkurranseedyktige hva gjelder drivstofføkonomi. Det hjelper ikke, for det er ikke slike biler Volvo er kjent for. Volvo trenger en helt ny profil i markedet, og det fins det verken tid eller penger til. Så seint som høsten 2007 lanserte Volvo en ny SUV som selskapets nye håp. Da har du ikke skjønnet mye av den verden du lever i. Du er blitt et offer for din egen propaganda. Hitler i bunkeren. Et tragisk produkt av en monopolisert tankeverden.

Litt brutalt sagt er det underordnet hvem som må ta støytten. Hovedsaken er at privatbilen som fenomen er over toppen. I Europa skjedde det allerede i 2001, for 8 år siden, i følge bransjens egen salgssstatistikk. Det har ikke mange fått med seg.

En reallokering uten sidestykke

I det store perspektivet ser vi at en fundamental reallokering allerede har startet, og hvor bilindustrien bare utgjør den mest syn-

lige og åpenbare delen. Heller ikke det har mange innsett foreløpig, og aller minst politikerne, til tross for at arbeidsledigheten stiger over hele verden. Millioner av mennesker mister arbeidet i et forrykende tempo. Hva skal de ta seg til? Vi kan vel trygt si at de ikke bør settes til å bygge båter og fly, motorveier, campingvogner, kjøpesentra, innendørs skianlegg og nye luksusspa. De bør neppe heller bli advokater, personlige coacher, pengeflyttere, og eiendomsmedglere. I det hele tatt er det lett å se at mye av det som kjennetegner vårt "moderne" samfunn ikke vil ha sjanse til å overleve en ny og mager ressursituasjon. Det er den tunge vandrings tilbake til jorda som er påbegynt, og ingen snakker om det. Det er bedre å stikke hodet i sanden. Temaet er like tabu som britiske overklassedamers sittemusklatur i Victoria-tida.

Det er ikke lenger mulig å "vokse" seg ut av krisa, slik kapitalismen har gjort tidligere.

Det er omtrent dette jeg mener når jeg i 3 år nå har skrevet om et uunngåelig paradigmeskifte som ikke vil ta hensyn til håp eller ønsker. Prosessen vil rive bort mye av grunnlaget for globaliseringen, og føre til økt lokal produksjon for et

lokalt marked. Tydeligst og mest direkte ser vi det i Kina, der millioner på millioner av såkalte gjestearbeidere allerede har flyttet tilbake til den landsbygda de kom fra, etter at tusentalls fabrikker som ble opprettet for å produsere konsumskrap til Vesten er stengt, ofte uten å betale arbeiderne inntående lønn. Deres opphold i Disney World, vår tids versjon av paradiset, ble kortvarig. Til sammenligning er livet på landet karrig, men der fins i det minste et levebrød. Denne vår tids største folkevandring har stort sett passert ubemerket i Norge, både fram og tilbake.

Også Norge rammes

Her til lands kan trolig regjeringa opprettholde "verden slik vi kjenner den" enda noen år, ved hjelp av oljemilliardene. Men siden? Gjennomsnittslønna i en esende statlig sektor begynner å nærme seg 40 000 kroner måneden, og de greier ikke en gang å få utbetalt dagpenger i tide til de

De største endringer menneskeheten har gjennomlevd i moderne tid... kan ikke gjennomføres uten en form for planøkonomi.

som har krav på det. Arbeidsledige må gå på sosialet fordi fundamentale offentlige tjenester bryter sammen - og ennå har vi knapt nok ledighet å snakke om i forhold til andre land. Naturlig fallrate i brønnene på sokkelen nærmer seg 20 pst. pr. år. Det betyr at uten ny produksjonsboring ville det norske oljeeventyret nærmest ha vært over om 5 år. Da ville produksjonsvolumet ha falt så mye at store deler av infrastrukturen ville ha vært ulønnsom, og produserende felt ville måtte nedstenges.

De eksisterende feltene er allerede gjennomhullet. Boreporteføljen skrumper i rask takt. Det balansers på knivseggen. Også dette er et tabu tema.

Småborgerlige idealister er snare til å peke på hva de temmelig flytende kalder f. eks. miljøindustri, fornybar energi og bærekraftig utvikling. Analyserer vi lettvinhetene nærmere, ser vi raskt at det bare er mer av det samme, i nye gevanter. En bagatellmessig vri for å holde fast ved verden "slik vi kjenner den". Det er direkte rørende å se hvordan det som kaller seg venstre i Norge i sin idelogisk bevisstløse tilstand i praksis omfavner både finansvesen og marked (men da med litt mer regulering, takk). Nesten som kineserne og bilkjøp. Opprømte ramler de inn i baren i firetida på morgenen, uten å fatte at festen allerede er over.

Hva de hardnakket nekter å innse, er at også utvikling, produksjon, drift og vedlikehold av den såkalte miljøteknologien, f. eks. sol-, vind- og bølgekraft, krever de samme grunnleggende industriprosesser som f. eks. bilindustrien, og hvor fortsatt vekst forutsetter den samme økende bruk av energi og råvarer. Vi ser derfor at denne typen teknologi rammes like hardt, og noen ganger hardere, av den økonomiske krisa. Den svenske etanolbedriften SEKAB i Ørnsköldsvik som produserer etanol fra skogsavfall går fra krise til krise. Allerede pr. 1. september i fjor hadde den kostet svenske Norrlands-kommuner 630 mill. SEK, og 14 dager seinere måtte de stille

opp med ytterligere lånegarantier på 170 mill. SEKAB ber nå sine eiere om nye 100 mill. SEK, i et desperat forsøk på å overleve. Den eneste storskala etanolfabrikken som - fortsatt, får vi nok si - funker i Sverige er Lantmännens Agroetanol i Norrköping - og den bruker korn som råvare. Det er mat i en sultende verden. I tillegg kan vi spørre oss: Var det noensinne tanken at subsidiert landbruksdiesel skulle benyttes til å framstille bil drivstoff? Var det ikke maten den skulle sikre?

Når teknooptimismen degenererer til overtro er den ikke lenger vitenskap. Da er den nøyaktig like reaksjonær og virkelighetsfjern som enhver annen religion.

En ny type krise

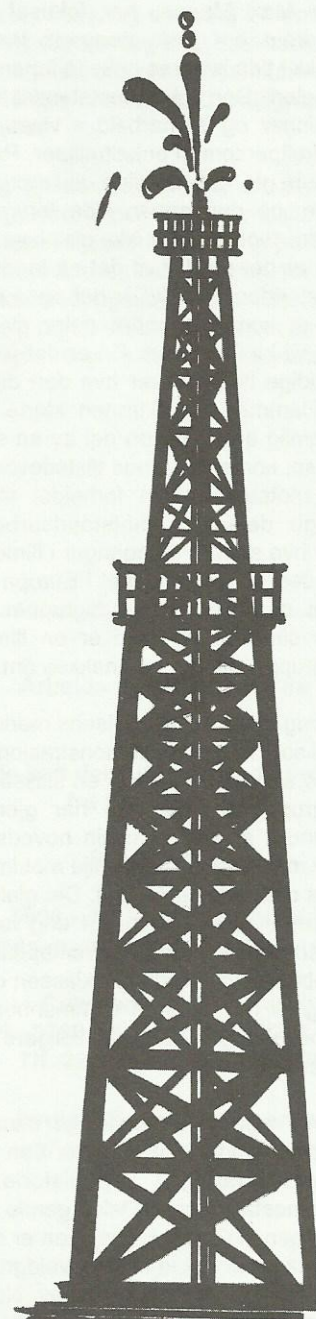
Det fundamentalt nye i situasjonen er en tiltakende, objektiv ressursknapphet i forhold til et stadig økende folketall i verden. Det er ikke lenger mulig å "vokse" seg ut av krisa, slik kapitalismen har gjort tidligere.

Dette skiller seg radikalt også fra situasjonen da sosialismens klassikere utviklet sine teorier, og da hovedoppgava var å ta i bruk uutnyttede ressurser til folkets beste. Det er en formidabel utfordring å rokke ved selve basis for menneskets tenkemåte og virkelighetsforståelse under industrialismen, slik det alltid har vært en ensom geskjeft å gå til angrep på inngrodde vaneforestillinger. Forskning og vitenskap må være grunnvollen for ethvert moderne samfunn. Men når teknooptimismen degenererer til overtro er den ikke lenger vitenskap. Da er den nøyaktig like reaksjonær og virkelighetsfjern som enhver annen religion.

I løpet av industrialismens tidsalder har menneskene aldri tidligere stått overfor denne problemstillingen. Det krever fundamentalt nye tanker og løsninger. Antallet sultende mennesker øker allerede. Stadig knappere ressurser vil måtte reallokeres og utrasjoneres for å dekke menneskenes grunnleggende behov. Det vil medføre de største endringer menneskeheten har gjennomlevd i moderne tid, og det kan ikke gjennomføres uten en form for planøkonomi. Planøkonomi eller kaos er det valget verden vil bli stilt overfor.

Framtida kommer, raskt og brutalt, og ingen synes forberedt.

Jan Herdal driver nettsiden oljekrisa.no

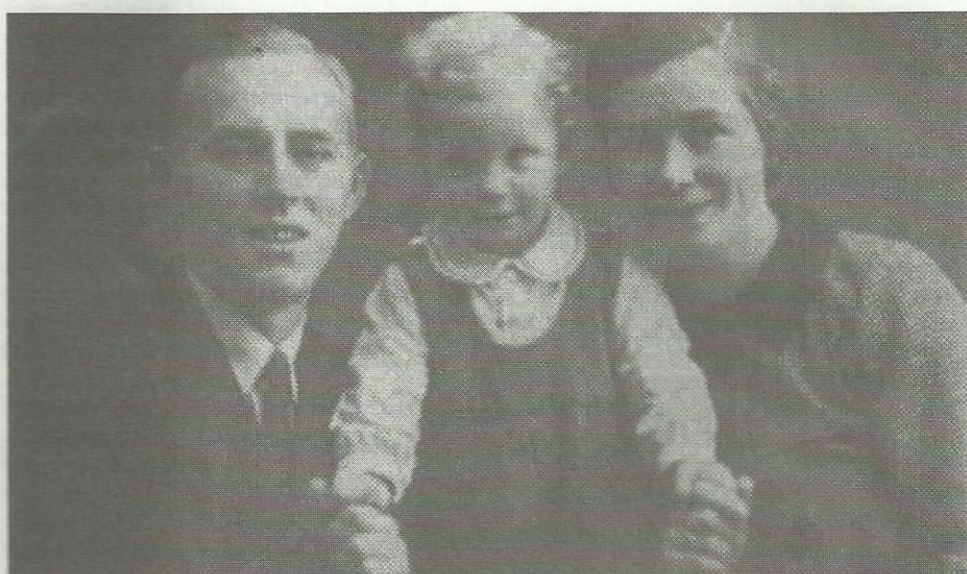
Osvald-gruppa - frihetskjempere

AV EYSTEIN KLEVEN

Krigshistorien heimsøker den offentlige debatt med jevne mellomrom. I forbindelse med innspillingen av filmen om motstandsmannen Max Manus, har fokuset vært særlig dreid om Oslo-gjengens innsats. Som trekk i tida isoleres enkelte fenomener fra helheten. Den totale motstandskamp - motsetninger og samarbeid - vises ikke; bare enkeltpersoner i enkeltmiljøer. På den ene siden gis det et bilde av motstandskampen, på den annen side forvrenges bildet fordi sentrale biter ikke gis plass. Men uten tvil er det positivt at det nå lages film om motstanden. Positivt er det også at det kan se ut som om andre deler av motstanden vil bli filmatisert. Da er det å håpe at framtidige filmer klarer hva den danske filmen *Flammen og Citronen* klarte å få fram; nemlig at de var en del av en større bevegelse, kommunistenes tilstedeværelse og det motsetningsfylte forholdet til den borgerlige delen av motstandsarbeidet. Dette er hva som er gjenganger i filmer om motstanden som er kommet i Europa siste åra. Det er flere motstandsgrupper som fortjener sin film. Av dem er en film om Osvaldgruppa slik det nå snakkes om.

I anledning arbeiderbevegelsens markering av 1 mai som kamp- og demonstrasjonsdag er det på sin plass kort å gi en skisse over Osvaldgruppa. Første mai har gjennom siste hundre år hatt som sin hovedsak å markere motstand og kampvilje mot imperialismens opprustning og krig. Det gjelder å se de former imperialismen i dag tar, og møte denne velutviklede røverkapitalisme med mobilisering av arbeiderklassen og de breie lag av folket. I den sammenheng er det av betydning å høste av tidligere generasjoners erfaring.

Arbeiderbevegelsens vanskelige situasjon og kampvilje under siste krig, er den mest dyrekjøpte erfaring i vår historie. På Sentralbanestasjonen i Oslo, gamle hovedinngangen til Østbanestasjonen er det ei minneplata over falne fra Osvaldgruppa, som utgjorde en heroisk del av Norges kamp mot den tyske nazistiske okkupasjon-

Asbjørn Sunde med familie.

smakta, som ofret det mest verdifulle menneske kan ofre; livet sjøl. Minneplata blei satt opp av Oslo LO i forbindelse med 50 års markeringen for frigjøringa i 1945.

Opptakten til 2 verdenskrig og den tyske nazistiske okkupasjonen av Norge, var den spanske borgerkrigen som startet 1936. Allerede da organiserte den internasjonale arbeiderbevegelsen til kamp og solidaritet med det spanske folk. De mest bevisste skjønnte da at fascismen før eller siden måtte stoppes militært, og at dette ville bli arbeiderbevegelsens hovedoppgave i årene som kom.

Flere av dem som seinere kom med i Osvaldgruppa, fikk sin ilddåp i de internasjonale brigader under den spanske borgerkrigen. Lederen for Osvaldgruppa, Asbjørn Sunde, var sjøl en av dem som kjempet der. Samtidig ble det blant sjøfolk og havnearbeidere etablert en organisasjon av Den kommunistiske internasjonale, under ledelse av den tyske kommunist Ernst Wollweber, som gjennomførte sabotasje mot tyske skip. Med i dette arbeidet

kom også flere av dem som seinere skulle utgjøre Osvaldgruppa.

Den spanske borgerkrigen endte med tap og lidelser for det spanske folk og de internasjonale brigader. Neste utfordring for arbeiderbevegelsen kom med den tyske nazismens overfall på Norge og en rekke andre land. Blant dem som kom til å utgjøre deltakere i Osvaldgruppa, var det ingen illusjoner om hva det gjaldt: Å organisere væpnet motstand mot den farligste og mest aggressive fiende av arbeiderbevegelsen ja av menneskeheten, noensinne.

Arbeiderbevegelsens kamp mot fascismen var gjennom okkupasjonen blitt også nasjonens kamp; kamp mot trellebinding var samtidig både klassekamp og nasjonal frigjøringskamp. Kampens sosiale dimensjon illustreres ikke minst av rekrutteringsbasen til Osvaldgruppa, som entydig var arbeidsfolk.

Etter den tyske nazismens overfall på Sovjetunionen juni 1941, framsto det ennå klarere hva krigens målsetting var:

Det er ingen grunn til å la det forsvinne i glemselen, nye generasjoner må få høre, og læres til å forstå hvorfor ofrene var nødvendige; hva kampen egentlig gjaldt. At det gjaldt om å knuse den mest aggressive form for imperialisme verden til da hadde sett.

Tysklands imperialistiske ambisjoner parret med nedkjemping av arbeiderbevegelsens til da viktigste landevinning, arbeiderstaten Sovjetunionen. Fra da av gikk krigen inn i en mer aktiv og avgjørende fase.

Den tyske okkupasjonsmaktas aggresivitet mot arbeiderbevegelsen ble markant innledet med brutal framferd mot ledere av den såkalte Melkestreiken, som endte med avretting av LO advokat Viggo Hansteen og fagforeningsleder Rolf Wickstrøm. Flere fagforeningsledere fikk dommene omgjort fra dødsdom til livsvarig tukthus, av disse omkom seinere enkelte i Tyskland, mens andre etter krigen kom lemlesta heim.

Motstanden fra organisasjoner utgått fra arbeiderbevegelsen endret derfor form, fra passiv til militant motstand. Som Asbjørn Sunde sjøl uttalte det til en kamerat: "Enhver skade som kunne tilføres den tyske krigsmakt, enhver avlastning av Den røde arme var viktig." Det var ingen tvil; helt avgjørende var at Den røde arme klarte å tilintetgjøre på østfronten den tyske nazistiske krigsmakt og dens fascistiske medløpere. I dette perspektiv er det riktig å se Osvaldgruppas tiltakende aktive motstandsinnsats, og bruk av sabotasje rettet mot den tyske krigsmakt.

Lista over aksjoner Osvaldgruppa utførte mot den tyske krigsmakt og deres norske medløpere er lang. Lang er også lista over de som falt, mange av dem i unge år. Hva som er fortalt om den tortur noen av dem ble underlagt, skal jeg la ligge her. De enkeltes lidelser var forferdelige. Det er ingen grunn til å la det forsvinne i glemselen, nye generasjoner må få høre, og læres til å forstå hvorfor ofrene var nødvendige; hva kampen egentlig gjaldt. At det gjaldt om å knuse den mest aggressive form for imperialisme verden til da hadde sett.

Det mot deltakere i Osvaldgruppa utviste og de lidelser mange av dem gjennomgikk under krigen, maner til respekt og ærbødighet. Sammen med øvrige fra den norske arbeiderbevegelsen, og i særdeleshet den kommunistiske motstandsbevegelsen, la disse kamerater sitt lodd til den største og mest dramatiske del av arbeiderbevegelsens historie i Norge. Det var den norske arbeiderbevegelsenes viktigste bidrag i den nasjonale frigjøringskamp og i den internasjonale krigføring mot den tyske nazismen.

**Framfor alt var det
Sovjetunionens militære
slagkraft som avgjorde kri-
gen, men med bistand fra
nasjonale motstandsgrupper
som Osvaldgruppa.**

Gjennom Anti-Hitler koalisjonens seier over den tyske fascismen og dens vasaller ble et forbrytersk system nedkjempet. Dets planer om verdensherredømme, dens brutale maktutøving, og rasevanvidd, stilte spørsmål ved den menneskelige sivilisasjon overhodet. Det var ikke rett og slett bare en krig som tok slutt. En eksistensiell trussel var blitt avverget. I den kollektive bevissthet hos Europas folk har derfor disse dagene preget seg inn som seierens og befrielsens dager. Framfor alt var det Sovjetunionens militære slagkraft som avgjorde krigen, men med bistand fra nasjonale motstandsgrupper som Osvaldgruppa.

ing, og rasevanvidd, stilte spørsmål ved den menneskelige sivilisasjon overhodet. Det var ikke rett og slett bare en krig som tok slutt. En eksistensiell trussel var blitt avverget. I den kollektive bevissthet hos Europas folk har derfor disse dagene preget seg inn som seierens og befrielsens dager. Framfor alt var det Sovjetunionens militære slagkraft som avgjorde krigen, men med bistand fra nasjonale motstandsgrupper som Osvaldgruppa.

Det er den internasjonale arbeiderbevegelsens største fortjeneste at det var den som knakk ryggraden på den tyske nazismen og dens medløpere. Det forhindret slavebinding av Europas folk under fascistiske vilkår i lang tid framover, og tvang imperialismen til demokratiske og sosiale innrømmelser i etterkrigstida.

Minneplata over Osvaldgruppas falne setter den enkeltes skjebne i den store sammenheng. I den store kamp er det hva den enkelte er villig til å utrette og å ofre som er

avgjørende. Bare mobilisering når det gjelder, kan avverge ny krig, ny imperialistisk aggresjon og tvinge kapitalen til sosiale innrømmelser; og en gang i framtida samfunnets omdanning til et menneskevennlig, demokratisk, sosialistisk samfunn hvor krig ikke lenger finnes. Ja, Osvaldgruppas ofre forplikter!

I dag gjelder det framfor alt at arbeiderbevegelsen griper den internasjonale situasjonen riktig an, avdekker imperialismens egentlige ambisjoner og forhindrer at Norge trekkes med, og samtidig meiser ut en sjølstendig norsk sikkerhetspolitikk som bidrag til avspenning og fredelig sameksistens.

**Arbeids og studiebrigade til
CUBA**

**Alle kan delta. Omfattende program
fra 03. til 18. juli 09.**

Pris kr. 15 900.-

**Kr. 5000.- dekker oppholdet på Cuba
hvis man skaffer flybilletter selv.**

**Cubaforeningen i Norge
Pb. 8708 Youngstorget 0028 Oslo
Tlf. 22203981 Fax: 22206051**

**kontakt@cubaforeningen.no
www.Cubaforeningen.no**

Krisa

og krisa i bilindustrien

Av HANS I KLEVEN

I "Imperialismen" som kom ut for snart 100 år sia skreiv Lenin at omkring 80 prosent av alle jernbaner i verden er konsentrert i hendene på fem stormakter. Ment var England, Frankrike, Tyskland, USA og Japan. Femti år seiene, etter Den andre verdenskrigen, hadde de samme "stormakter" hand om det nye og toneangivende transportmidlet, nemlig bilproduksjonen. Og i dag, altså innpå 100 år sia Lenin analyserte jernbaneimperialismen, konsentrerer fortsatt de "gamle bekjente" vel trefiredelere av personbilene, lastebilene og bussene. Sjøl om nye "aktører" er kommet til.

Innafor "realøkonomiens" krise spiller bilindustrien nå en avgjørende rolle. Krise i den slår ut andre steder, har store ringvirkninger med nedskjæring eller stillstand i stålproduksjon, aluminiumsproduksjon, gummiproduksjon, i oljeindustrien, i omsetningsledd osv. Både i USA, Europa, Japan og andre steder, som i Sverige, står man overfor ei strukturell krise uten sidestykke. Det er ingen nyhet i de sykliske kapitalistiske overproduksjonskrisenes historie at bestemte vareslag og produksjonsgreiner spiller rollen som "lederbransjer" i dem. Marx og Engels var i si tid særlig opptatt av konjunkturvilkninga innen tekstilindustrien som spilte "lederrolle" den gang - og hadde hovedsete i England - den industrielle revolusjonens historiske heimland. .

Nå (som i 1929) er det først og fremst USA som trekker krisa i gang, et land som samtidig er bilproduksjonens moderland. - sjøl om andre land er sterke konkurrenter. Allerede i november 2008 lå avsetninga på knapt 40 prosent av 2007-nivået. Og i midten av desember besluttet de tre bilkonsernene - General Motors (GM), Ford og Crysler å stoppe produksjonen helt for flere uker, og to av dem sto på konkursens rand. For å få pengegarantier fra Kongressen til å hindre fallitt var deres viktigste argument at flere hundretusen arbeidsplasser sto i fare. Noe av samme argument ble brukt i 1979 da Carteradministrasjonen reddet Crysler med en kreditt på 1,2 milliarder dollar. Altså også da måtte staten komme inn som redningsmann. Men sjøl om parallellen med den gang er slående er det likevel

forskjeller. Den gang hadde krisa "beskjedne" dimensjoner i forhold til nå. For i dag dreier det seg ikke "bare" om å redde "ei handfull konserner, men om å redde hele økonomien", som demokraten Christoffer Dodd, formann i Bankutvalget i USAs senat, sier det.

Bilindustri-syklusen - verdenssyklusen

Sia 1825 har kapitalismen gjennomlevd periodiske sykliske overproduksjonskriser, men av forskjellig styrke, perioditet og varighet. Noen har vært relativt kortvarige, andre langvarige med etterfølgende flerårig depresjon. Også andre særtrekk er viktige særlig med henblikk på vårt tids sterke element av finanskrise". Krisene i 1857, 1873 og 1929 har alle sine - grunnleggende - fellestrekk - og særtrekk. Et vesentlig kjennetegn ved disse kriser var et sammenfall av kriseforekomst på tre forskjellige plan: finanskrise, generell syklisk krise og bransjekrise.

Etter Den andre verdenskrigen så det ut til at børs- og bankkrakk samt bransjekriser, hørte fortida til. Ja, det så til og med ut som ei normal industrikrise kun var noe man leste om i bøkene. Helt til slutten av 1960-tallet. Men i 1974/75 braker den første store etterkrigskrise og -resesjonen løs. Deretter fulgte igjen en omfattende konjunktur- og krisesyklus. Verden opplever sykliske overproduksjonskriser 1980/82, 1990-1992, 2001/2002 og nå altså 2008. I mellomtida har det både vært strukturelle kriser med økt arbeidsløse som følge av ny teknologi og omorganiseringer, og børs- og bankkriser som har "justert" himmelhøye aksjekurser ned til normalnivå - til "realøkonomien". Men uten å utløse verdenskrise. Særlig sia 1987 har det vært flere omfattende børskrakk, blant annet i Asia. Men den "virkelige", og den store, krisa lot vente på seg, av bestemte årsaker.

Så sommeren 2007 avteknar det seg et verdensomspennende finanskrasj som kombinert krakk i markedet for faste eiendommer og bank- og børskrakk. Og i begynnelsen av 2009 befinner de avgjørende kapitalistiske og imperialistiske sentra i

Nordamerika, Europa og Japan seg i en resesjon. Det er ikke bare snakk om en "finanskrise", men også om en industrikrise som skjerpes mer og mer. Det utvikler seg til ei krise av historiske dimensjoner. I botnen for det økonomiske og sosiale dramaet som nå utspilles i verden ligger igjen ei overproduksjonskrise - som delvis utløses og forsterkes av ei finanskrise, av - ei penge- og kredittkrise

Spørsmålet som melder seg er: Finner vi i denne situasjonen også krise i ei toneangivende industribransje - i likhet med den i jernbanesektoren i de forutgående historiske kriser (og som "begynte" med tekstilindustriektoren og seinere til stålindustrien som ledende produksjonsbransje)? Og som er sammenliknbar? Svaret er ja. Det gjelder bilindustrien. Det er den bransje som inn i 1990-åra preget industrien i de tre kapitalistiske og imperialistiske hovedsentra, og også mer eller mindre satte sitt preg på andre lands industrier, både direkte og indirekte (til dømes

Etter 1960 har det skjedd ei dynamisk vekst i bilproduksjonen og samtidig en sammenheng mellom gjentatte kriser i bilindustrien og de allmenne verdensomspennende kriser.

Raufoss og Høyanger som underleverandører av støtfangere og felger). Sia høsten 2008 begynte ei krise i bransjen som forsterker de øvrige tendenser og trekk i den verdensomspennende krisa vi opplever. Men heller ikke dette kommer plutselig. Den har vært "forberedt" lang tid i forvegen gjennom akselerende produksjonsvekst. Kvantitet slår om til kvalitet - også her.

Krisepotensialet i den internasjonale bilindustrien er akkumulert over årtier. Og egentlig har krisa i denne bransjen vært en slags forløper, og indikator, for den generelle kriseutviklinga fra og med den generelle sykliske overproduksjonskrise i 1974/75. Etter 1960 har det skjedd ei dynamisk vekst i bilproduksjonen og samtidig en sammenheng mellom gjentatte kriser i bilindustrien og de allmenne verdensomspennende kriser. Det viser statistikken over tidsrommet 1960-2008.

I lang tid økte imidlertid tallet på sysselsat-

Innafor "realøkonomiens" krise spiller bilindustrien nå en avgjørende rolle. Krise i den slår ut andre steder, har store ringvirkninger med nedskjæring eller stillstand i stålproduksjon, aluminiumsproduksjon, gummiproduksjon, i oljeindustrien, i omsetningsledd osv.

te i bilindustrien og dens tilhørende produksjonsområder. I verdensmålestokk talte bransjen, med direkte vognproduksjon og underleverandørproduksjon, ni til ti millioner arbeidere og funksjonærer. Samtidig som produktivkreftene, og dermed arbeidsproduktiviteten, også har økt formidabelt i denne bransjen i samband med VTR og ny teknologi og stadig mer rasjonell organisasjon. I tillegg har også bilomsetninga økt veldig.

Den enorme økinga i produktivkreftene har ført til at bilindustrikapitalens tekniske og organiske sammensetting har økt kontinuerlig - altså forholdet mellom investert teknisk utstyr og anvendt arbeidskraft har stadig forrykket seg på bekostning av arbeidskrafta. Det har med andre ord skjedd en stadig stigende kapitalintensitet. I regioner med relativt høye lønnskostnader har man i stor utstrekning gått over til automatisert produksjon. Noe som under kapitalistiske vilkår har store negative konsekvenser, nemlig "frigjøring" av arbeidskraft - arbeidsløse for hundretusener.

Men først og fremst er det "lave konjunkturer", dvs. kriser og resesjon, og dermed periodevis reduksjon i framstillinga av biler, som har "frigjort" arbeidskrefter. Det har gått i bølger. Samtidig som loven om den ujamne utviklinga i kapitalismen ikke minst har virket her. Det gjelder først og fremst forholdet mellom bilindustrien i USA, Japan og Europa.

Bilproduksjonen i USA

I mange år var jo USA "billandet", framfor noe annet sted og der det etter hvert utviklet seg tre kjempekonserner som overtok nesten all bilproduksjon i landet, nemlig General Motors (GM), Ford og Chrysler. Men i løpet av 1990-åra avløste Japan USA som verdens største bilprodusent. (I forhold til de to land har bilproduksjonen i Europa vært "beskjeden".)

I det hele tatt er nedbygginga av USAs bilindustri som del av den verdensomspennende bransjen, interessant, til tross for en veldig absolutt produksjonskapasitet. I 1937 hadde USA aleine 80 prosent av bilproduksjonen i verden. I 1950 var andelen

på samme nivå. Fram til 1961 var USAs andel sunket til 53 prosent. I 1970 var den 29 prosent. Den gang dreide set seg ennå bare om USA-konsernens andel. Sia har det - eiermessig - forskjøvet seg både den ene og den andre vegen. Amerikanske bilkonserner har fått økt innpass i andre verdensdeler, først og fremst Europa. Og europeiske bilkonserner, og særlig japanske har funnet vegen til USA. Det gjelder både produksjon og omsetning. Men USAs innenlandske nedgang i andel av verdens bilproduksjon har fortsatt å falle. I 1999 var den på 23,2 prosent og i 2007 på bare 14,7.

Bilproduksjonen i Europa

Som helhet betraktet har Europas andel av verdens bilproduksjon vært stigende. Sjøl om Japan har hatt en eventyrlig vekst. Men Japan fikk etter hvert sterk konkurranse fra enkelte andre asiatiske land, slik som Sør-Korea. Etter hvert har også Kina kommet inn i bildet - både gjennom egen bilproduksjon og oppkjøp i utlandet. På den andre sida er en betraktelig del av ferdiggjøringa i Kina og ellers i Asia dominert av europeiske, japanske og USA-konserner.

I sjølve Europa har Tyskland stått som det fremste bilproduksjonslandet - med omtrent en tredel av Europas samlede bilproduksjon (En annen sak er eierforholdet: amerikanske storkonser har overtatt mye av produksjonen på tyske bilfabrikker - der som andre steder, som til dømes i Sverige. I andre - "klassiske" - bilproduserende land i Europa, som Storbritannia, Italia og Frankrike, har produksjonen gått tilbake. Sovjetunionen har stått i ei spesiell stilling med sin betydelige bilproduksjon. Og etter Sovjetunionens fall og realsosialismen oppløsning i Østeuropa har det skjedd en "autoboom" her, men vesentlig basert på utenlandsk kapital.

Noen spesifikke bakgrunnstrekk for krisa og omstruktureringene i bilindustrien.

Mesteparten av veksten og omstruktureringene i bilindustrien kan sammenfattes i følgende punkter:

1. Det har skjedd en nærmest kontinuerlig

konsentrasjon av produksjon og kapital innen oljeutvinning, bil- og flyproduksjon. Tar vi ut de 100 største konserner i verden av den globale lista på 500 da faller 50-60 prosent på sektorene oljeutvinning, oljebearbeiding, bilindustri og bygging av fly. Fra disse sektorene får vi samtidig ekstreme miljøforurensinger og trusler mot jordas klimaforhold.

2. De tradisjonelle markeder for personbiler er i stor grad begrenset til Nordamerika, Japan og Vesteuropa. I 2007 var det 750 personbiler pr. 1000 innbygger i USA og 550 i Vesteuropa. Vi kan snakke om ei grotesk stigning i biltetthet. I USAs storbyer er det mer biler enn innbyggere (barn og oldinger medreknet). Vekstratene befordres i høy grad av utvidelsen av lånemulighetene. Og noe som igjen fører til at bilfabrikkene har gått på høygir med til slutt en veldig overproduksjon i forhold til det - tross alt - begrensede betalingsdyktige markedet, som resultat.

3. Denne transportmodellen er i ferd med å bre seg og kopieres i land som Kina, India, Østeuropa og Russland og flere andre land og kontinenter. Og med økte globale problemer i kjølvannet - eller eksosrøyken om man vil. Vi har hittil stort sett hatt personbilene for øye. Men like og kanskje vel så viktig er økinga av framstillinga, omsetninga og tettheten av lastebiler, busser og andre tunge kjøretøyer. Ja, vi kan, både hva angår personbiler og tunge kjøretøyer, snakke om en transportinflasjon med veldig strukturelle forstyrrelser og ulykker, som til dømes det økte tallet på trafikkuulykker - den alarmerende blodtollen. Mer og mer av båt- og jernbanetransporten er overtatt av trailere.

4. Bak og pusjer på denne utviklinga står først og fremst tradisjonelle nordamerikanske, vesteuropeiske og japanske bilkonserner - og de store oljeselskaper. De står i nær kontakt og samarbeid med ledende politikere og kapitalkrefter i de enkelte produksjons/eksportland og importland. Mye av den herskende transportpolitikken må sees i denne kontekst. Det samme gjelder deler av skattepolitikken.

Men de fleste politikere og økonomer - også en del på feilslått økonomisk politikk, mangel på regulering Bevisst eller ubevisst forveksler man skjær i I det hele tatt er det lettvinnt og "behagelig" å ta ut

Bilproduksjon og kjøpekraft

Jeg knytter her an til punkt 2 ovafor. Sjøl om vi ser bort fra de store innskrenkninger i avsetninga, særlig for personbiler, som skjer nå, burde framfor alt ekspansjonen i ferdiggjøringa i Japan, Europa og Asia for lengst ha fått bjeller til å ringe og tjene som indisium på et særlig stort krisepotensiale. (Åpenbart har både kapitalister og politikere trudd at økonomiske kriser nå var noe som hørte fortida till!) Og særlig dersom vi tar i betraktning at nettopp på dette området spiller massenes kjøpekraft - massekonsumet - med utviding av kjøp på kreditt - en så viktig rolle. I bilbransjen finner vi i en slags "miniatur" (men svært så betydningsfull sådan) den klassiske motsigelse mellom den nærmest ubegrensede produksjonskraft og den - i forhold - sterkt begrensede kjøpekraft hos folkets masse, som er den direkte grunnårsak til de sykliske overproduksjonskriser.

Allerede i andre kvartal i 2008 kom de første innskrenkningene i bilframstillinga på verdensplan. Og i andre halvdel av 2008 fikk de, særlig i USA, altså et dramatisk omfang. Samtidig kom teoriene, forklaringene - og bortforklaringene, i kø. Mestepartene av dem omgikk den virkelige forklaringa, nemlig at både krisa i denne bransjen og den generelle krisa (herunder også finanskrisa), har objektive årsaker og bunner i iboende lovmessigheter og motsigelser i kapitalismens økonomiske system. Men de fleste politikere og økonomer - også en del på "venstre"sida - bortforklarer krisa med subjektive faktorer: feilslått økonomisk politikk, mangel på regulering og kontroll, markedsliberalisme, Bush osv. (I en viss grad minner dette om den gamle primitive forklaringa om at de økonomiske krisene kunne skyldes forandringer på sola.) Bevisst eller ubevisst forveksler man skjerpene forhold med underliggende årsaksforhold. I det hele tatt er det lettvinnt og "behagelig" å ta utgangspunkt i fenomene i stedet for i vesensforholdene.

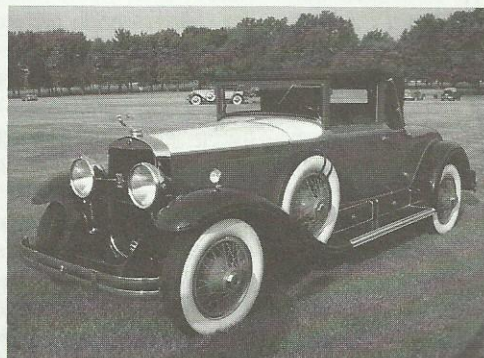
Tilbake til bilen. Ei nedgang av et slikt omfang i en "lederbransje" som den vi opplever nå, skal vi gå langt tilbake for å finne maken til. Vi må til den store krisa for jernbanene i 1929 - og som også rammet den allerede den gang så sterke bilbransjen i USA. Går vi så til Europa anno 2007/2008 merker vi oss først at i Storbritannia, et land som nå står uten egen britisk bilindustri,

men der utenlandske selskaper har overtatt innenlandsk produksjon (ja, der til og med fabrikken som lager luksus bilen over alle luksusbiler, Rolls Roys, er på utenlandske kapitalisters hender), ble det så seint som i 2007 framstilt 1,7 millioner person- og lastebiler. Men i november samme året gikk avsetninga tilbake med mer enn 50 prosent - for Landrover og Jaguar med sågar 64 prosent.

I tysk bilindustri ser vi samme dramatiske tilbakegang. Og krisa hadde for lengst rammet luksusbiler som Porche og de større utgaver av Mercedes. Nå sto vanlige personbiler og lastebiler for tur. Bestillingene og salget nærmet seg null.

Når det gjelder dette drastiske fall i produksjon og salg av personbiler er det nærliggende å gjenta og framheve det kjente utsagnet hos Karl Marx om motsigelsen i kapitalismen: den nesten ubegrensede øking i produksjonen og en grunnleggende begrenset kjøpekraftig etterspørsel hos massene. Hos den

m a n g e å r i g e visegeneraldirektøren i General Motors John J. Rascob, og samtidig storaksjonær i selskapet, finner vi et utsagn fra 1930 i samband med kapitalismens historiske krise den gang. I innhold ligger det nær opp til hva Marx uttalte. Rascob formulerte det slik: "Vi har drevet fram produksjonen med så godt resultat at vi står foran problemet, hvordan de goder vi har produsert kan konsumeres ...", sa mangeårig visedirektør i General Motors, på 1930-tallet. Bildet viser en godt vedlikeholdt GM Cadillac fra kriseåret 1929.

"Vi har drevet fram produksjonen med så godt resultat at vi står foran problemet, hvordan de goder vi har produsert kan konsumeres ...", sa mangeårig visedirektør i General Motors, på 1930-tallet. Bildet viser en godt vedlikeholdt GM Cadillac fra kriseåret 1929.

hvordan de goder vi har produsert kan konsumeres .. Vi er tvunget til å minske produksjonsmaskineriet. Vi våger ikke å utvikle dets latente muligheter. Vår framgang i eksport var så stor, men verdens betingelser setter sine grenser." Ja, de kjøpekraftbetingelser som det kapitalistiske økonomiske system har satt, setter framleis sine grenser - og må det "naturnødvendig".

Bransjekrisa som eksempel på den generelle krisa

Flere momenter taler for at den aktuelle krisa i bilindustrien er karakteristisk for hele den nåværende verdenskrise.

- Sjøl om den aktuelle generelle og globale krisa muligens ikke blir så graverende som bransjekrisa i bilindustrien, vil vi finne de samme hovedkennetegn på årsak til, og virkninger av, tilbakegangen. Hvor langvarig, og sosialt djuptgripende, både den generelle krisa og krisa i bilbransjen vil bli, med etterfølgende depresjon, er det umulig å si. Men alt tyder på at vi bare er ved begynnelsen. Massearbeidsløsheten i bilbransjen kan nå 30 til 50 prosent, mens den ellers i gjennomsnitt sannsynligvis vil ligge atskillig lavere, men dog høyt. Det er ikke ei vanlig syklisk krise vi nå er oppe i, men ei verdenskrise som til og med kan "overgå" krisa i 1929-34.

- Vi kan inndeile bilindustrien i tre forskjellige former for etterspørsel og produksjon:

1. Personvogner i mindre og mellomklassen og som er gjenstand for masseetterspørsel. Og for å bruke den politiske økonomiens terminologi: en etterspørsel som beror på v - den "variable kapital" (vanlig arbeidslønn).
2. Personbiler i luksusklassen. Kundene er her gjennomgående rikfolk og formuende personer. Etterspørselen beror på m - merverdien (og mer eller mindre avledede former for profitt - p). Altså hovedsakelig kapitalisternes inntekter.
- 3.

Tunge kjøretøyer som fortrinnsvis beror på etterspørsel hos bedrifter og foretak, der følgelig etterspørselen beror på c - eller: k om man vil. Altså en del av den konstante kapitalen som skal produsere bedriftsformuen, henholdsvis: den delen av merverdien som blir investert innfor rammene av utvidet akkumulasjon.

Det som faktisk skjer under ei krise er at

**venstre"sida - bortforklarer krisa med subjektive faktorer:
ng og kontroll, markedsliberalisme, Bush osv. (...)
nde forhold med underliggende årsaksforhold.
ingspunkt i fenomene i stedet for i vesensforholdene.**

alle tre segmenter lider et sammenbrudd. Massenes etterspørsel raser nedover på grunn av overproduksjon, massearbeidsløshet og kredittinnstramming.

Luksuskonsumet synker på grunn av synkende profitt. Investeringene går tilbake på grunn av den generelle krisa. (Synkende etterspørsel etter transportmidler.) Det er altså ikke bare tale om "underkonsum".

- Bilindustrien er en supermoderne, høyteknologisert og fleksibel bransje. Allerede gamle Henry Ford (han med T-Forden) gikk foran med å innføre samlebåndsystemet. I og med VTR skjedde det et teknisk og teknologisk sprang med innføring av mikroprosessorer og bruk av roboter i bilframstilling og -utrustning. Men nettopp denne bransje, der den tekniske sammensettinga er så høy, med et avansert og kostbart produksjonsutstyr, demonstrerer i disse dager at bare staten kan redde substansen. Slik er det i USA, slik er det i Tyskland, slik er det i Sverige (Saab=GM, Volvo=Ford) osv. I Sverige er det tvilsomt om staten vil gå inn. Og tar vi Italia - der gikk Fiatsjefen Sergio Marchionne den 8. desember 2008 inn og ba om statshjelp og en "strategisk partner". I Spania og Portugal er hele bilindustrien i fare.

- Liberalismens (midlertidige?) sammenbrudd reflekteres også i bilindustrien. En ny æra med proteksjonisme står for døra, og som ytterligere vil skjerpe krisa. Med ny omfattende nedlegging av arbeidsplasser. USA gir kredittgarantier til GM, Ford og Chrysler på betingelse av at de prioriterer bedriftene i heimlandet og ikke vandrer ut. GM ofrer SAAB i Sverige for å berge bilproduksjonen sin i USA. Det samme gjør Ford. Uansett, det vil komme en ny verdensomfattende bølge av kapitalkonsentrasjon. Noen får kjempekonserner blir stående igjen og har overtatt mesteparten av bilproduksjonen i verden. Til og med store selskaper vil bli slukt av de enda større og sterkere. Det er til dømes vanskelig å forestille seg at til dømes Chrysler har overlevelsessevne som sjølstendig foretak. Og hva med FIAT? Om noen få år vil det sannsynligvis bare være igjen la oss si 10 uavhengige bilkonserner - og kanskje ikke så mange!

Dette må vi se på bakgrunn av bransjens 100-årige historie - som har vært ei gedigen historie med kapitalkonsentrasjon. I 1908

ble General Motors grunnlagt gjennom en fusjon av forskjellige bilprodusenter og underleverandører. På den tida fantes det bare i USA dusinvis av fabrikker og verksteder som framstilte biler (og merkene var tilsvarende mange). Og i verdensmålestokk var det snart hundrevis av bilprodusenter. GM var imidlertid begynnelsen på en kapitalkonsentrasjon i stor målestokk. Snart hadde merker som Buick, Oldsmobile, Pontiac, Chevrolet, Cadillac og andre kommet under paraplytaket til dette "Allmenne Motorselskapet". Og den 17. mars 1929 (altså noen måneder før den store krisa brøyt laus) solgte tyskerne Adam von Opel og Fritz von Opel det ledende bilprodusentfirma Opel til GM for et rekordbeløp på 120 millioner riksmark. Den gang fantes enda omkring 50 sjølstendige bilprodusenter i verden.

I 1974/75, da det både var ei generell syklisk overproduksjonskrisa og ei spesiell såkalt "oljekrise", var det framleis ennå omkring 50 internasjonalt ekte uavhengige bilprodusenter. Sia har det skjedd nye verdensomspennende prosesser med fusjoner og eiendomsovertakelser. Og nå, ved begynnelsen av 2009 er det 14 sjølstendige foretak som framstiller biler - der GM og Toyota ligger på førsteplassen. Ingen av disse 14 bør framstille mindre enn 4 millioner enheter pr. år for å kunne overleve.

Alternativer

Få politiske spørsmål er vel mer aktuelle og debatterte enn nettopp biler, veier, samferdsel og eksos. Dette står i nær sammenheng med kravet om alternativ energi- og samferdselspolitikk. Og i sentrum for et bilindustriens konjunkturprogram står også kravene om en ansvarlig miljø- og klimapolitikk. Det er imidlertid et omfattende spørsmål som ut fra sin bredde og spennvidde ligger utenfor dette temaets hovedramme. Men både den generelle krisa og den spesielle krisa i bilindustrien aktualiserer spørsmålet om alternativer ytterligere. Bare i korthet. Og først.

Et standardargument for ikke å redusere bilproduksjonen og berge den koste hva det

kostet vil, er at det dreier seg om millioner arbeidsplasser - både hva angår framstilling, herunder delproduksjon, salg og reparasjon. Ut fra offisielle oppgaver dreier det seg imidlertid i verdensmålestokk om åtte millioner arbeidsplasser. Det er ikke overveldende mange når vi ser tallet på lønnsarbeidere under ett. Men for de som rammes er det hardt. Det er nok å gå over grensa til nabolandet Sverige for å se det.

I 1974/75, da det både var ei generell syklisk overproduksjonskrisa og ei spesiell såkalt "oljekrise", var det framleis ennå omkring 50 internasjonalt ekte uavhengige bilprodusenter. (...) Ved begynnelsen av 2009 er det 14 sjølstendige foretak som framstiller biler.

Også hos oss rammes viktige hjørnesteinsbedrifter av krisa i bilindustrien. De politiske myndigheter har ikke utarbeidet eventuell alternativ produksjonsstruktur. Og hva med fagbevegelsen?

Sjøl om både bilproduksjon (investeringer), salg og bruk av bil som trans-

portmiddel må gjennomgå radikale regulerings- og kontrolltiltak framover, med strengere krav til utslipp, nye former for drivstoff etc., vil det være utopi å tru at bilens vel 100-årige saga snart er ute. Bilen vil fortsatt være et viktig - og nødvendig - framkomstmiddel, om enn nye, miljøvennlige typer vil overta etter hvert, samt at jernbane og andre kollektive transportmidler vil redusere bilens betydning og nødvendighet. Dermed betraktelig redusere den nåværende bili.tetthet. Under enhver omstendighet må vi sette vår lit til framtidens teknologi. Og ei endring av samfunnsforholdene - vekk fra det profitorienterte og markedsliberale kapitalistiske samfunnet. Også i denne kontekst er sosialismen alternativet på sikt.

Hovedkjelde:

Winifried Wolf: "Weltwirtschaftskrise und Krise der weltweiten Automobilindustrie." Tidsskriftet "Marxistische Blätter" 1-09.

Andre kjelder:

Karl Marx: "Das Kapital";
V. I. Lenin: "Imperialismen som kapitalismens høyeste stadium."

Grunnleggende om sykliske kriser i økonomien

Av EYSTEIN KLEVEN

Hvorfor øker interessen for Karl Marx og marxismens analyse av den kapitalistiske økonomi nettopp i krisetider? Det søkes til marxismen fordi den ikke er ute etter å forsvare det eksisterende systemet, men tvert om studerer kapitalismens ut fra et klasseperspektiv, som et system for utbytting av breie lag av folket. Marxismen går djupere i analysen enn borgerlige teorier og gir svar borgerskapet ikke ønsker å høre; analyser om dets egen destruktive økonomi, og svaret om dets egen forgjengelighet. I krisa kommer de vesentlige sider og motsigelser mer fram som ellers ligger skjult bak borgerlige generaliseringer. Fordi marxismen søker sannheten har den ikke behov for å skjule sin partiskhet, slik borgerskapet skjuler sin partiskhet, sin falske ideologi bak tilsynelatende objektivitet.

Marx utviklet ingen egen kriseteori, men så den som en del av helheten. Han forklarer hvorfor kriser er unngåelige i kapitalismen, en nødvendig og organisk del av dens syklus.

Marx har flere steder i sine skrifter framstilt krisene i kapitalismen slik at hver generasjon i ettertid helt fram til i dag har kunne slå opp og lese om et forløp som om det var ens egen hverdag som ble beskrevet. At beskrivelsen treffer så godt, tyder jo på at det er visse fellestrekk, visse årsaker spesifikke for kapitalforholdene som ligger til grunn. Ellers burde forløpene vært ganske så forskjellige. Uten dermed å fornekte nye trekk som samtidig gjør hver krise noe annerledes enn den forrige.

I Kapitalen tredje bind uttaler Marx: "I et produksjonssystem hvor reproduksjonssprosessens hele sammenheng beror på kreditt, må det klart nok oppstå ei krise, en voldsom jakt på betalingsmidler når krediten plutselig opphører og bare kontant betaling har gyldighet. Ved første øyekast synes hele krisen derfor bare å være en kredittkrise og pengekrise. Og faktisk dreier det seg bare om vekslers konvertibilitet til

pengen. Men de fleste av disse vekslere representerer virkelige kjøp og salg i en utstrekning langt utover de samfunnsmessige behov og som i siste instans ligger til grunn for hele krisen. Men samtidig representerer en uhyre mengde av disse vekslere rene svindelforetak som nå kommer for dagens lys og går overende; dessuten spekulasjoner med fremmed kapital som imidlertid er mislykket; og endelig varekapitaler som faller i verdi eller blir uselgelige, eller tilbakestrømninger som aldri mer blir realisert. Hele det kunstige system med voldsom utvidelse av reproduksjonssprossen kan naturligvis ikke kureres med at en bank, f.eks. Bank of England nå ved hjelp av sitt papir gir alle svindlerne den manglende kapital og kjøper samtlige nedvurderte varer til deres gamle nominalverdi." (Marx Kapitalen tredje bind s 644/645)

Hvor godt treffer ikke denne beskrivelsen dagens krise som omtales som finanskrise; en betegnelse som bare tar enkelte ytringsformer ved noe som nå mer og mer viser seg som en klassisk overproduksjonskrise; en krise med sin årsak i den kapitalistiske produksjonssprosess. Uten kunnskap om hovedelementer i politisk økonomi, er det umulig å forstå krisens vesen, i beste fall får en bare tak i ytre fenomener. I framstillingen videre søker jeg å gi en viss oversikt over begrepene nødvendige for å analysere krisen. For å forstå krisens årsaker og forløp er det hensiktsmessig først å se på kapitalens sirkulasjonssprosess.

Om Kapitalens sirkulasjonssprosess

Sirkulasjonssprossen består av følgende former: Pengekapital, Varekapital og Produktiv kapital. Tre ulike former med hvert sitt kretsløp. For kapitalen er det pengekapitalens kretsløp som er det historisk og logisk bestemmende. Pengekapitalens kretsløp er som følger:

$P - V \dots Pr \dots V' - P'$ (P = penger, V = vare, Pr = merverdiskapende produksjon, V' = vare med tilført verdi, P' = penger med tillegg av en merverdi)

Overgangen fra én form til en annen omtales som metamorfose. Det er to formelle metamorfoser $P - V$ og $V' - P'$ og én reell metamorfose $Pr - V'$. Verdiskapende metamorfose. Hver form uttrykker motsigelse mellom bruksverdi og verdi; og hver form inngår i en motsigelse til en annen form. Som motsigelse inngår de ulike sidene i et gjensidig avhengighets- og frastøtingsforhold.

Varen har to verdibegreper: bytteverdi og bruksverdi. Bytteverdien uttrykker verdien fordi "abstrakt menneskelig arbeid er legemliggjort eller materialisert i den" (Marx Kapitalen første bind s 132). I sirkulasjonen forblir bruksverdien i formen, mens bytteverdien og dermed verdien, foretar formforandring. Kretsløpet uttrykker derfor verdien bevegelse fra en form til en annen. "Kapitalen kan derfor bare begripes som en ting i bevegelse og ikke som en ting i ro" (Marx Kapitalen annet bind s 133). I ro fungerer den ikke som kapital. Også i ro er den egentlig i bevegelse, men i regressiv bevegelse, den forvitrer.

Kapitalformer

Det er to hovedformer for kapital i produksjonen: Variabel kapital (v) og Konstant kapital (c). Variabel kapital skaper verdi i produksjonssprossen utover sin egen verdi, merverdi (m), uttrykt i merverdiraten som framkommer av brøken $\frac{\text{Merverdi}}{\text{Variabel kapital}}$. Den samfunnsmessig nødvendige arbeidstid for framstilling av en vare er hva som bestemmer varens verdi. Konstant kapital deles i fast og flytende kapital. Fast kapital overfører verdi -ideelt ikke reelt- i pakt med slitasjen, fysisk eller moralsk. Flytende kapital overfører både verdi og bruksverdi med unntak av energi som bare overfører verdi. Verdien i variabel kapital = Reproduksjonskostnadene for varen arbeidskraft. Verdien i konstant kapital = Materialisert verdi (Variabel kapital + Konstant kapital + Merverdi) Industrilokaler, maskiner, og drivstoff, som også til sjuende og sist er resultat av menneskelig arbeid.

Marx utviklet ingen egen kriseteori, men så den som en del av helheten. Han forklarer hvorfor kriser er uunngåelige i kapitalismen, en nødvendig og organisk del av dens syklus.

Kapitalen har pengeformen som utgangspunkt og sluttspunkt. Dens vesen er produksjon av merverdi. Dens mål er den allmenne verdiform, pengeformen; akkumulasjon av kapital, av pengekapital. I kapitalens bevegelse ligger to hovedproblemer:

1 Verdiens vandring fra en form til en annen, dvs muligheten for brudd i formforandringen

2 Verdiendring i kapitalens enkelte elementer

Krisen fra mulighet til virkelighet

Marx skilte mellom krisens abstrakte mulighet og virkelighet. To abstrakte muligheter ligger som forutsetninger:

1 Pengene som sirkulasjonsmiddel - Pengene er en nødvendig eksistensform for varen og verdien må skifte fra vareform til pengeform (V - P).

2 Pengene som betalingsmiddel - Pengenes kredittfunksjon som øker avstanden mellom V og P i tid.

Krisene er uunngåelige på grunn av spesifikke forhold i den kapitalistiske produksjonsmåte. Hva er disse spesifikke forhold? Kapitalforholdet uttrykker forholdet mellom på den ene siden eieren av produksjonsmidlene som kjøper arbeidskraft, og på den annen side den formelt frie arbeider som ikke eier produksjonsmidler og som derfor må selge sin arbeidskraft. Arbeidskrafta er det verdiøkende element i produksjonen. Denne må, foruten å dekke konstant kapital og variabel kapital, også tilføre merverdi. Kapitalisten forholder seg imidlertid ikke til merverdien, men til overskuddet etter utleggene til konstant kapital og variabel kapital. Fra kapitalistens ståsted gir begge kapitalformene profitt. Kapitalens tilnærming er profittraten merverdi dividert med konstant kapital + variabel kapital ($m/c + v$), som stadig søkes økt.

Om pengeformens tilsynelatende primat uttaler Marx: "...i pengeformen kan den holde lenger ut enn i den forgjengelige vareformen. Den holder ikke opp med å være penger sjøl om den ikke fungerer som pengekapital; men den holder opp med å

være vare og bruksverdi i det hele tatt dersom den blir forsinket for lenge i å utøve sin funksjon som varekapital. For den annen er kapitalen i sin pengeform i stand til å anta en annen enn sin opprinnelige produktive kapitalform mens den som V overhodet ikke kommer av stedet." (Marx Kapitalen annet bind s 94)

En krise er plutselige fall i profittraten som medfører absolutt overproduksjon av kapital. Ytterligere kapitaltilførsel = 0, altså virkningen for å øke kapitalen; tilegne seg merarbeid og produsere merverdi, profitt. Kapitalen har ingen steder å gå 'There is no place to hide' fordi overproduksjonen er absolutt i sitt omfang, dvs omfatter samtlige produksjonsområder.. Men overproduksjonen er relativ i forhold til konsumpsjonsbehovet. Resultat er kontraksjon; verdien stanser i sin bevegelse, ingen formforandring fra V - P og P - V.

I krisen kommer alle motsigelsene i den kapitalistiske produksjonsmåte til uttrykk; herunder som vesentlige:

- " mellom den private tilegnelsen og den samfunnsmessige produksjon
- " mellom arbeid og kapital
- " mellom produksjon og marked
- " mellom bruksverdi og verdi
- " mellom den produktive og den fiktive sfære

Hva forårsaker fall i profittraten?

Enkeltkapitalenes tiltak for å øke profittraten gjennom å øke produktiviteten bidrar til at den for totalkapitalen svekkes tendensielt. Denne motsigelsen er et resultat av den private tilegnelsen på den ene side, og den samfunnsmessige produksjonen på den annen; motsigelsen mellom enkeltkapitalenes streben etter profitt på den ene siden og samfunnets totale produksjonskraft og konsumpsjonskraft på den annen.

Fallet i profittraten søker kapitalen å løse ad to veier:

- 1 Finne nye markeder og utvide mangfoldigheten i utvalget
- 2 Endre verdiforholdet mellom enkeltkapita-

lene i produksjonen

"Helt generelt består motsigelsen i at den kapitalistiske produksjonsmåten inneholder en tendens til absolutt utvikling av produktivkreftene uten hensyn til verdien og merverdien som er i den. Også uten hensyn til de sosiale forhold som den kapitalistiske produksjonen finner sted innenfor; mens den på den annen side har til formål å opprettholde den eksisterende kapitalverdi og anvende denne til verdiforøkelse i største stil (dvs en stadig hurtigere tilvekst av denne verdi). Dens spesifikke karakter er at den bruker den foreliggende kapitalverdi som middel til den størst mulig forøkelse av denne verdi. De metoder som den oppnår dette med omfatter: fall i profittraten, verdiforringelse av den foreliggende kapital og utvikling av arbeidets produktivkrefter på bekostning av allerede produserte produktivkrefter." (Marx Kapitalen tredje bind s 328).

Marx framhever fenomenet hvor enkelt kapitalister søker ekstraprofit, som i lengden medfører fall i profittraten for totalkapitalen slik: "Ingen kapitalist anvender frivillig en ny produksjonsmåte. Dersom den forminsker profittraten, må den være nokså mye mer produktiv eller forsøke merverdiraten nokså mye. Men enhver slik ny produksjonsmåte gjør varene billigere. Han selger dem derfor i begynnelsen over deres produksjonspris, kanskje over deres verdi. Han innkasserer forskjellen som består mellom deres produksjonsomkostninger og markedsprisen på de øvrige varene som er produsert med høyere produksjonsomkostninger. Det kan han gjøre fordi gjennomsnittet av samfunnsmessig nødvendig arbeidstid for å framstille disse varene er større enn den arbeidstid som kreves med den nye produksjonsmåte. Hans produksjonsmetode står over gjennomsnittet i samfunnet. Men konkurransen gjør den alminnelig og underkaster den den generelle lov. Så inntreffer et fall i profittraten - kanskje først i denne produksjonssfæren og etter hvert utliknes den med de øvrige - som følgelig foregår ganske uavhengig av

Krisene løser misforholdene i den kapitalistiske økonomi og den oppretter en paritet mellom produksjon og marked. Slik er krisen

kapitalistens vilje." (Marx Kapitalen tredje bind s 347)

Kapitalen møter følgelig på hindringer:

1. Begrenset individuelt konsum som motsetning til ubegrenset utvikling av produktivkreftene

2. Forringelsen av eksisterende kapitalverdier i produksjonen øker profittrenten for enkeltkapitaler, men medfører i neste omgang at den svekkes når verdinædgangen blir allmenn. Da konstant kapital øker relativt i forhold til variabel kapital.

"Den kapitalistiske produksjonen streber bestandig etter å overvinne disse immanente skranke som den har i seg, men den overvinner dem bare gjennom midler som reiser disse skranke på ny og i større format. Den egentlige skranke for den kapitalistiske produksjonen er kapitalen selv. Nemlig dette: at kapitalen og dens selvforøkelse av sin verdi framtrer som utgangspunkt og sluttspunkt, som motiv og formål. Produksjonen er bare produksjon for kapitalen og ikke omvendt nemlig produksjonsmidler som midler for en stadig videre utbygging og forming av livsprosessene for produsentenes samfunn." (Marx Kapitalen tredje bind s 329) Derfor vil krisen alltid ytre seg som et paradoks mellom samtidig overflod av varer og manglende kjøpekraft.

Kapitalens to avdelinger - Overproduksjon av ledende konsumartikler blir til allmenn overproduksjon

Kapitalens produktive metamorfose består av to avdelinger: Avdeling I for produksjon av produksjonsmidler - produktivt konsum, dvs produksjon av hva som inngår i konstant kapital i avdeling II. Avdeling II for produksjon av forbruksvarer - individuelt konsum, som særlig går til å dekke arbeiderklassens forbruk og derfor igjen bestemmelsen av verdien på variabel kapital. Utvidelsen av markedet for personlige forbruksjenstander - individuelt konsum - blir liggende etter utvidelsen av produksjonen. En av grunnene er at produksjon av produksjonsmidler skjer i hurtigere tempo enn produksjon av personlige forbruksvarer. Denne ujamne utviklingen har sin grunn i enkeltkapitalenes stadige streben etter å øke profittrenten ved å innføre mer effektive produksjonsmidler. I lengden medfører dette verdisenkning på konstant kapital. Derfor kommer det til skarp disproporsjon

mellom de to hovedavdelingene i samfunnsproduksjonen i forløpet til en krise. Ikke sjelden starter krisene i avdeling I fordi kapitalistene i denne avdelingen i enda sterkere grad er fjernet fra det individuelle konsum. Til slutt er det sistnevnte konsum som er bestemmende for proporsjonene mellom produksjon og marked.

Enkelte varer har en ledende rolle i kapitalens produktive økonomi. "For at en krise ... skal være allmenn, er det tilstrekkelig at den angriper de ledende handelsartikler" (Marx) Overproduksjon av slike varer trekker med seg et omfattende nett av underleverandører, rammer omsetningsapparatet og finansinstitusjoner involvert i kredittgivning på alle nivåer. Hvilke varer dette er endrer seg noe over tid. Ulike typer råvarer som aluminium, stål og olje hører til slike varer. Likeledes mer bearbejdede varer som biler. Konkret analyse av krisen kan gi svar på hvilke varer som utøvde denne funksjonen denne gangen.

Hvorfor opptrer krisene med en viss periodisitet?

Forklaringen ligger i den faste kapitalens andel av kapitalens totalomslog. Den utlagte kapitalens verdiumslog går raskere enn den virkelige reproduksjonstid. "Etter hvert som omfanget av verdien og levetida hos den anvendte faste kapitalen utvikler seg sammen med utviklingen av den kapitalistiske produksjonsmåte, utvikles industriens og den industrielle kapitalens liv innenfor den enkelte spesielle investering til å bli flerårig, la oss si ti år i gjennomsnitt. Mens utviklingen av den faste kapital gjør dette liv lenger, blir det på den annen side kortere av den stadige omveltning av produksjonsmidlene som hele tida vokser i takt med den kapitalistiske produksjonsmåten utvikling. Dette medfører endring av produksjonsmidlene og gjør det nødvendig hele tida å skifte dem ut som følge av det moralske slit lenge før de fysisk er utslitt. Man kan gå ut fra at for de viktigste greinene av storindustrien er denne livssyklus nå i gjennomsnitt på ti år. Men det kommer ikke an på et bestemt tall. Så mye er klart: Gjennom denne syklus av sammenhengende omslag som omfatter en rekke år hvor kapitalen er fastholdt av sine faste bestanddeler oppstår det et materielt grunnlag for de periodiske krisene." (Marx Kapitalen annet bind s 237)

Når tida kommer for å skifte ut den faste

kapitalen, så har ikke kapitalisten pengene sjøl og må ut i markedet eller til bankene for å låne dem. Fordi den faste kapitalen har betydning for profittrenten, vil streben etter andel av gjennomsnittprofittrenten trekke alle kapitaler i de sentrale produksjonsområdene med seg i utskiftingen. Siden behovet oppstår for mange kapitalister samtidig, øker etterspørselen etter kreditt markant. Den faste kapitalens totalomslog er krisens materielle grunnlag. To av etterkrigstidas større kriser som 1974/75 og 1980/1983 hadde høyst sannsynlig sitt materielle grunnlag i den vitenskapelige tekniske revolusjon (VTR), som fordret spesielt store utskiftinger av den faste kapital med ny teknologi. Nyinvesteringene medfører fall i profittrenten for totalkapitalen og samtidig voldsom produktivitetsøkning. "Kapitalisten prøver å få tak i penger ved å forsere varesalget. Men nettopp nå viser det seg hvor mye produksjonen har steget ut over markedets behov, og nettopp nå blir disproporsjonaliteten mellom bransjene og de to underavdelinger åpenbare. Profitten synker under gjennomsnittprofitten. Varen kan ikke avsettes. Kreditten vakler. Krisen setter inn" (...) "Omslaget i den faste kapitalen forklarer ikke krisens årsak. Men den gir forklaringen på hvorfor den voldsomme løsningen av kapitalistiske hovedmotsetninger er knyttet til perioder med bestemt varighet. Når disse motsetningene er blitt så skjerpet at de bare kan løses på en 'voldsom' måte, vil utbruddet av krisen i en ledende produksjonsbransje, f.eks. stål- eller bilbransjen, ubønnhørlig rive de andre bransjene med seg." (Hans I Kleven, Kriser og arbeidsløshet, Hvorfor? s 35)

Kredittens betydning

Kreditten har som betalingsmiddel en særlig betydning i å muliggjøre krisene ved at tida mellom faktisk utveksling mellom vare og penger utsettes, direkte mellom partene eller forflyttes til et forhold mellom kjøper og en finansinstitusjon. Som betalingsmiddel i reproduksjonsprosessen, i pengekapitalens kretslop, forskutterer den kapitalistens utlegg. Kreditten spiller en helt sentral rolle i krisens forlop, gjennomgang og avslutning. Den kan forsterke en krise, eller den kan med politiske tiltak avdempes en krise. "Så lenge reproduksjonsprosessen er kontinuerlig og tilbakestrømmen derfor forblir sikker, opprettholdes kreditten og utvides. Dens utvidelse er basert på utvidelse av selve reproduksjonsprosessen. Så snart en

ien. Den forringer verdier slik at profittraten temporært øker, og er en iboende og nødvendig del av den kapitalistiske produksjonsmåten.

stagnasjon inntreffer som følge av forsinket tilbakestrøm, overfylte markeder og fallende priser, er det en overflod av industrikapital til stede, men i en form hvor den ikke kan fullbyrde sin funksjon. Mengder av varekapital, men uselgelige. Mengder av fast kapital, men på grunn av reproduksjonsstagnasjon for en stor del ubeskjeftiget. Kreditten innskrenkes, 1. fordi kapitalen er ubeskjeftiget, dvs stagnert i en av sine reproduksjonsfaser, fordi den ikke kan fullbyrde sin metamorfose; 2. fordi tilliten til reproduksjonsprosessens kontinuitet er ødelagt; 3. fordi etterspørselen etter denne kommersielle kreditt avtar." (...)

"Dersom det altså inntreffer en forstyrrelse i denne ekspansjonen eller bare i den normale anspennelse av reproduksjonsprosessen, så inntreffer det kredittmangel; det er vanskeligere å få kreditt. Men især er kravet om kontant betaling og forsiktighet i forbindelse med kredittsalg karakteristisk for denne fasen i den industrielle syklus som følger etter krakket. Under selve krisen hvor alle er nødt til å selge og ikke kan selge og likevel må selge for å betale, er mengden, ikke av ubeskjeftiget anbringelsessøkende kapital, men av kapital som er hemmet i sin reproduksjonsprosess nettopp på sitt høyeste også når kredittmangelen er størst (og derfor diskontoraten høyest ved bankierkreditt). Den allerede anbrakte kapital er i virkeligheten i stor utstrekning ubeskjeftiget fordi reproduksjonsprosessen stagnerer. Fabrikker står stille, råstoffer hoper seg opp, ferdige produkter overfyller markedet som varer. Ikke noe er altså mer feilaktig enn å forklare en slik tilstand ut fra mangel på produktiv kapital. Det er nettopp her overflod av produktiv kapital er tilstede, dels i forhold til den normale, dels i forhold til det lammede konsum." (Marx Kapitalen tredje bind s 635/636)

Det er ikke her nødvendig å gå inn på hvilke spesifikke funksjoner kreditten utøver som en særlig form for pengekapital.

Imidlertid har dagens krise til fulle illustrert bankenes betydning for tilliten til hele kapitalens sirkulasjonsprosess, sårbarheten i den gjensidige forbindelsen mellom bankene og allmennhetenes frykt for å tape sine innskudd.

Krisen som løsning

Krisene løser misforholdene i den kapitalistiske økonomien. Den forringer verdier slik at profittraten temporært øker, og den oppretter en paritet mellom produksjon og marked. Slik er krisene en iboende og nødvendig del av den kapitalistiske produksjonsmåten. "Det medfører

prosess ved et kraftig prisfall, altså ved verdiforringelse av den kapital de representerer. Elementer av den faste kapital får likeledes deres verdi mer eller mindre forringet. Dertil kommer at bestemte forut kalkulerte prisforhold er bestemmende for reproduksjonsprosessen og denne settes derfor i stå og bringes i ulage gjennom et generelt prisfall. Denne forstyrrelsen og stagnasjonen lammer pengenes funksjon som betalingsmiddel. En funksjon som er knyttet til kapitalens utvikling og beror på de nevnte forut kalkulerte prisforhold. Stansing og forstyrrelser avbryter kjeden av betalingsforpliktelser til bestemte terminer på hundrede steder. Forvirringen økes ytterligere ved at kredittsystemet bryter sammen.

Alt dette fører således til heftige, akutte kriser, plutselige voldsomme verdiforringelser og virkelig stagnasjon og forstyrrelse av reproduksjonsprosessen og dermed til en virkelig nedgang i reproduksjonen." (Marx s 334) Marx viser samme sted til at "Produksjonsstagnasjonen vil sette en del av arbeiderklassen på gaten og dermed bringe den beskjeftigede del i en situasjon hvor den må finne seg i en senkning av arbeidslønnen til og med under gjennomsnittet. En operasjon som for kapitalen har nøyaktig samme virkning som hvis gjennomsnittslønnen ble bevart og den relative og absolutte merverdi ble forhøyet."

Resultatet av krisene

I Kapitalen påpeker Marx: "Krisen danner imidlertid alltid utgangspunkt for store nyinvesteringer. Den danner altså også - når vi ser på hele samfunnet - mer eller mindre et nytt materielt grunnlag for den neste omslagssyklus. (Marx Kapitalen annet bind s 237)" Mer generelt uttaler Marx i forbindelse med profittatens tendensielle fall: "Prisfallet og konkurransekampen vil på den annen side anspore hver enkelt kapitalist til å bringe den individuelle verdi av hans totalprodukt ned under dets generelle verdi ved anvendelsen av nye maskiner, nye og bedre arbeidsmetoder, nye kombinasjoner, dvs å forøke produktiviteten av et gitt kvantum arbeid, å senke forholdet mellom den variable kapital og den konstante og dermed avskjedige arbeidere. Kort sagt skape en kunstig overbefolkning. I tillegg vil verdiforringelsen av den konstante kapitalen ele-

To av etterkrigstidas større kriser som 1974/75 og 1980/1983 hadde høyst sannsynlig sitt materielle grunnlag i den vitenskapelige tekniske revolusjon (VTR), som fordret spesielt store utskiftninger av den faste kapital med ny teknologi, skriver artikkelforfatteren. Her en tidlig personlig datamaskin, SOL-20.

brakklegging og enda også delvis tilintetgjørelse av kapital på størrelse med verdien av hele den overskytende kapital eller uansett en del av den." (Marx s 333) Marx påpeker at den største og mest akutte skade vil kapitalen lide i sin egenskap av verdi, av kapitalverdier: "Den del av kapitalverdien som bare består i anvisninger på framtidige andeler i merverdien, i profitten, og i realiteten er rene veksler på produksjonen i forskjellige former blir straks forringet gjennom fall i inntekter som ligger til grunn for dets berekning. En del kontanter i gull og sølv ligger brakk og fungerer ikke som kapital. En del av varene på markedet kan bare fullbyrde deres omsetnings- og reproduksjons-

SPØRSMÅL I MARXISMEN

Det er på det rene at råvareprisene var meget høye ved inngangen til 1970-årene, og det er markant fall i profittraten som ikke kunne kompenseres lenger med markant fall i lønnsnivået.

menter sjøl være et element som inneholder forhøyelse av profittraten. Massen av anvendt konstant kapital i forhold til den variable vil være steget. Men verdien av denne massen kan ha falt. Den inntrådte stagnasjonen i produksjonen vil ha forbedret en seinere utvidelse av produksjonen - innenfor de kapitalistiske grenser." (Marx Kapitalen tredje bind s 335)

Krisen leder til sentralisering av kapitalen fordi mindre kapitalenheter ikke har størrelse nok til å bære kostnadene med nyinvesteringer og til å produsere i et slikt omfang til å nå en profittrente som kapitalen anser som levedyktig. Omfattende restruktureringer i eierforhold og verdisammensetning er alltid et resultat av krisen. Denne prosessen har forledet en del til å tro at Marx dermed mente at den kapitalistiske produksjonsmåten ville falle om av seg sjøl, eller transformeres av seg sjøl i en sosialisert samfunnsorden. Men det ville vært helt mot Marx' dialektiske tilnærming å hevde en slik mekanisk determinisme. Tvert om framhever han følgende: "Denne prosess ville hurtig medført et sammenbrudd av den kapitalistiske produksjon hvis det ikke til stadighet gjorde seg motgående tendenser til desentralisasjon gjeldende ved siden av den midtpunktsøkende kraft." (Marx Kapitalen tredje bind s 325)

Den fiktive kapitalens betydning og forholdet til produktiv kapital

Den fiktive kapital springer historisk ut av kapital sirkulasjonen i form av pengekapitalens kretsløp: $P - V \dots Pr \dots V' - P'$, ved at pengekapitalen utøver spesifikke kapitalfunksjoner $P - P'$. Av sentrale spesifikke funksjoner er som nevnt over kreditten. Idet pengekapitalen utvikler former hvor verdien ikke tar form av produktiv kapital men andre former, så kaller vi disse formene for fiktiv kapital. Obligasjoner, aksjer etc er verdipapirer eller finansielle instrumenter som gir rett på framtidig avkastning. Obligasjonene gir typiske rett på en på forhånd fastsatt rente, men aksjene er en forventning om framtidig avkastning men hvor avkastningen ikke på forhånd er fiksert. "Alle disse ting" (pantebrev, aksjer etc) "er ikke virkelig kapital, de utgjør ikke bestanddeler av kapitalen, og er ikke i seg sjøl verdier" (Marx Kapitalen annet bind s 596)

Den fiktive kapital tar sjølstendige former,

men som forventninger eller rett på profitt, gjennomsnittsprofittrente, er den ikke sjølstendig. Sjølstendigheten er bare tilsynelatende og relativ. I euforiske, berusede, faser kan kursene på former for fiktiv kapital svinge langt utover hva verdiskapingen i den produktive kapital skulle tilsi; og i kriser langt under.

Fremmedgjøringen og tingliggjøringen, løsrivelsen og formforvandlingen, fra vareproduksjonen og dermed verdiskapingen er her på sitt mest utviklede innenfor den kapitalistiske økonomi. Det dannes forestillinger om at penger avler penger $P-P'$. Krisene slår derfor særdeles kraftig ut i den fiktive sfære. Motsigelsen mellom den pro-

duktive sfære og den fiktive sfære kommer til syne og disproporsjonene korrigeres, som diskrepansen, avstanden, mellom aksjekurser og kapitalens realverdi. Og fordi løsrivelsen fra den produktive sfære er så utviklet, kommer gjerne en overkorrigering.

De finansielle instrumentenes bruksverdi er retten på avkastning, deres bytteverdi er hva de kan selges for i annenhåndsmarkedet. Bytteverdien uttrykkes gjennom kursfastsetting.

Kursene gjenspeiler forventninger om framtidig avkastning, profitt og generell markedsutvikling. Forventningene om profittrenten er i utgangspunktet bestemt av samme forventninger som enhver kapitalanbringelse, nemlig gjennomsnittlig profittrente, eller i modifisert form som maksimalprofitt/monopolprofitt. Forventningen er ytterligere modifisert av forventninger om risikojustert avkastning. Jo høyere risiko for tap, jo høyere risikopremie forlanges av den

som investerer sin kapital.

Den fiktive kapital institusjonaliserer seg særlig gjennom kredittsystemet og aksjeselskapene. Kredittsystemet består av banker og ulike kredittinstitusjoner. Bankene er bundet sammen av gjensidige forpliktelser, som uttrykker seg i ulike kontrakter av kredittlinjer og garantier. Bankene er utsatt for tap på sine utlåns- eller investeringsporteføljer. Kriser i kapitalens sirkulasjon materialiserer seg i utlånsporteføljene ved at lånekunder ikke klarer å gjøre opp for seg. Usikkerhet om en banks evne til å bære slike tap, setter gjerne i gang en kjedereaksjon i forbindelseslinjene mellom bankene. Her ligger en forklaring på hvorfor krisene ofte ser ut som pengekriser eller hva som i

Den amerikanske kongressen vedtok nylig en "tiltaksplan" for å dempe konsekvensene av overproduksjons- og finanskrisen. Her kongressbygningen Capitol Hill, fotografert av E. Kleven.

dag omtales som finanskriser. Imidlertid kan forstyrrelser innenfor den fiktive kapital utløse isolerte kriser som ikke har forbindelser med den produktive kapital. Problemene mellom bankene i dagens krise har utvilsomt trekk isolert til denne sfæren og som skjerper krisen innenfor og mellom bankene. Disse særtrekk løper dels parallelt, dels innvevd med krisen i den produktive kapital. Av særlig betydning er bankene for samfunnsmessiggjøringen av kapi-

til krise. Verdiene på den konstante kapitalen må følgelig ha medført et ekspansjon. Til det var gjeldsgraden blitt for høy hos bedrifter og forbrukere.

talen. De spiller en helt spesiell rolle i å forbinde ulike kapitaler, og kapitaler med andre områder av samfunnet. En banks balanse gjenspeiler det økonomiske liv begrenset til bransjer, lokalsamfunn, regioner, eller er ordets rette betydning globale. Deres virksomhet viser enkeltkapitalenes fullstendige avhengighet av sine omgivelser, og utgjør en måte for kapitalen å løse problemene med fragmenteringen, den manglende oversikten, løsrivelsen mellom produksjon og marked, i det hele tatt vesentlige sider ved den egentlige fremmedgjeringen.

Allerede i den tidlige kapitalismen oppsto ulike forsikringsordninger hvor kapitaleiere i ulike faser i reproduksjonsprosessen kunne avlaste sin risiko for tap mot spesialiserte institusjoner eller enkeltpersoner. Typisk var og er reassuranseselskaper for skip hvor skipsrederen kan forsikre skip og last. Eller såkalte varederivatmarkeder hvor farmere i midtvesten kan inngå terminer med spekulanter på råvarebørsene i Chicago om fast pris på avlingen allerede på tidspunktet for kjøp av såkorn. Gikk skipet ned, tapte forsikringsselskapet, var avlingen dårlig tapte spekulanten på børsen; greide skipet seg eller avlingen ble god satt forsikringsselskapet igjen med premien betalt av forsikringstakeren eller spekulanten igjen med prisoppgangen. Sentralt her er den risikoen som tiden og omstendighetene som kan inntreffe i tidsrommet mellom verdiens forvandling fra en form til en annen. På 1970 tallet med VTR, liberalisering av pengepolitikken etc utviklet det seg i sirkulasjonsprosessen ytterligere risiko for verdendringer. Dette ga støtet til utvikling av finansielle innovasjoner, ulike finansielle produkter som ga mulighet for avlastning av risiko på den ene siden og enorm risikotaking på den annen. I denne krisen er det særlig kredittderivatene, dvs garantier gitt for å dekke mislighold på låneporteføljer, som har vist seg å forsterke krisen gjennom spredning av tap og manglende oversikt over hvor risikoen til enhver tid befinner seg. Spørsmålene som hele tida gnager på tilliten er om motparten i pengetransaksjonen har større potensiale for tap enn hva som viser seg ved å studere balansen? Dette er hva som særlig etter Lehmann konkursen skapte usikkerhet og som rir de finansielle markedene som en mare.

Den fiktive kapitalen har økt veldig i omfang

siste ti årene - fra begynnelsen av 1970 tallet. Hva er grunnen? Årsakene ligger i spesifikke strukturelle utviklingstrekk:

- Den vitenskapelige tekniske revolusjon (VTR) - fall i profittraten
- Behov for pengekapital til nyinvesteringer
- " Omfanget og kompleksitet i produksjonens innovasjoner fikk sitt motsvar i omfanget og kompleksiteten i finansielle innovasjoner
- " USAs rentepolitikk
- " Nyliberalisme som VTRs ideologiske gjenspeiling
- " Anglo-saksisk finansdominans

Spesifikke forhold som grunnlag for dagens krise

På grunnlag av observasjoner kan det slås fast at dagens krise er en klassisk overproduksjonskrise. I tillegg kan det slås fast at den er en utsatt krise, den skulle kommet før. Krisen som startet i 2001 ble aldri skikkelig forløst. Nedgangen i 1998 var også kortvarig og ytret seg mest som en finanskrisen. Forrige skikkelige krise var fra 1990 til 1993. Før det var det en stor krise 1980 til 1983 og i midten av 70 tallet.

I 2001 trekk av syklisk krise i den forstand at særlig ny-teknologiselskaper sto for overproduksjon og kan hende sto overfor skift i den faste kapitalen. Men hva med i dag? Det er ikke gitt at det er sykliske trekk i den forstand at det henger sammen med den faste kapitalens omslag. Det er på det rene at råvareprisene var meget høye ved inngangen til krise. Verdiene på den konstante kapitalen må følgelig ha medført et markant fall i profittraten som ikke kunne kompenseres lenger med markedseksponering. Til det var gjeldsgraden blitt for høy hos bedrifter og forbrukere. Jeg antar her ligger de utløsende årsaker.

Hvorfor har denne krisen trekk som tyder på at den er djupere enn noen annen krise siden krisen 1929 og kanskje når det gjelder visse forhold djupere enn også den krisen? Forklaringen ligger i både strukturelle og konjunktuelle forhold. Antakelig ligger det strukturelle forhold bak profittatens fall, og flukt til den fiktive, virtuelle sfære. Krisen reiser bl a følgende problemstillinger:

" Stadige skift innenfor VTR øker den konstante kapitalens verdi i forhold til variabel kapital.

" Spesielle bransjer som f eks bil- og flyproduksjon har problemer med å gi gjennomsnittlig profitttrate på grunn av endringer i kapitalens organiske sammensetning.

" Kapitalen har forspist seg på privatisert infrastruktur som ikke gir forventet profitttrate på grunn av kapitalens organiske sammensetning.

" Utvidelsene av markedene i Øst-Europa og Asia som startet for fullt etter 1993 har blitt mettet.

" Finanssfærens størrelse skapt av store pengeplasseringer, særlig fra statlige overskuddsfond, men også fra andre innretninger og privatpersoner.

" Trykking av penger og utstedelse av verdipapirer må ha skapt misforhold med hensyn til verdsetting på fiktiv kapital i forhold til virkelige verdier i produksjonen.

" Finansielle innovasjoner som verdipapirisering, som på den ene siden har muliggjort enorme opplånninger, og på den annen side har spredt risi-

ko ut i det globale finansielle system. En vesentlig del av risikoen som er spredt ut er i tillegg syntetisk basert og gjennom utstedelse av kredittderivater.

" Stagnasjon/fall i reallønna til store deler av husholdningene i USA - arbeiderklassens lønnsinntekter - middelklassens inntekter - skatteomlegging med lette for storborgerskapet.

" Forventninger om absolutt avkastning

" Øking av den relative merverdi, dvs lavere reproduksjonskostnader for arbeidskrafta i vestlige land på grunn av import av billigere produkter fra Asia, særlig Kina.

" Øking i råvareprisene

" Kina overproduserer - Vesten underkonsumerer

" Statsmonopolkapitalisme - nye trekk

Noen av disse forholdene er under undersøkelse i ulike marxistiske miljøer, andre bør undergis undersøkelser. I seinere artikler i Sosialistisk fremtid vil vi komme tilbake mer utførlig til enkelte av disse trekkene.

Den sosiale fordelingen av rekningen - Arbeiderbevegelsens mottrekk

Krisen krever djupgående analyse for forståelse og dermed grunnlag for strukturelle reformer som kan virkeliggjøre. Analysene må få fram hvilke iboende motsigelser i den kapitalistiske produksjonsmåten som kommer til særlig uttrykk i denne krisen; kan det observeres nye trekk, nye sider ved motsigelsene? Er det motsetninger som kommer fram som kan løses innenfor systemet eller som krever en strukturdemokratiserende prosess?

Følgende framstilling av Karl Marx' av forholdet mellom enkeltkapitaler og samfunnet passe som beskrivelse hvor langt ut i sin overflødiggjøring et samfunn som hviler primært på kapitalforhold har kommet: "Man har sett at den voksende akkumulasjon av kapital medfører en voksende konsentrasjon av den. Dermed vokser kapitalens makt. Kapitalistene kommer mer og mer til å stå som personifikasjonen av samfunnets produksjonsbetingelser i motsetning til de virkelige produsenter. Kapitalen viser seg mer og mer som den sosiale makt hvis funksjonær er kapitalisten. Den står ikke lenger i noe som helst mulig forhold til det et enkelt individ kan frambringe med sitt arbeid. Kapitalen viser seg som en fremmed sjølstendiggjort sosial makt, som ting. Og kapitalistens makt står ved hjelp av denne ting, i motsetning til samfunnet. Motsigelsen mellom den generelle sosiale makt som kapitalen utvikler seg til, og den enkelte kapitalists private makt over disse samfunnsmessige produksjonsbetingelser, utvikler seg stadig mer himmelrope og rommer oppløsningen av denne relasjonen i seg; idet den samtidig rommer utformingen av produksjonsbetingelsene til allmenne, felles, samfunnsmessige produksjonsbetingelser. Denne utvikling finner sted gjennom produktivkreftenes utvikling under den kapitalistiske produksjonen og gjennom den måte denne utvikling foregår." (Marx Kapitalen tredje bind s 347)

(Henvisingene til Kapitalen er utgivelsen på forlaget Rhodos 1971. Artikkelen er en arbeidsskisse til et mer omfattende arbeid om den nåværende krisen som kommer ut på Marxist forlag.)

Marx/Engels-ordbok: Begrepet kritikk

Marxist forlag har på beddingen Marx/Engels ordbok med planlagt utgivelse våren 2009. Med boka, blir for første gang oversikt over emner behandlet av Karl Marx og Friedrich Engels tilgjengelig på norsk med kildehenvisninger. Her presenterer vi et meget aktuelt emne, nemlig begrepet krise. Henvisingene er til Marx/Engels Werke utgitt i DDR på 60- og 70-tallet.

Marxist forlag har på beddingen Marx/Engels ordbok med planlagt utgivelse våren 2009. Med boka blir for første gang oversikt over originaltekster i alfabetisk orden behandlet av Karl Marx og Friedrich Engels tilgjengelig på norsk med kildehenvisninger. Begrepet kritikk i en dialektisk sammenheng atskiller seg fra den reinte negative kritikk, den reinte avvisning. Kritikk i denne sammenheng er både avvisning og videreføring. Det utviklingsdyktige bringes videre, det foreldede forkastes.

Kritikk

Kritikkens utgangspunkt og samtidig endelige kriterium er selve saken, dvs. at kritikken tar objektet opp i hele dets bredde samtidig som det behandles på bakgrunn av dets historiske bevegelses- og opphevelsesprosess. Dermed unngår kritikken både dogmatismen og utopien. Målene for fremtidens verden utvikles med utgangspunkt i den nåværende verdens former (1). Kritikken konstaterer ikke bare reelle motsigelser, men forstår også deres genesis og nødvendighet (2). Derfor inkluderer den dialektisk-kritiske forståelsen av det bestående også forståelsen av dets negasjon, dets nødvendige undergang (3). I motsetning til konseptet for "kritisk kritikk" som tolker historien idealistisk som historien om ideer og dermed betrakter den teoretiske kritikken som det eneste aktive elementet i historien (4), lar de eksisterende forholdene i siste omgang seg bare forandre gjennom praktisk kritikk (5). Forandringen av bevisstheten skal munne ut i den praktisk-materielle forandringen av tilværelsen (6). Kritikken av religionen er forutsetningen for all kritikk (ideologikritikk av Hegel, unhegelianerne og Feuerbach) (7), men også kritikken av den politiske økonomien (8). Som vitenskapelig metode i forsknings- og framstillingsmåten godtar kritikken ikke begrepene som gitte eller ikke avledede, men undersøker deres historiske og logiske nødvendighet dialektisk (9). Under gjennomføringen av denne metoden er "Kapitalen" (som det heter i undertittelen) "kritikk av den politiske økonomien".

(1) Den nye retningens fordel er nettopp at vi ikke dogmatisk antasiperer verden, men vil finne den nye verden gjennom kri-

tikk av den gamle. [...] Selv om det ikke er vår oppgave å konstruere fremtiden en gang for alle, er det desto mer soleklart hva vi nå må fullføre, jeg mener den hensynsløse kritikken av alt bestående, hensynsløs både i den forstand at kritikken verken frykter sine resultater eller konflikten med dagens makter. [...] Fornuften har alltid eksistert, men ikke alltid i en fornuftig form. Kritikerer kan altså knytte an til enhver form for teoretisk og praktisk bevissthet og av sine egne former for den eksisterende virkeligheten utvikle den sanne virkeligheten som dens oppgave og endelige mål. [...] Det er altså ingenting i veien for å knytte vår kritikk an til kritikken av politikken, til hvem man tar parti for i politikken, altså til virkelige kamper og å identifisere seg med dem. Da møter vi ikke verdens doktrinært med et nytt prinsipp: Her er sannheten, bøy dere for den! Vi utvikler de nye prinsippene for verden av de gamle. Vi sier ikke til dere: Slutt å kjempe, for det er bare dumt; vi skal rope ut den sanne parolen for kampen. Vi viser bare hvorfor dere egentlig kjemper, og at bevissthet er en sak som dere må tilegne dere, selv om dere ikke vil. (Briefe aus den "Deutsch-Französischen Jahrbüchern", 1843, MEW 1, 344 f.).

(2) Den vulgære kritikken henfaller til en motsatt dogmatisk feil. Slik kritiserer den f. eks. konstitusjonen. Den gjør oppmerksom på at maktorganene stilles opp mot hverandre etc. Overalt finner den motsigelser. Dette er i seg selv dogmatisk kritikk som kjemper med sitt eget tema på samme måte som man overvant dogmet om den hellige treenighet ved hjelp av motsigelsen mellom en og tre. Ekte kritikk viser derimot den hellige treenighetens genesis i den menneskelige hjerne. Den beskriver dens fødsel. Slik peker den sanne filosofiske kritikken av dagens statsforfatning ikke bare på eksisterende motsigelser, men forklarer dem, den begriper deres genesis, deres nødvendighet. Den oppfatter dem i deres eiendommelige betydning. Denne forståelsen består imidlertid ikke, slik Hegel mener, i å gjenkjenne bestemmelsen av det logiske begrepet overalt, men i å forstå det eiendommelige temaets eiendommelige logikk. (Kritik des Hegelschen Staatsrechts, 1843, MEW 1, 296; se samme sted, 213,

Begrepet kritikk i en dialektisk sammenheng atskiller seg fra den reint negative kritikk, den rene avvisning. Kritikk i denne sammenheng er både avvisning og videreføring. Det utviklingsdyktige bringes videre, det foreldede forkastes.

216).

(3) Den mystifisering som dialektikken lider under i Hegels hender, forhindrer på ingen måte at han først har skildret dialektikkens bevegelsesformer på en omfattende og bevisst måte. Han setter dialektikken på hodet. Man må endevende den for å oppdage den rasjonelle kjernen bak det mystiske skallet. - Den mystifiserte formen for dialektikk er kommet på moten i Tyskland fordi den tilsynelatende forklarer det bestående. I sin rasjonelle form er dialektikken til forargelse og vemmelse for borgerskapet og dets doktrinære talsmenn fordi den i sin positive forståelse av det bestående også inkluderer forståelse av dets negasjon, dets nødvendige undergang og oppfatter enhver form som er i bevegelse også fra dens forgjengelige side, ikke lar seg imponere av noe og i sitt vesen er kritisk og revolusjonært. (Das Kapital, MEW 23, 27 f.).

(4) Men for å løfte seg, er det ikke nok å løfte seg i tankene og sveve over det virkelige, sanselige åket som likevel ikke lar seg trylle bort med ideer. Den absolutte kritikken har av Hegels fenomenologi i det minste lært kunsten å forvandle reelle, objektive kjeder som eksisterer utenfor en selv, til blott ideelle, til blott subjektive kjeder som blott eksisterer i en selv og dermed å forvandle alle ytre, meningsfylte kamper til kamper på det rent teoretiske plan. [...] På den ene siden står folkemassene der som det passive, åndsfattige, historieløse, materielle element i historien; på den andre siden står: ånden, kritikken, herr Bruno & Comp. som det aktive element og utgangspunkt for all historisk handling. Samfunnets omdannelsesakt reduseres til den kritiske kritikkenes hjernevirksomhet. (Die heilige Familie, 1844/45, MEW 2, 87, 91; se MEW 27, 427).

(5) Kritikkvåpenet kan imidlertid ikke erstatte våpnenes kritikk; den materielle makten må styrtes med materiell makt; også teorien blir en materiell makt straks

den griper folkemassene. Teorien er i stand til å gripe folkemassene straks den demonstrerer ad hominem, og den demonstrerer ad hominem så snart den blir radikal. Å være radikal betyr å ta ondet ved rota. Men for mennesket er rota selve mennesket. (Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie, 1843/44, Einleitung, MEW 1, 385).

(6a) Man må gjøre det virkelige presset enda sterkere ved å bevisstgjøre menneskene, og man må gjøre skammen enda mer skammelig ved å publisere den. Man må skildre enhver sfære av det tyske samfunnet som det tyske samfunnets partie honteuse, man må tvinge disse forsteinede forholdene til å danse ved å synge deres egen melodi for dem! Man må lære folket å skremme seg selv for å gi det mot. (Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie, 1843/44, Einleitung, MEW 1, 381).

(6b) Kritikken av religionen ender med læren om at for mennesket er mennesket det høyeste vesen med det kategoriske imperativ å kaste om på alle forhold der mennesket er et fornedret, et kuert, et forlatt, et foraktelig vesen. [...] (Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie, 1843/44, Einleitung, MEW 1, 385).

(7) For Tysklands vedkommende er kritikken av religionen i alt vesentlig slutført, men kritikken av religionen er forutsetningen for all kritikk. [...] Kritikken av religionen skuffer mennesket og vil at det skal tenke, handle, forme sin virkelighet som et skuffet menneske som har tatt til vettet. [...] Etter at sannheten om det hinsidige er forsvunnet, er det altså historiens oppgave å etablere sannheten om jordelivet. [...] Dermed forvandles kritikken av himmelen til kritikk av verden, kritikken av religionen til kritikk av lov og rett, kritikken av teologien til kritikk av politikken. (Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie, 1843/44, Einleitung, MEW 1, 378 f.).

(8) Mine undersøkelser munnet ut i det resultatet at rettsforhold som statsformer verken kan begripes på bakgrunn av seg selv eller på bakgrunn av menneskesinnets

såkalte alminnelige utvikling, men at de har sine røtter i de materielle levestandarder som Hegel samlet under navnet "borgerlig samfunn" etter engelskmennenes og franskmennenes utvikling i det 18. århundret. Det borgerlige samfunnets anatomi må imidlertid søkes i den politiske økonomien. (Zur Kritik der Politischen Ökonomie, Vorwort, 1859, MEW 13, 8).

(9a) [Lassalle] vil bli nødt til å erkjenne at det er noe helt annet å få frem poenget i en vitenskap ved hjelp av kritikk først for å kunne beskrive den dialektisk, eller å anvende et slikt abstrakt logisk system på anelser. (Marx an Engels, 1.2.1858, MEW 29, 275).

(9b) Det arbeidet som det i første omgang handler om, er kritikk av de økonomiske kategoriene, eller, if you like, om å beskrive det borgerlige økonomiske systemet kritisk. Det er både beskrivelse av systemet og kritikk av systemet ved hjelp av denne beskrivelsen. (Marx an F. Lassalle, 22.2.1858, MEW 29, 550; se MEW 13, 447).

EB 1, 327 f.: Et tidlig begrep for kritikk som støttet seg til Hegels idealisme.

EB 1, 573: Alle elementer i kritikken skjuler seg i Hegels "fenomenologi".

MEW 7, 416: Avgrensning mot den moraliserende kritikken (se MEW 4, 331 ff.).

MEW 13, 636 f.: Kriser og selvkritikk i samtiden som forutsetning for forståelsen av tidligere samfunnsformasjoner.

MEW 17, 557: Utopisk kritikk av samfunnet.

MEW 20, 8: Negativ kritikk slår om i positiv kritikk.

MEW 21, 187: Fordomsfrihet er den første betingelsen for all kritikk (se MEW 23, 21).

MEW 23, 22: I den utstrekning kritikken representerer en klasse, representerer den proletariatet.

MEW 25, 903: Kritikken av Marx' system kan bare gjelde videreutviklingen av det.

MEW 26.3, 491: Kritikk og forståelse må begynne med analysen.

MEW 29, 604: Nødvendigheten av kritikk og selvkritikk i partiets interesse (se MEW 37, 328, 445; MEW 38, 39 ff., 119, 510; MEW 39, 331 f.).

Øversatt av Fredrik Kristensen

Bokanmeldelse: FrP-koden av Magnus Marsdal (pocketutgave). Forlaget Manifest 2008.

Det nye arbeiderpartiet

AV EVEN SANDVIK UNDERLID

Magnus Marsdals bok FrP-koden kom for en stund siden ut i pocketutgave. Det er å håpe at dette forlenger debatten rundt boken, for de dominerende partiene på norsk venstreside synes så langt i liten grad å ha hentet lærdom fra dens funn.

"Hvordan kan så sympatiske mennesker stemme på Norges mest usympatiske parti?" Dette spørsmålet danner utgangspunktet for Marsdals bok. I det urbane miljøet forfatteren selv tilhører, har folk lite annet enn forakt til overs for Fremskrittspartiets velgere. For å finne gode svar er det nødvendig å besøke typiske FrP-miljø utenfor storbyen.

Arbeiderklassen som ikke forsvant

Dersom man tror på det som Marsdal kaller middelklassemytene - forestillingen om et samfunn hvor det ikke lenger finnes klasser, hvor den tradisjonelle arbeideren ikke lenger eksisterer, med økt sosial mobilitet, tanken om "den nye økonomien" osv. - skulle det ikke være rom for et parti som Fremskrittspartiet i Norge.

Men det er egentlig forsvinnende få nordmenn som jobber i "de nye store næringene", dvs. kulturindustrien, mediebransjen, markedsføring, kommunikasjonsrådgivning og IKT. Til sammen sysselsetter næringene mindre enn 80.000 mennesker, mens tradisjonelle næringer sysselsetter mer enn 1,3 millioner mennesker. I tillegg har vi i Norge mer enn 700.000 i arbeidsfør alder som befinner seg utenfor arbeidsmarkedet, mange av disse går på uføretrygd.

Marsdal synes også å være kritisk til fremstillingen av Fremskrittspartiets fremgang som et resultat av økonomisk fremgang, at arbeiderklassen har blitt bortskjemt. Det er jo snarere de fattigste som stemmer på partiet! Mange av velgerne har økonomiske vansker og tilhører store samfunnsgrupper som opplever en provoserende usynliggjøring i riksmidia. Journalister flest har ikke noe forhold til deres verden.

Det Marsdal kaller "Jens & Jonas-klassen" - en arbeiderpartiledelse som slett ikke har arbeiderklassebakgrunn - synes heller ikke

å forstå denne realiteten. Og den norske kultureliten som stemmer på alt annet enn Fremskrittspartiet, er tolerant overfor innvandrere og seksuelle minoriteter, men har bare forakt til overs for den norske arbeiderklassen og dens kultur. Man har fått en slags livsstils- og verdivenstreside som gjerne viser solidaritet med fattige langt borte, men som fremstår som arrogant når den møter den norske arbeiderklassen og dens interesser.

Det er klart at det går ut over vanlige folks verdighet og selvbylde når en fremstiller arbeiderklassen som noe som egentlig hører fortiden til, noe som er i ferd med å dø ut.

Arbeiderpartiets svik

Marsdal viser i boken hvordan Arbeiderpartiet har stått for en nyliberalistisk politikk gjennom 1980- og 1990-årene. Denne har ført til sosial misnøye som igjen, paradoksalt nok, fører til flere velgere for Fremskrittspartiet - som vil forsterke den samme nyliberalistiske politikken som har skapt så mange sosiale problemer. Arbeiderpartiet har stilt seg selv i en vanskelig posisjon fordi det vanskelig kan kritisere innføringen av en konkurransepolitikk som en selv har innført.

Meningsmåling etter meningsmåling, både i Norge og andre europeiske land, viser at mange av de som stemmer på høyrepopulistiske partier egentlig er mest enige med venstresiden i økonomiske spørsmål. Velgerne til FrPs søsterparti i Danmark, Dansk Folkeparti, står f.eks. lengst til venstre i befolkningen når det gjelder spørsmål om helse- og pensjonspolitikk. I spørsmål om arbeiderdemokrati, skattelegging av de rike, osv., er det liten forskjell på synspunktene blant Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiets velgere. Velgermassen står langt til venstre for begge de to partiene! Også når det gjelder privatisering er Fremskrittspartiet i utakt med mange av sine egne velgere.

Arbeiderpartiets metode for å takle denne situasjonen har lenge vært å vende fokuset over på alt som ikke har med økonomi og fordeling å gjøre. I stedet for å søke å vinne velgere som er lei av nyliberalistisk politikk, setter man fokus på verdispørsmål som likestilling, innvandring, religion, og så videre. Slik skaper man en dagsorden som gavner høyresiden, i allefall i kampen om arbeiderklassestemmene. For i verdispørsmål inntar arbeiderklassen helt andre synsmåter enn "Jens & Jonas"-eliten.

SV og Rødt uten bakkekontakt

Sosialistisk venstreparti og Rødt kommer ikke bedre ut. Begge partiene har sitt utspring i en del av en generasjon som nøt godt av utdanningsrevolusjonen. Det er snakk om en del av middelklassen med høy kulturell kapital. Man mangler, i enda større grad enn Arbeiderpartiet, en forståelse for arbeiderklassens smak og dens ofte konservative syn i verdispørsmål. Marsdal viser gjennom eksempler hvordan arbeiderklassens verdier ofte er uttrykk for at man forsøker å forsvare egne, objektive interesser.

De problemer som finnes knyttet til innvandringen - som venstresidens partier forsvare - er for eksempel i liten grad et problem i utdanningselitens og SV/RVs velgere sine nabolag. De er mer synlige der Fremskrittspartiets velgere bor.

Også når det gjelder spørsmål om likestilling er det et langt sprang fra 68ernes verden til arbeiderklassen. Kravet om å få kvinner ut i arbeidslivet, målbært av SV og andre venstresidepartier, kan f.eks. virke truende for mange av arbeiderklassens kvinner.

For en utdannet middelklassekvinne, blir gjerne jobben den viktigste kilden til individualitet og verdighet. "Vekk fra kjøkkenbenken" blir en viktig og frigjørende parole.

Er det like åpenbart for lavlønne, deltidsarbeidende kvinner med slitsomme yrker i arbeidsmarkedets laveste lønnsregioner? Kanskje enkelte vil oppleve hjem familie og

Trenger Norge et venstrepopulistisk parti?

venner som en vel så viktig kilde til verdighet som skuring av toalettene borte på ungdomsskolen på kveldstid? Er det tilfeldig at de amerikanere som er mest iherdig opptatt av "family values" ofte er dem som har de kjipeste jobbene?

SV- og RV-sympatisører har en livsstil som kan virke fremmed for mange. Måten en kler seg, innreder hjemmene sine, osv., er uttrykk for sosial posisjon. Langhårede akademikertyper som kjøper seg en bruktbil selv om de har råd til en ny, har en rotete oppslagstavle på kjøkkenet og bøker over alt har ofte liten forståelse for arbeiderklassens kulturelle koder. Men "borgerlige kulturelle koder" som gjelder i arbeiderklassen kan være et uttrykk for en vanskeligere sosial situasjon. Sagt med Marsdals ord:

Opplevelsen av økonomisk eller sosial sårbarhet kan gjøre folk ganske nidkjære i strevet etter å framstå som nyvaskede mennesker med nyvaskede, velstyrte hjem - alt det som studentradikalismen for-dømmer som "borgerlig" og "A4".

Det å skape en fremragende intellektuell kan ta flere generasjoner. Dette er derfor ikke den mest nærliggende måte å øke sin sosiale status på for en typisk representant for det Marsdal omtaler som arbeiderklassen. Derimot kan imidlertid alle arbeidere i teorien oppnå stor materiell rikdom i løpet av noen år eller tiår. Forbruk og statussymboler blir dermed viktigere for å markere status i den delen av befolkningen som ikke kan håpe på noen akademisk karriere. En person som kan skrive en avhandling og få seg en ny tittel, og slik oppnå høyere sosial status i sitt miljø, har gjerne liten forståelse for at et fint hjem eller en dyr bil kan være så viktig for andres selvbylde.

Når det gjelder Rødt mener Marsdal at arbeiderklassen først og fremst ser på partiet som en mer kompromissløs utgave av SV. Selv om ML-bevegelsen hadde som intensjon å komme i kontakt og rekruttere tilhengere i arbeiderklassen har man i liten grad lyktes i dette. Det er likevel verdt å

merke seg at en av de intervjuede FrPerne i boken synes å ha sansen for Aslak Sira Myhres "klare tale". Trenger Norge et venstrepopulistisk parti?

Hva må gjøres?

Marsdal gir ikke egentlig noe entydig svar på hva som må gjøres. Slik åpner boken for en bred debatt om spørsmålene som blir tatt opp. Men forfatten gir noen hint om hva som skal til for at en god del av FrPs velgere skulle stemme på venstreorienterte partier.

Men hva kan og bør egentlig venstresiden endre? Og hvor går grensen mellom en nødvendig korrigering av kursen og det å snu kapten etter vinden? Etter

mitt syn opphører vi å være sosialister dersom vi nedprioriterer fordelingspolitikken, antiimperialismen, fredspolitikken og miljøpolitikken.

Boken nevner en venstreside som er mer opptatt av "fjellbonden i Nepal" enn av den norske bonden. Som latinsamerikaaktivist er undertegnede vant til å bli møtt med denne kritikken. For meg blir dette en kunstig motsetning. Marx sa at arbeiderklassen ikke noe fedreland. Internasjonalismen må være en grunnpilar i en sosialistisk politikk. Den står ikke i motsetning til det

å ta tak i lokale og nasjonale spørsmål, og særlig det å bygge allianser med de som er "usynliggjorte" i det norske samfunnet, eller i allefall i Oslo-elitens aviser og tv-kanaler.

Den beste måten å gjøre dette på er kanskje å oppnå dette på er kanskje gjennom å sette fokus på fordelingsproblemer, hvor Fremskrittspartiet er på kollisjonskurs med folk flest sine synspunkter og objektive interesser. Arbeiderpartiet ville, i det minste på lengre sikt, tjene på å be om unnskyldning for partiets deltakelse i de siste tiårenes privatiseringsbølge. Opinionen mener ikke det samme som i de deprimerende 1990-årene.

Akkurat som Arbeiderpartiet i sin tid klarte å skape en identitet som arbeiderklassens parti, med sang, symboler, en måte å prate på, har Fremskrittspartiet funnet en form hvor det fremstår som representant for vanlige folk - mot det Siv Jensen & Co kaller for "maktmennskene". SV og RV driver også, bevisst eller ikke, med identitetsbygging. Av mange oppfattes de som partiene for unge akademikere. De oppfattes som dessuten partier med feminine verdier. Det er selvsagt ingenting galt å være akademiker eller kvinne, men også andre må føle seg hjemme i et sosialistisk parti. Hvis ikke den mannlige delen av arbeiderklassen finner seg hjemme i venstresidens partier kan man fort få en reaksjonær og kvinnefiendtlig motreaksjon. Kanskje kunne venstresiden vinne noe på å fremstå som litt mer maskulin?

Noe som Fremskrittspartiet har lyktes med er å skape entusiasme blant sine velgere. Man lanserer dristige prosjekter, som uansett hvor tvilsomme de måtte være, signaliserer handlekraft (eller et ønske om radikal handling). Forslagene viser at man har visjoner. Man viser seg som politikere som

SV og RV driver også, bevisst eller ikke, med identitetsbygging. Av mange oppfattes de som partiene for unge akademikere. De oppfattes som dessuten partier med feminine verdier.

vil noe, ikke grå byråkrater som hele tiden snakker om "ansvarlighet" og som likevel på helt uansvarlig vis står i veien for prosjekter som kunne gjøre Norge til et mer rettferdig, innbydende og miljøvennlig land. Boligproblemene kunne ha vært løst med storstilte byggeprosjekter i

offentlig regi. En omfattende utbygging og modernisering av tognettet ville være en måte å møte høyresidens individualistiske løsninger på. Tiltak med trøkk i for å redusere klaseskillene ville skape et friskere, mer tilfreds og mer rettferdig samfunn. Dette er bare noen løse eksempler.

Kanskje må vi også endre måten vår å kommunisere og arbeide på, og innse at "sosialister" har blitt synonymt med "arrogante bedrevitere" i en stor del av befolkningen?

Fra en tillitsvalgts synspunkt

AV LEIF HARALL SALOMONSEN, NORDSJØTILLITSVALGT

Vi vet hvordan det føles når storkapitalen som til tross for at deres verdier på børsen har falt, stadig soper inn like store verdier til sine eiere som tidligere år vrir den siste dråpe ut av oss, deres leverandører.

Den finansielle krisen er i ferd med å snike seg inn på oss, den har på et vis stått litt på vent i vår industri.

- Vi har spurt oss i hvilken grad og fra hvilken kant vil den treffe.

Som hovedtillitsvalgt i den offshorerettete leverandørindustrien har jeg ventet at også vi skulle bli innhentet på et tidspunkt.

Våre kunder, store multinasjonale oljeselskaper, sliter med likviditeten, sier de.

Oljeindustrien tjener mindre i dag en for trekvart år siden, det er en kjensgjerning, forskjellen er rundt \$100 for et fat olje. Alle så at \$ 145 fatet var en pris som ikke vare reell på det tidspunktet den kom. At vi på et tidspunkt skal måtte betale opp mot \$ 150 for et fat olje er noe alle vet vil komme. Men boblen i 2008 ble for kunstig.

Men vi skal ikke langt tilbake i tid siden industrien levde fett på en oljepris lik den vi har i dag. Og vi skal bare 10 år tilbake i tid siden oljeprisen var på \$9 fatet.

- Vi må ha 60 - 80 dollar fatet ellers kan vi ikke drive forsvarlig, sier oljeselskapene unisont.

Sannheten er at de aller fleste feltene på norsk sokkel kan drive med stor fortjeneste med en oljepris på under \$ 20 fatet, enkelte helt ned mot \$ 5.

- Har ting endret seg så mye på så kort tid og er det en krise? Neppe! Men noen smir mens jernet er varmt (eller kaldt).

Det er allikevel noen parametre som må nevnes, mens man i Midtøsten kan sette opp et boretårn, nær sagt hvor som helst, og pumpe opp olje, utvinner vi på norsk sokkel ut olje og gass fra en havdybde ned mot 1000 meter. Det sier seg selv at utvinningskostnadene er vesentlig høyere og at man har behov for en høyere oljepris for at utvinningen skal være økonomisk drivverdig.

Dette har alltid vært en risiko storkapitalen, her ved oljeselskapene, har tatt på sin egen regning. De tar risikoen, vi gjør dritt-arbeidet, de tar fortjeneste. Slik har det alltid vært, fram til i dag.

Sannheten er at de aller fleste feltene på norsk sokkel kan drive med stor fortjeneste med en oljepris på under \$ 20 fatet, enkelte helt ned mot \$ 5.

Vi som arbeider i industrien har hele tiden "trodd/ment" at det var vårt bidrag som lang på veg styrte denne økonomien, den som kontrollerer energien ruler og har alltid råd til å betale for seg, gjøre opp regningen. Ingen behøvde å måtte stå på krava overfor disse for at de skulle betale hva som var avtalt, mente vi. Hvor feil tok vi.

Som tillitsvalgt gjennom 25 år har jeg vært med på opp og nedturene, konjunktursvingningene følger verdensøkonomien, men aldri opplevd måten oljeselskapene nå møter lave oljepriser.

Gjennom disse 25 år som oljearbeider som leverandør av tjenester til oljeselskaper har jeg alltid vært i arbeid for det selskapet som skal ha minst betalt for å levere varen.

Anbudsrundene har vært tøffe og det var mange av oss som hilste virksomhetsoverdragelsesdirektivet fra EU velkommen inn i vår Arbeidsmiljølov. Vi får i hvert fall lov til å arbeide for den som legger inn det laveste budet.

Med personalkostnader på rundt 80% og en fortjenestemargin på rundt 3% på bunnlinjen blir vi nå presset av oljeselskapene til å gi dem større rabatter.

Der er oljeselskaper som har gått til sine kunder med melding om at de vil redusere alle fakturaer med 20%, er ikke leverandøren med på denne ensidige ordningen blir tjenesten lagt ut på nytt tilbud, er meldingen.

Hva gjør man i en slik situasjon? Noen aktører har faktisk gått til sine ansatte igjen og krevd at de skal ta denne kostnaden gjennom redusert lønn. Så mye for individuelle avlønninger.

I tidligere kriser har vi aldri opplevd at våre kunder legger sine "tap" over på oss; eller som de sier; her må alle ta et tak.

Følelsen er avmakt og ydmykelse, frustrasjon og forbannelse.

Det utrolige er at de aller fleste godtar kuttene, subsidierer oljeselskapet og håper det snart går over.

Det føles ganske absurd når vi, de nederste på rangstigen, skal betale for å arbeide for storkapitalen.

Greenspan's svindel

AV EDVARD MOGSTAD, HISTORIKER OG ØKONOMIISTUDENT

Spekulasjons- og låneboblen i USA og vestlige land har vært godt forklart for publikum i media. Få går imidlertid inn på den underliggende årsaken: utarmingen av under- og middelklassen i Amerika.¹

Ravi Batra

Den amerikanske sentralbanksjefen fram til 2007, Alan Greenspan, overrasket en hel verden da han innrømmet sin manglende innsikt i katastrofen. Men i 2005 ga den indisk-amerikanske økonomen Ravi Batra ut Greenspan's Fraud (svindel) der han tar et nådeløst oppgjør med hele Alan Greenspan's karriere, fra han dukket opp som leder av president Fords økonomiske råd, via hans delaktighet i Reagans beryktede skattekutt for de rikeste i 1980-årene, til hans innsats som USA's sentralbanksjef fra 1987.

Batra viser at reallønn for ca 80 % av amerikanske lønnsinntakere har gått ned eller stagnert siden 1973. Batra, til daglig professor ved Southern Methodist University i Dallas, har det med å ligge i forkant av utviklingen. I 1970-årene forutsa han krigen mellom Iran og Irak og kommunismens snarlige fall (The Downfall of Capitalism and Communism, 1978), resesjonen i 1990-årene (The Great Depression of 1990, på norsk 1987) og Amerikas økonomiske nedgang og avindustrialisering (The Myth of Free Trade, 1993). Batra forteller i et intervju nylig at hans vanlige forlag først ikke ville gi ut denne boka, pga guru-statusen Greenspan nøy så sent som i 2005, men forlaget lot seg overbevise av bokas logikk.

"Grådighet er bra"

Alan Greenspan, født i 1926, ble utdannet i den klassiske økonomiske tradisjonen etter Adam Smith, Ricardo og Jeremy Bentham, det vi i dag kaller nyliberalisme eller laissez-faire økonomi, som mente at økonomien fungerte best med minst mulig inngripen i markedet, at kapitalistene burde ha størst mulig frihet til å handle og maksimere sin egen profitt, at egeninteresse var det

grunnleggende motivet for våre handlinger, pluss at arbeiderklassen ikke likte å arbeide uten å bli direkte tvunget av nød og hunger. Likevel kunne ingen økonomer rett etter krigen unngå å bli påvirket av Keynes, som var på alles lepper. Greenspan var, som de fleste, fascinert av den nye måten å bruke under-skuddsbudsjett og pengepolitikk på å bekjempe nedgangstider.

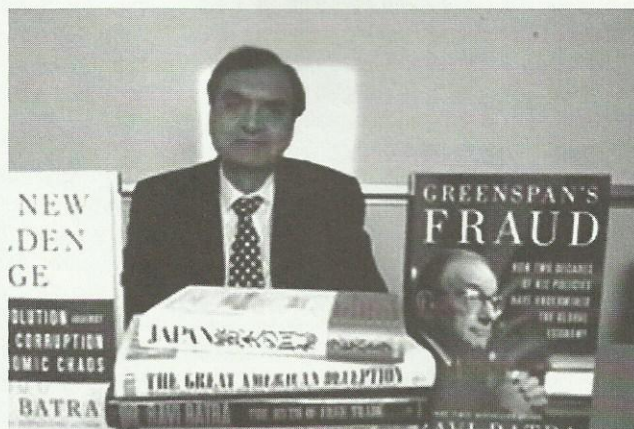
I 1950-årene ble han nær venn og disippel av Ayn Rand, "filosofen" og forfatterinnen bak utsagn som at

Big business var Amerikas forfulgte minoritet, "grådighet er bra", "kapitalismen er moralsk" til "Kennedy var en fascistisk diktator". Diskusjonene med Rand i "Objektivistklubben"² fjernet hans fra før

svake sympati for keynesianske ideer, og han rendyrket den nyliberalistiske "tilbudside"-økonomien, som er opptatt av at big business, tilbyderne, har så romslige forhold som mulig. Men Greenspan gikk enda videre. Han ville avskaffe minimumslønn og kalte antitrustlovene for "utter nonsense".

Voodoo-økonomi eller mirakelmann?

I 1980-årene fikk han anledning til å sette sine idealer ut i livet, da han ble utnevnt til Reagans økonomiske rådgiver. I to voldsomme jafs, i 1981 og 1986, ble toppskatten for de rikeste satt ned fra 70 til 28 %, mens de laveste inntektsgruppene fikk skatten satt ned fra 14 til 10 %. Samtidig økte Reagan forsvarsutgiftene, men han mente budsjettet likevel ville balansere, siden de rikeste ville få råd og oppmuntring

I 2005 ga Ravi Batra ut *Greenspan's Fraud* (svindel) der han tar et nådeløst oppgjør med hele Alan Greenspan's karriere.

til nye, arbeidsskapende investeringer! I 1980 kalte Bush senior, den gang Reagans konkurrent ved primærvalgene, disse planene for voodoo economics, og ganske riktig, etter et par år fikk Amerika voldsomme budsjettunderskudd. Reagan og Greenspan's svar var i 1983 en kraftig økning av arbeidsgiveravgiften, som i USA trekkes likt fra ansatt og arbeidsgiver, samt andre avgifter som belaster rik og fattig med like store beløp. Samtidig ble pensjonsfondet slått sammen med det føderale budsjettet, for å høste av fondets overskudd! På få år forandret USA's beskatning fra å være progressiv til regressiv (dvs de med lavere inntekt betaler høyere samlet skatteprosent enn de høyere inntektsgruppene).

Ifølge Batras mentor, den indiske filosofen P.R. Sarkar, som selv kalte Prout for progressiv sosialisme, skal alle større bedrifter omdannes til kooperativer eller samvirke, og stat og kommuner kontrollere nøkkelindustri og naturlige monopoler.

Så i 1987 ble Greenspan belønnet med utnevnelsen til sentralbanksjef. Kort etter fikk han sin tøfeste utfordring n o e n s i n n e . Børskrakket 19. oktober truet med å sende verden ned i

en ny depresjon. Greenspan handlet raskt, lot sentralbanken kjøpe obligasjoner for milliarder av dollar, bankene og markedet ble oversvømmet med likviditet, og verden unnagikk kreditt-tørken som fulgte krakket i 1929. Da faren var over, hevet han rentene

igjen for å suge opp overskuddslikviditet og holde inflasjonen under kontroll. God keynesiansk politikk, selv om det gikk mot hans uttalte tro på at "markedet skal styre seg selv". Men affæren gav Greenspan status som mirakelmann.

Var nyliberalistene blinde for virkeligheten? Utarming av middel- og underklassen skjøt imidlertid fart under Greenspans regime. I boka viser Batra at reallønna ikke engang behøver å synke - det er nok at den ikke øker i samme takt som produktiviteten, som er produksjon pr. arbeider, til å skape spekulasjonsbobler. Hvis reallønna henger etter veksten i produktivitet, så vil lønns-mottagerne mangle kjøpekraft til den voksende produksjonen, usolgte varer samles i hyllene, og ansatte må sies opp. Da vil ikke bedriftseierne utvide med nye investeringer, selv når de får generøse skattelettelser fra republikanske presidenter. Samtidig var fagforeningene så svekket at de ikke maket å heve reallønna.

Men den sviktende etterspørselen kan holdes oppe med lån, noe som har skjedd i USA, og Greenspan gjorde dette enda lettere ved å holde rentene svært lave. Dermed kunne kjøpefesten fortsette, og profitten mangedobles, både pga den lavere selskaps- og rikmannsskatten, og

den lånefinansierte etterspørselen. Slik ble en bobleøkonomi skapt.

Batra viser at Amerikas økonomi har oppført seg stikk i strid med teorien til nyliberalistene. I årtier med sterk progressiv beskatning, som i 1950- og 60-årene, vokste BNP kraftig, mens veksten har vært lav i årene med regressivt skatteregime (Reagan-Bush-æraen), som har sugd milliarder av dollar ut fra Amerikas middel- og underklasse.

Noen håndplukkede økonomer og intellektuelle får generøse bidrag fra Big Business for å produsere teorier som beriker dem selv og deres velholdne venner. (Vi har dem i Norge også.)

Men uetisk økonomi er ikke bare umoralsk, den viser seg også å være uøkonomisk og - dum.

Alternativ økonomi

I sluttkapitlet "Economic Reform" lanserer Batra en del tiltak i tråd med sin sosialistiske overbevisning (PROUT), som at de ansatte bør ha flertallet av aksjene i midtels og store bedrifter som bil- og dataindustrien, og han kaller reformene "massekapitalisme". Men alt i alt er han mye varmere her enn i tidligere bøker, men det kan ha sammenheng med utgivelsesåret. I

Amerika har sosialisme hatt samme klang som kristen under keiser Nero. Ifølge Batras mentor, den indiske filosofen P.R. Sarkar, som selv kalte Prout for progressiv sosialisme, skal alle større bedrifter omdannes til kooperativer eller samvirke, og stat og kommuner kontrollere nøkkelindustri og naturlige monopoler. Og vi må ha garantert minste- og høyeste inntekt. De voldsomme forskjellene løser opp samfunnslimet og forhindrer stabil økonomisk utvikling på lang sikt.

Nå virker ikke slike ideer radikale lenger, de kan tvert imot tvinge seg fram som de beste og eneste løsninger.

¹ Et par unntak har vært den tidligere debattredaktøren i Klassekampen, Ali Esbati (22.10.08), og Grete Gaulin i Aftenposten Innsikt: "Gapet blir større" (januar 09).

² Rand kalte sine ideer "objektivisme", og rundt i verden har hennes tilhengere startet objektivistklubber.

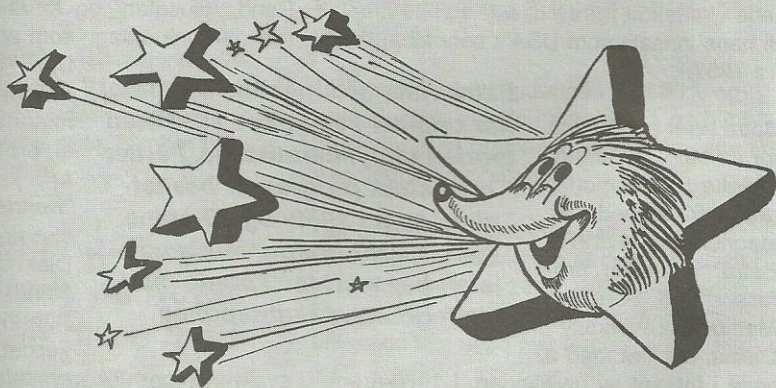
Litteratur:

Ravi Batra; Greenspan's Fraud. How two decades of his policies have undermined the global economy. Palgrave Macmillan 2005.

Atslaks anbefalinger

- filmer verdt å se

Det lages mange gode systemkritiske dokumentarfilmer som får lite eller ingen omtale i media. SF vil i denne spalten presentere filmer med budskap og mening.

The Power of Community - How Cuba survived Peak Oil

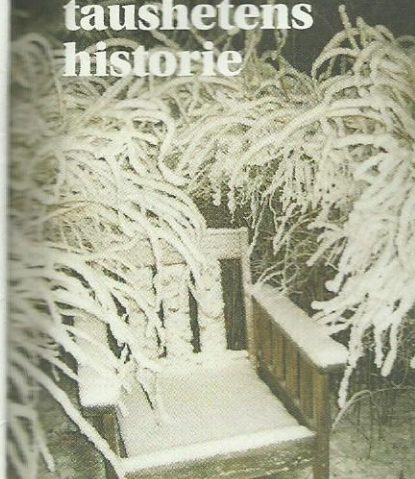
Denne filmen er produsert av den usamerikanske gruppa "the Community Solution", som arbeider med hvordan lokalsamfunn kan tilpasse seg Peak Oil og lage mere bærekraftige samfunn. Filmen starter med en kortfatta presentasjon av begrepet Peak Oil og går videre til å fortelle om Cubas erfaringer under den spesielle perioden etter Sovjetunionens midlertidige sammenbrudd, der landet mista størstedelen av utenlandshandlen og særlig mat- og oljeimporten blei drastisk redusert, samtidig som USA stramma inn sin handelsblokade. Dokumentaren tar så for seg hvordan cubanerne takla omlegginga til en energifattig økonomi med lite kunstige innsatsmidler i landbruket, og hvordan en klok politikk med vektlegging av bærekraftig økologisk landbruk, desentralisering, energisparing og sosial rettferdighet har vært grunnelementer i å komme styrka ut av den økonomiske krisa. En koselig usamerikaner med hvitt skjegg geleider seerne rundt på Cuba og intervjuer cubanske eksperter og bønder. Filmen legger stor vekt på hvordan den solidariske cubanske fellesskapskulturen har

vært viktig for å kunne finne fellesskapsbaserte løsninger på problemene, men trekker i liten grad fram det sosialisistiske samfunnssystemet. Cuba presenteres som et vellykka eksempel på hvordan en kan takle energiproblemene som hele verden vil møte på en tilfredstillende måte. De kunne nok med fordel ha trukket fram Cubas problemer med sjøforsyning av jordbruksprodukter, og det er litt irriterende at "organic agriculture" blir oversatt til organisk, ikke økologisk, landbruk, men jevnt over er dette en gla'film om hvordan en kan få til positive løsninger på vanskelige problemer. Den gir også en god grunnleggende innføring i prinsippene bak økologisk landbruk.

The Power of Community - How Cuba Survived Peak Oil, 53 minutter, engelsk/spansk tale, teksta på nynorsk, utgitt i 2006. Kan kjøpes fra www.energikrise.no for 150 kroner.

Regi Theodor Enerstvedt

Pip fra taushetens historie

HANS I. KLEVEN

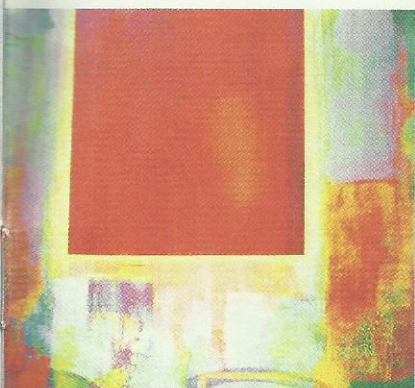
Hva og Hvorfor?

Refleksjoner omkring bakgrunnen for sammenbruddet
i den kommunistiske verdensbevegelse
og i Sovjetunionen

Regi Theodor Enerstvedt

LQI

HANS I. KLEVEN

Prahavåren

Et fortårsminne

Regi Th. Enerstvedt: Pip fra taushetens historie

Pip fra taushetens historie handler om begrepet taushet, om forholdet mellom taushet og stillhet, om ord som ikke må sies, om taushet som dyd og plikt, om hemmelige organisasjoner, om taushet og litteratur, om taushet og musikk, om taushet og kultur. Fremfor alt handler Pip fra taushetens historie om den politiske taushet. Og om forfatterens eget forhold til tausheten.

kr. 198,-

Regi Th. Enerstvedt: LQI - Det fjerde rikets språk

LQI er beretningen om professor dr. philos Regi Theodor Enerstvedts vei fra totalt forblindet kommunist til fullt utviklet moden, frihetselskende demokrat og alt som dertil hører. Politisk kritikk med satiren som våpen.

kr. 248,-

Hans I. Kleven: Hva og hvorfor?

I denne boka tar Kleven for seg utviklinga i den kommunistiske verdensbevegelsen fram til den 20. partikongress i Sovjetunionens kommunistiske parti i 1956, hvor Khrustsjov i sin berømte, hemmelige tale startet "avstaliniseringen" i Sovjetunionen. Kleven arbeider allerede med det neste bind som dekker perioden fra slutten av den 2. verdenskrig og fram til sammenbruddet i 1989/90.

kr. 385,-

Hans I. Kleven: Praha-våren

Boka er en markering av at det er 40 år siden de økonomiske og politiske reformene ble igangsatt av de tsjekkosllovakiske kommunistene våren 1968. Reformene som skulle lede til en demokratisk sosialisme ble stoppet av Warszawa-paktens innmarsj 21. august samme år. Med boka søker forfatteren til de mer dyptgående årsaker og sammenhenger for Praha-våren. Boka er nok et bidrag i en kritisk marxistisk tilnærming som kan gi lærdommer for en framtidig sosialisme.

kr. 298,-

Aksjeselskapet Marxist Forlag ble opprettet i 2007. Etter vedtektene er forlagets formål å gi ut litteratur og publikasjoner som behandler kultur, politikk og samfunns-spørsmål i et marxistisk perspektiv. Det er ikke selskapets formål å skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte.

**marxist
forlag**

Marxist Forlag – Brugata 1, 0181 Oslo – post@marxistforlag.no

B

Returadresse:
Sosialistisk fremtid,
boks 131, 5804 BERGEN

*Alt indikerer at 2009 vil preges av alle slags farer.
En tidsepoke ligger nemlig for døden, nyliberalismens, og et nytt
paradigme føler seg frem. Det burde også være alle muligheters
øyeblikk. For å begynne å bygge, omsider, en bedre verden.*

Ignacio Ramonet, tidligere redaktør for Le Monde Diplomatique,
i artikkelen "Slik blir 2009"

(Foto fra streik i Hellas, tre uker før nyttår.)